

Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal

Begunstigelse i pension og forsikring

Begunstigelse i pension og forsikring

Lennart Lynge Andersen
Lisbeth Faurdal

Begunstigelse i pension og forsikring

Lov om visse civilretlige forhold m.v.
ved pensionsopsparing i pengeinstitutter
Forsikringsaftalelovens §§ 102-118

Gjellerup

København 2004

Begunstigelse i pension og forsikring

© 2004 Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal
og G.E.C. Gads Forlag, Aktieselskabet af 1994, København

Alle rettigheder forbeholdes.

Ingen del af denne bog må gengives, lagres i et søgesystem eller transmitteres i nogen form eller med nogen midler grafisk, elektronisk, mekanisk, fotografisk, indspillet på plade eller bånd, overført til databanker eller på anden måde, uden forlagets skriftlige tilladelse.

Enhver kopiering fra denne bog må kun ske efter reglerne i lov om ophavsret af 14. juni 1995 med senere ændringer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

Omslag: Henrik Würtz

Sats og tryk: Narayana Press, Gylling

ISBN 87-13-04921-6

1. udgave, 1. oplag 2004

Gads Forlag

Klosterstræde 9

1157 København K

Tlf: 77 66 60 00

Fax: 77 66 60 01

www.gjellerup.com

e-mail: sekr@gads-forlag.dk

Forord

Forsikringsaftaleloven har siden dens gennemførelse i 1930 reguleret en række spørgsmål om begunstigelsesindsættelse i livsforsikringsvirksomheder, og i 1996 blev der gennemført en tilsvarende lovgivning for pengeinstitutter, nemlig »lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter.« Ordene dækker først og fremmest over, at der blev givet regler om pensionskontohaveres indsættelse af *begunstigede* på en pensionskonto, *kontohavers råden* over kontoen samt om *kreditorernes retsstilling*.

Lennart Lynge Andersen har tidligere udarbejdet en kortfattet kommentar til 1996-loven (1. udg. 1996 og 2. udg. 1999). Lisbeth Faurdal er nu indtrådt som medforfatter, og bogens titel er ændret. Det sker for at tilkendegive, at bogen nu i videre omfang sammenholder de tilsvarende bestemmelser i forsikringsaftaleloven med bestemmelserne i 1996-loven. Desuden behandler vi flere steder pensionsinstitutternes rådgivningsforpligtelse i relation til begunstigelser, ligesom skattereglernes indflydelse på begunstigelsesindsættelser gennemgås.

Der er ikke taget hensyn til materiale, der er kommet efter den 15. august 2004.

København, september 2004

Lennart Lynge Andersen Lisbeth Faurdal

Indhold

Forkortelser 8

Lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensions-
opsparing i pengeinstitutter 9

Indledning 14

1. Retsstillingen før pensionsbeskatningsloven 15

2. Pensionsbeskatningsloven og dennes forarbejder 17

3. Ægteskabsudvalgets overvejelser 20

4. Den videre udvikling 28

5. Forholdet til reglerne om ægtefælleskifte 30

6. Pensionsbeskatningsloven 32

7. Den parlamentariske gang (1996) 32

8. Hvilke problemer har man løst? 34

9. Udviklingen 1996-2004 37

10. Bogens systematik 37

Notat om sammenhængen med pensionsbeskatningsloven 38

Kommentar 47

Kapitel 1

Lovens anvendelsesområde 49

Kapitel 2

Indsættelse af begunstigede 55

Kapitel 3

Kreditorforfølgning 129

Kapitel 4

Ikrafttræden m.v. 139

Forsikringsaftalelovens §§ 102-118 (lovteksten) 152

Afgørelsesregister 157

Litteraturfortegnelse 160

Stikordsregister 164

Forkortelser

A: Assurandør-Societetets responsa

B: Byretsdom

Bogudgaven: Kommentarer til danske højesteretsdomme 1950-1962 (1964)

A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen: Lov om forsikringsaftaler (2. udg. 1952-1954)

FED: Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling

Lyngsø Forsikringsaftaler: Preben Lyngsø: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (4. udg. 1992)

Lyngsø Forsikringsret: Preben Lyngsø: Dansk Forsikringsret (7.udg. 1994)

Munksgaard Nielsen: C.C. Munksgaard Nielsen: Begunstigelsesinstituttet (2002)

NJA: Nyt Juridisk Arkiv

NRT: Norsk Rettstidende

Jørgen Nørgaard Afhandlinger: Jørgen Nørgaard i studenterafhandlinger til Ugeskrift for Retsvæsen (1967)

Jørgen Nørgaard Arveret: Jørgen Nørgaard i Irene Nørgaard m.fl.: Arveret (3. udg. 1998)

SH: Sø- og Handelsrets dom

T:FA: Tidsskrift for Familie og arveret

TfR: Tidsskrift for Rettsvitenskap

U: Ugeskrift for Retsvæsen

V: Vestre Landsrets dom

Ø: Østre Landsrets dom

Lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter

Kapitel I

Lovens anvendelsesområde

§1 *Loven gælder for opsparing i pensionsøjemed og rateopsparing i pensionsøjemed i pengeinstitutter, når opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiggelse i afsnit I, kapitel 1, i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven).*

Stk. 2. *Ved et pengeinstitut forstås i denne lov et institut, hvori der kan oprettes pensionsordninger som nævnt i stk. 1, jf. pensionsbeskatningslovens §11 A og §12.*

Kapitel 2

Indsættelse af begunstigede

§2 *Kontohaveren kan såvel ved opsparingsordningens oprettelse som senere indsætte en begunstiget. I så tilfælde udbetales de opsparede midler umiddelbart til denne i tilfælde af kontohaverens død.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen, hvis der ikke over for den begunstigede er givet afkald herpå. Kontohaverens ret til at tilbagekalde begunstiggelsen går ikke over på den pågældendes arvinger eller dødsbo.*

§3 *Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftligt meddeles pengeinstituttet eller optages i eller påtegnes pensionsopsparingsaftalen af pengeinstituttet.*

§ 4 Når ingen begunstiget er indsat, og de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død, tilfalder midlerne dødsboet.

Stk. 2. Har kontohaveren indsat en begunstiget, som ikke er tvangsarving, og efterlades ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal de opsparede midler for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. Har nogen, forinden de opsparede midler i medfør af § 2 er udbetalt til den begunstigede, over for pengeinstituttet ved forevisning af vielsesattest, skifteudskrift eller lignende behørigt godtgjort at høre til de i stk. 2 nævnte efterladte og i denne egenskab gjort indsigelse mod, at sådan udbetaling sker, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler, forinden det ved forlig eller retslig afgørelse mellem den begunstigede og de efterladte er afgjort, hvem der har ret til de opsparede midler. Dog har pengeinstituttet altid ret til at udbetale til den begunstigede indtil en tredjedel af de opsparede midler eller, såfremt den pågældende sørger for kontohaverens begravelse, et passende beløb til dækning af udgifterne herved.

§ 5 Ved fortolkning af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, gælder, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, reglerne i stk. 2-5, når de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død.

Stk. 2. Er kontohaverens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem kontohaveren ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Stk. 3. Har kontohaveren indsat sine børn om begunstigede, anses den pågældendes livsarvinger, derunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede hver for den andel, arveloven tildeler vedkommende.

Stk. 4. Er kontohaverens arvinger indsat som begunstigede, tager enhver af dem del i de opsparede midler efter det forhold, hvori den pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

Stk. 5. Har kontohaveren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede, anses den pågældendes ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, den pågældendes børn, eller hvis ej heller sådanne efterlades, den pågældendes arvinger, jf. reglerne i stk. 2-4.

§6 *Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis de opsparede midler skal udbetales ved eller efter kontohavers død, og den begunstigede ikke overlever denne.*

§7 *Skal efter aftalen de opsparede midler udbetales, enten når kontohaveren dør, eller mens den pågældende lever, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.*

§8 *Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkninger i kontohaverens ret til at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt.*

Stk. 2. *Har kontohaveren over for den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses den pågældende også for at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.*

§9 *Så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig, ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.*

§10 *Fremgår det af en rateopsparingsordning, at de opsparede midler ikke skal udbetales umiddelbart ved den pågældendes død, men først på et senere tidspunkt, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved kontohaverens død i dennes ret efter aftalen.*

Kapitel 3 Kreditorforfølgning

§11 *Hverken kontohaverens eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side, jf. dog §12.*

§12 *Kommer kontohaveren under konkurs, og findes det, at den pågældende i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af indskud på en opsparingsordning omfattet af denne lov har anvendt et efter den pågældendes formue tilstand på det tidspunkt, betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet over for pengeinstituttet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan udredes af opsparingsordningens værdi.*

Stk. 2. *Er de opsparede midler forfaldne uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder de under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i stk. 1 nævnte betingelser forlange en tilsvarende del af de opsparede midler indbetalt til boet.*

Stk. 3. *Stk. 1 og 2 gælder, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om kontohaveren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede betalt vederlag for indsættelsen, er den pågældende berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har fået udbetalt de opsparede midler, kan boet gøre kravet gældende mod denne.*

Kapitel 4 Ikrafttræden m.v.

§13 *Loven træder i kraft den 1. juli 1996.*

Stk. 2. *§12 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået efter lovens ikrafttræden.*

Stk. 3. *§15 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået før lovens ikrafttræden, når udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.*

§14 *I lov om beskatningen af pensionsordninger m.v., jf. lovebekendtgørelse nr. 683 af 9. august 1995, som ændret senest ved lov nr. 1106 af 20. december 1995, foretages følgende ændringer:*

1. *§11 A, stk. 1, nr. 6, affattes således:¹⁾*

»6. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. §5, stk. 5, i lov om

visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger.«

2. §12, stk. 1, nr. 4, affattes således:¹⁾

»4. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. §5, stk. 5, i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger.«

§15 *I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992, som ændret senest ved lov nr. 903 af 29. november 1995, foretages følgende ændring:*

1. §512, stk. 3, 2. pkt., affattes således:

»Reglerne om fritagelse for retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

§16 *Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan med undtagelse af §§14 og 15 ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.*

1) Bestemmelserne fik en ændret affattelse dels ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af boafgiftsloven og pensionsbeskatningsloven (med virkning fra den 1. juli 1999), dels ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 om ændring af pensionsbeskatningsloven (med virkning fra den 11. juni 2004).

Indledning

1996-loven om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter tager stilling til nogle spørgsmål, der har været drøftet siden 1960'erne. Loven omfatter kapitalpensioner og ratepensioner i pengeinstitutter, og den drejer sig navnlig om pensionskontohavers adgang til med bindende virkning over for kreditorer (og nærstående) at indsætte *begunstigede*, kontohavers adgang til at *råde over pensionskontoen* samt *kreditorernes retsstilling*.

Loven har således en vis historisk balast. Dertil kommer, at loven i det væsentlige er en overførsel af tilsvarende regler i forsikringsaftalelovens §§ 102-110 og §§ 116-117, der har eksisteret siden 1930, og da loven samtidig er tæt knyttet sammen med pensionsbeskatningsloven, har vi valgt at indlede kommentaren til lovens enkeltregler med en oversigt over de hidtidige overvejelser, der kan have fortolkningsmæssig relevans.²⁾ På baggrund af sammenhængen med forsikringsaftaleloven og pensionsbeskatningsloven indledes der også med et afsnit om sammenhængen med de skatteretlige regler og efter hver bestemmelse i 1996-loven kommenterer vi eventuelle forskelle mellem 1996-loven og forsikringsaftaleloven.

Inden denne oversigt kan det måske være nyttigt meget kort at nævne, hvad der er essensen af 1996-loven: En kapitalpension eller ratepension oprettes med det principielle sigte, at kontohaver ved pensionsalderen skal have opsparet en sum penge. Det sigte fremmes ved, at lovgivningen i skattemæssig henseende er favourabel mod kontohaver, og at det i civilretlig henseende gælder, at kontohavers kreditorer ikke kan foretage udlæg eller modregning i kontoen.

Retsreglerne vender ikke det blinde øje til, at nogle kontohavere vil afgå ved døden inden pensionsalderen. Der gælder derfor regler om, at konto-

2) Oversigten bygger til dels på og ajourfører s. 14 ff i *Lennart Lyng Andersen: Pengeinstitutters modregning i særlige indlån* (1988). Se også *Jørgen Nørgaard: Indsættelse af begunstigede i kapital- og ratepensionsordninger* (Festskrift til Laurits Ringgård (1989) s. 137 ff).

haver har ret til (men ikke pligt til) at indsætte en eller flere fysiske personer som begunstiget. En gyldig begunstigelsesklausul indebærer, at udbetalingen tilfalder den begunstigede uden om kontohaverens dødsbo.

1. Retsstillingen før pensionsbeskatningsloven

Spørgsmålet om kreditorfølgning i pensionsmidler har selv sagt foreligget latent, siden man – i hvert fald fra 1930'erne – accepterede, at der med skattemæssig begunstigelse kunne foretages opsparing i pensionsøjemed. Den mest almindelige ordning er helt frem til vore dage gået ud på, at en arbejdsgiver og en arbejdstager indgik aftale om, at der skulle afsættes midler til den sidstnævnte med henblik på dennes alderdom.

Før renteforsikringsloven af 1958 stillede skattemyndighederne krav om, at midlerne var »båndlagt», indtil arbejdstageren fratrådte sin stilling.

Kravet om, at arbejdstageren ikke måtte råde over midlerne, tog således ikke sigte på arbejdstagerens alder, men på tidspunktet for hans fratræden. Dette førte til, at skattedepartementet i et utrykt cirkulære fra 1953 fastsatte, at en kapital skulle indbetales til et pengeinstitut, indtil medarbejderen fratrådte, selv om medarbejderen opfyldte pensionsaftalens aldersmæssige betingelser for at få pensionen udbetalt, jf. *Poul Olsen* i Opsparing i pensionsøjemed m.v. (1971) s. 20. Det afgørende var, at arbejdstageren fratrådte – ikke hvornår det skete, jf. *Poul Olsen* anf. st. s. 22, og arbejdstageren kunne få frigivet midlerne, selv om han fratrådte før pensionsalderen.

Baggrunden for myndighedernes holdning var, at båndlæggelsen legitimerede den dagældende skattefrihed dels under forløbet, dels ved udbetalingen.

I *renteforsikringsloven*³⁾ – lov nr. 150 af 28. maj 1958 om beskatningen af renteforsikringer m.v. – var der taget udtrykkelig stilling til *den skatteretlige del* af spørgsmålet. Efter lovens §3, stk. 1, 2. pkt., skulle det i en privat pensionsordning i ansættelsesforhold være aftalt mellem

3) Loven blev præsenteret af *Jørgen Wernberg* i Juristen 1959.423 ff.

arbejdsgiveren og arbejdstageren, at arbejdstageren ikke kunne disponere over kontoen indtil ansættelsesforholdets ophør, og at hans kreditorer i den samme periode ikke kunne søge fyldestgørelse i kontoen⁴⁾. – Var denne klausul ikke vedtaget mellem parterne, opnåede hele opsparingsordningen ikke de skattemæssige begunstigelser, der fulgte med renteforsikringsloven. Det kan derfor ikke undre, at klausulen blev optaget som et standardvilkår i pengeinstitutternes formularer.⁵⁾

Det forhold, at klausulen var skattemæssig begrundet, rejste for nogle forfattere spørgsmålet, om der kunne tillægges den generel gyldighed, eller om der forelå en *selvbåndlæggelse*, der ikke skulle respekteres af kreditorerne. Den grundlæggende undersøgelse af spørgsmålet om selvbåndlæggelse blev foretaget af *Borum, Juul og Schlegel* i kapitel 9 i Båndlæggelsesinstituttet i dansk ret (1958). Forfatterne inddrager s. 149-150 (jf. s.164-165) netop pensionsordningerne, og de konkluderer s. 150 følgende:

»Under hensyn til virksomhedens interesse i at skabe en varigere tilknytning til funktionæren, bl.a. ved at betrygge hans alderdom, en interesse som manifesterer sig ved, at firmaet bidrager væsentlig til opsparingen, at virksomheden har krav på i visse tilfælde at få udbetalt et til sin andel i opsparingen svarende beløb, og at udbetaling kun kan finde sted med firmaets samtykke, må der antages at være skabt et fællesskabsforhold med hensyn til indskudet, som udelukker den ene parts kreditorer fra at gøre udlæg i det indestående beløb. Det må dog være en forudsætning, at de betingelser, hvorunder udbetalinger finder sted, er nøje angivet. De opsparings- og navnlig forsørgelsesmæssige hensyn, hvis

-
- 4) For kapitalpensioner skulle båndlæggelsen vedvare mindst til arbejdstagerens fyldte 60. år, medmindre Ligningsrådet fastsatte en lavere pensionsalder. I pensionsaftalen kunne fastsættes, at kapitalpensionen kunne udbetales, hvor ansættelsesforholdet ophører på grund af uarbejdsdygtighed, eller for kvinders vedkommende indgåelse af ægteskab.

Cirkulæret om loven – nr. 140 af 24. september 1958 – indeholder alene en gengivelse af lovens § 3.

- 5) Jf. *Betænkning V* (nr. 501/1968) s. 23 og *Adam Vestberg* i U 1964 B s. 20. Det er denne klausul, vi genfinder i de kontrakter, der anvendes i dag. Af forarbejderne til 1996-loven fremgår, at Finansrådet har udarbejdet en klausul med følgende ordlyd: »Kapital-/ratepension kan ikke overdrages til eje, sikkerhed eller på anden måde gøres til genstand for retsfølgning fra kreditorers side«.

varetagelse er formålet med såvel de særlige regler i pensionskasseloven som individuelle pensionsordninger, fører endvidere til, at der ikke kan gøres udlæg i funktionærens eller hans enkes og livsarvingers ret til ved død, sygdom o.s.v. at få udbetalt kontoens beløb. Mere tvivlsomt er det, om der kan foretages eksekution i funktionærens ret til ved frivillig fratræden at få sit indskud med renter frigjort. Både de forsørgelsesmæssige hensyn og hensynet til virksomhedens interesser taler dog afgørende herimod. Det beløb, der i disse tilfælde udbetales, skal, selv om funktionæren har krav på at få det udbetalt, som regel anvendes som grundindskud i en pensionsordning på funktionærens nye arbejdssted, jfr. også herved bestemmelsen i pensionskasselovens §9, stk. 3.«

I U 1964 B s. 9-20 skrev *Adam Vestberg* en artikel om Privatrettens regler om pension. Han henviser (s. 19-20) til, at spørgsmålet om den berettigedes råden over pensionsmidler og kreditorforfølgning er positivt løst i lovgivningen med hensyn til invalide- og folkepension, ikke-udbetalt pension til tjenestemænd, og midler i en pensionskasse, ligesom forsikringsaftalelovens §§ 116-117 udelukker kreditorforfølgning. Med hensyn til private kapitalpensioner henvises til renteforsikringslovens §3, stk. 1, men *Vestberg* peger på, at denne bestemmelse alene er en skatteretlig forudsætning. Spørgsmålet om dens rækkevidde iøvrigt betegnes s. 20 som tvivlsomt, selv om *Vestberg* mener, at behovet for at tillægge den almen gyldighed er tilstede.

2. Pensionsbeskatningsloven og dennes forarbejder

*Pensionsbeskatningsloven*⁶⁾ – lov nr. 310 af 9. juni 1971 om beskatningen af pensionsordninger m.v. – bygger på *Betænkning nr. 419/1966 om beskatningen af pensionsordninger m.v.*

Udvalget afstod s. 34, 54 og 55-56 fra at videreføre – eller fuldføre – båndlæggelsesbestemmelsen i renteforsikringslovens §3, stk. 1. Dette skete med følgende begrundelse, jf. s. 55-56:

6) Loven blev præsenteret af *Landerslev* i *Juristen* 1972 s. 65-80, *Moritz Hansen* i *Skattebegunstigede pensionsordninger* (1972) og *Poul Olsen* (ovf. cit.). Se også den historiske udvikling i *Poul Olsen: Pensionsbeskatningsloven m.v.* (1990) s. 15 ff.

»Båndlæggelseskravet i rfl.'s § 3, stk. 1, har givet særlige vanskeligheder for opsparringsordningerne. Det følger af lov nr. 129 af 15. april 1930 om forsikringsaftaler § 116, at en forsikring er unddraget fra kreditorfølgning, men tilsvarende lovhjemmel findes ikke for midler der indestår i en pensionsopsparingsordning. Her er kravet i rfl.'s § 3, stk. 1, om, at der mellem arbejdsgiver og arbejdstager skal være truffet aftale bl.a. om midlernes unddragelse fra kreditorfølgning, derfor alene baseret på en antagelse om, at en sådan aftale er gyldig i forhold til de eventuelle kreditorer. Det må betragtes som et uafklaret spørgsmål, om denne antagelse, der navnlig måtte støttes på arbejdsgiverens formodede interesse i, at de pågældende midler bevares intakt som pensionsmidler, holder stik i alle tilfælde. Hvad enten indbetalingerne til en pensionsordning i ansættelsesforholdet er betegnet som arbejdsgiver- eller arbejdstagerbidrag, har de karakter af lønudgift for arbejdsgiveren, jfr. ovenfor under de fælles bemærkninger til §§ 3 og 4, og lønindtægt for arbejdstageren. Disse forhold vanskeliggør grænsedragningen mellem båndlæggelsesaftale i ansættelsesforhold og den rene selvåndlæggelse, som ikke har nogen gyldighed i forhold til kreditorer.

Mellem forsikring og opsparing i pengeinstitut m.v. er der endvidere den forskel, at medens der i loven om forsikringsaftaler §§ 102 ff. er hjemlet adgang til at indsætte begunstigede i en forsikringspolice – med den virkning, at de begunstigede efter forsikredes død har krav på udbetaling fra forsikringen uden om dødsboet, d.v.s. uden at arvingernes eller de eventuelle kreditorers krav mod boet skal respekteres – findes der ikke tilsvarende lovregler vedrørende opsparringsordninger. I en upåanket kendelse afsagt af Københavns amts nordre birks skifteret den 11. januar 1961 (utrykt), er det dog antaget, at de nævnte regler i forsikringsaftaleloven kan anvendes analogt på pensionsopsparingsordninger.

De her omtalte problemer vedrørende unddragelse fra kreditorfølgning og indsættelse af begunstigede må i første række betragtes som civilretlige spørgsmål, som det ikke kan anses for rigtigt at tage stilling til i skattelovgivningen. Foranlediget af en henvendelse fra bankerne og sparekasserne til justitsministeriet er problemerne taget op til overvejelse i det af justitsministeriet den 22. november 1962 nedsatte udvalg til behandling af bl.a. reglerne om ægteskabets retsvirkninger. Man har derfor i lovudkastet valgt at udforme de regler, der har tilknytning til disse spørgsmål, på en sådan måde, at en eventuel senere afklaring af spørgsmålene, eventuelt gennem en særlig lovgivning herom, ikke foregribes gennem beskatningsreglerne. Der findes således ikke i udkastet noget krav om, at midlerne skal være unddraget fra kreditorfølgning, jfr. herved de indledende bemærkninger til lovudkastet, afsnit C, om opgivelse af de hidtidige båndlæg-

gelsesvilkår, ligesom der ikke med den valgte formulering af udkastets § 15 om dispositioner »i utide« er taget stilling til, om midlerne gyldigt vil kunne aftales unddraget fra kreditorforfølgning. Det har heller ikke med reglen i § 4, stk. 1 d, været tanken at tage stilling til, om der med civilretlig gyldighed kan aftales indsættelse af begunstigede, men som reglen er formuleret, er muligheden for, at en gyldig begunstigelsesaftale kan indgås, holdt åben.«

Udvalgets synspunkter blev gentaget in extenso i *lovforslaget*, jf. Folketingstidende 1970/71, Tillæg A, sp. 648-649, og der blev ikke under Folketingsforhandlingerne rejst spørgsmål om dette punkt. Lovens løsning blev således, at man ikke tog stilling til kontohavers rådighedsadgang under forløbet (bortset fra ophævelse i utide) eller til, om kreditorforfølgning kunne ske. Derimod er udvalgets og senere lovforslagets bemærkning om, at man (heller) ikke ønskede at regulere spørgsmålet om indsættelse af en begunstiget noget misvisende, idet man netop i lovens § 12, stk. 1, nr. 4, foretog en regulering af spørgsmålet.⁷⁾

Den kendelse af 11. januar 1961, der nævnes i forarbejderne, omhandlede en kapitalpensionsordning, oprettet mellem en arbejdsgiver og en arbejdstager, og således at parterne, efter at arbejdsgiveren havde foretaget et engangsindskud på 4.000 kr., indbetalt henholdsvis 6⅔% og 3⅓% af arbejdstagerens løn til et pengeinstitut. Aftalen var forsynet med klausul i overensstemmelse med renteforsikringslovens § 3, stk. 1, og det var aftalt, at kontoens indestående ved kontohaverens død skulle udbetales til »nærmeste pårørende«, d.v.s. ægtefælle, eller hvis sådan ikke efterlades, medarbejderens børn, jfr. Forsikringsaftalelovens § 105, og ellers til hans bo.

Twisten var mellem den afdødes adoptivdatter – der påstod, at midlerne skulle inddrages i boet – og enken, der påstod, at hun skulle have udbetalt kontoens indestående uden om boet. Skifteretten gav enken medhold med følgende præmisser: »Medens skifteretten må være betænkelig ved at antage, at der udover den del af pensionskontoens indestående, der hidrører fra arbejdsgiveren, er stiftet en for arvingerne bindende kontrakt eller trediemandsretshandel til fordel for enken, finder retten at principperne i Forsikringsaftalelovens § 102, jfr. § 104 kan finde

7) Se om U 1992.545 Ø – og forspillet til denne – kommentaren ndf. til § 2.

analog anvendelse på en kontrakt af det foreliggende indhold, således at enken vil være berettiget til udbetaling af kontoens indestående uden om boet.«

3. Ægteskabsudvalgets overvejelser

Af betydelig interesse er *Betænkning V* (nr. 501/1968) fra Justitsministeriets Ægteskabsudvalg, der har titlen »Opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed.«

Baggrunden for denne del af udvalgets arbejde var en henvendelse af 22. februar 1962, som Danmarks Sparekasseforening og Danske Bankers Fællesrepræsentation rettede til Justitsministeriet. (Brevet er nævnt ovenfor i citatet fra Pensionsbeskatningsudvalgets betænkning). Henvendelsen tog sigte på, at der blev tilvejebragt »en lovgivning, der kan give kapitalpensioner med indskud i pengeinstitutter en privatretlig retsstilling, som på bedst mulig måde sikrer pensionen for kontohaveren og den personkreds, som tilsigtes forsørget gennem pensionen.«

Brevet er gengivet i *Betænkningen* s. 35-38. Foreningerne henviser i brevet til, at der ved siden af tegning af livs- og pensionsforsikringer og medlemsskab af pensionskasser er sket en stærk forøgelse af antallet af kapitalpensionskonti i pengeinstitutterne, d.v.s. en opsparing, der tager sigte på samme formål. Foreningerne peger på, at medens der på skatteområdet er givet særlige begunstigelser for de forskellige typer af pensionsopsparing, indeholder alene forsikringsaftaleloven og lov om tilsyn med pensionskasser regler, der beskytter opsparingen mod kreditorforfølgning og iøvrigt sikrer, at pensionsmidlerne kommer de begunstigede til gode.

Herefter udtales følgende i brevet:

»Derimod findes der ingen udtrykkelige lovregler for den pensionsopsparing, der sker gennem pengeinstitutterne. Dette har formentlig sin historiske forklaring derved, at en mere omfattende og udbygget form for pensionsløsning gennem pengeinstitutterne først har foreligget efter gennemførelsen af lovene om forsikringsaftaler og tilsyn med pensionskasser. Det stiller sig tvivlsomt, hvorvidt pensionstageren og de begunstigedes ret til pensionskapitalen er beskyttet i

tilsvarende omfang efter gældende ret, og det er derfor vor opfattelse, at der er behov for lovregler, der yder en sådan beskyttelse. De beskyttelsesregler, der nærmere må kræves, for at en pensionsordning med sikkerhed skal kunne fyldestgøre sit formål, kan sammenfattes i følgende 3 punkter:

- 1) Lovregler, der effektivt beskytter mod kreditorforfølgning i pensionsmidlerne, så længe pensionsretten ikke er aktuel.
- 2) Lovregler, der sikrer, at pensionsmidlerne i tilfælde af dødsfald ikke inddrages under dødsboet, men tillægges de begunstigede direkte.
- 3) Lovregler, der på rimelig måde løser spørgsmålet om skifte af pensionsretten ved skifte af formuefællesskab mellem ægtefæller i levende live.

ad 1

Som nævnt ovenfor indeholder forsikringsaftaleloven (§§ 116-117) og loven om tilsyn med pensionskasser (§ 18) regler, der sikrer pensionsmidlerne mod kreditorforfølgning. Derimod indeholder lovgivningen ikke tilsvarende regler, der sikrer kapitalpensionskonti i pengeinstitutter, og en analogislutning fra disse særlige regler er formentlig tvivlsom.

Man har derfor søgt at sikre sig ved privatretlige aftaler. I de standardaftaler, der indgås mellem arbejdsgiver og medarbejder om kapitalpensioner i pengeinstitutter, indeholdes en bestemmelse, der fastslår, at kontoens indestående ikke kan overdrages til eje eller pant eller gøres til genstand for retsforfølgning fra kreditorernes side, så længe betingelserne i aftalen for kapitalens udbetaling ikke er til stede. Der henvises til vedlagte eksemplar af bankernes og sparekassernes standardoverenskomster om kapitalpension samt til vedlagte af Danske Bankers Fællesrepræsentation og af 2 københavnske sparekasser udarbejdede brochurer, hvori pensionsopsparingsreglerne er gengivet. Den omhandlede bestemmelse er netop vedtaget med henblik på at sikre, at kapitalen ikke gennem retshandler eller ved kreditorforfølgning kommer til udbetaling i strid med pensionsformålet og er i øvrigt påkrævet efter § 3 i lov om beskatning af renteforsikringer m.v., for at pensionsordningen kan opnå skattemæssig godkendelse som pensionsordning. Selv om flere hensyn taler for, at bestemmelsen har gyldighed efter sit indhold, haves der ingen sikkerhed for, at den har retsvirkning i forhold til arbejdstagerens kreditorer, især ikke for så vidt angår den del af kapitalen, der måtte hidrøre fra arbejdstagerens egne bidrag. Nogen støtte for gyldigheden kan formentlig ikke hentes i renteforsikringslovens § 3, dels fordi denne formentlig kun fastslår båndlæggelse af den del af kapitalen, der hidrører fra arbejdsgiverens bidrag til

pensionsordningen, dels fordi den kun bygger på en forudsætning om, at sådanne aftaler kan have retsvirkning og således lader spørgsmålets afgørelse bero på almindelige formueretlige regler. I denne forbindelse skal fremhæves, at renteforsikringsloven gennem reglen i § 2, stk. 1, nr. 2, om, at bidragene definitivt skal udskilles af arbejdsgiverens formue og undrages hans rådighed, og den fortolkning, skattedepartementet har anlagt af denne bestemmelse i relation til de retlige bånd, arbejdsgiveren kan lægge på kapitalpensioner, i et vist omfang har hindret pensionsaftaler, der effektivt udelukker midlerne fra kreditorfølgning, idet arbejdsgiver og medarbejder har været udelukket fra at træffe aftaler, der kun betinget gav medarbejderen ejendomsret over midlerne.

Man kan således nære nogen frygt for, at den usikre retstilstand, der hersker på dette område, vil kunne hæmme en yderligere udbredelse af kapitalpensionsordninger i pengeinstitutterne; en udvikling, som lovgivningen gennem renteforsikringsloven har søgt at fremme. Det vil derfor være ønskeligt, at der ved lov søges gennemført regler, der kan sikre kapitalpensionsindskud imod kreditorfølgning, i hvilken forbindelse afgang til ved aftale at råde over midlerne endvidere bør begrænses.«

Baggrunden for, at de rejste spørgsmål blev overladt til behandling i Ægteskabsudvalget, skal nok ses i, at to af de tre hovedpunkter havde relation til ægtefælleskifte og den efterlevende ægtefælles stilling (punkterne 2 og 3). Der er i princippet ikke mange fælles spørgsmål mellem disse punkter og punkt 1, selv om der selvsagt er en vis indre sammenhæng. Ægteskabsudvalget fandt dog, at der var en nøjere sammenhæng, idet man i *Betænkningen* s. 6 udtaler:

»Efter ægteskabsudvalgets mening taler en del for at gennemføre de under 1 og 2 nævnte forslag ved lov. Forudsætningen for gennemførelsen af en sådan lovgivning synes dog at måtte være, at man samtidig opnår en lovmæssig regulering også af spørgsmålet om, i hvilket omfang de nævnte rettigheder skal inddrages under et skifte i forbindelse med opløsning af formuefælleskab i ægtefællers levende live. Udformningen af lovregler herom, jfr. herved det under 3 nævnte forslag, byder imidlertid på betydelige vanskeligheder.«

Ægteskabsudvalget konkluderede, at udvalget ikke havde mulighed for at stille lovforslag om punkt 3 (ægtefælleskifte), idet dette forudsatte en undersøgelse af hele pensionsområdet, som ville falde uden for ud-

valgets kommissorium.⁸⁾ Samtidig anførte udvalget (s. 16) »at det for tiden, indtil en sådan undersøgelse kan gennemføres, muligt vil være hensigts-mæssigt at søge gennemført en lovgivning, der i overensstemmelse med de netop skitserede retningslinier i *alt væsentligt kodificerer retsstillingen* (min fremhævelse) for de pensionsordninger, der er udformet som kapitalforsikringer eller som opsparing på spærret konto i et pengeinstitut.«

Ægteskabsudvalget udarbejdede på denne baggrund et udkast til lov om opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed.

Lovudkastet findes s. 17-18 i betænkningen. Særligt følgende bestemmelser er af betydning:

»Kapitel 1 *Pensionsopsparing*

§1. For denne opsparing i pensionsøjemed, som efter aftale mellem en arbejdstager og dennes arbejdsgiver sker ved indbetalinger fra arbejdsgiveren eller fra begge parter i forening, gælder reglerne i dette kapitel, såfremt

- 1) opsparingen er påbegyndt før arbejdstagers fyldte 60. år, jfr. dog stk. 2,*
- 2) indbetalingerne er sket på indlånskonto i bank eller sparekasse her i landet eller i overensstemmelse med de regler, der er fastsat af finansministeren i henhold til lov om beskatningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven),*
- 3) Kapitalen med påløbne renter m.v. ifølge aftalen tilhører arbejdstageren, og*
- 4) udbetaling til arbejdstageren ifølge aftalen kun kan ske efter hans fyldte 60. år, eller ved en lavere aldersgrænse, der er godkendt af ligningsrådet i henhold til pensionsbeskatningsloven, eller i tilfælde af arbejdstagerens invaliditet.*

8) Herom er der stadig ikke givet regler, jf. ndf. under 5.

Indledning

Stk. 2. Når en arbejdstager efter det fyldte 60. år tager arbejde hos en ny arbejdsgiver og med denne indgår aftale om pensionsopsparing som nævnt i stk. 1, finder reglerne i dette kapitel anvendelse, såfremt

- 1) arbejdstageren også med sin hidtige arbejdsgiver havde indgået en aftale om pensionsopsparing, der er omfattet af reglerne i denne lov, og den opsparede kapital endnu ikke er kommet til udbetaling, og
- 2) arbejdstageren indgår aftale om pensionsopsparing med den nye arbejdsgiver inden 1 år efter ophøret af hans arbejde hos den hidtidige arbejdsgiver.

§ 2. Hvis det i pensionsaftalen er bestemt, at kontohaveren ikke kan overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over det beløb, der indestår på kontoen, og at beløbet er unddraget retsforfølgning, kan hans kreditorer ikke søge sig fyldestgjort deri.

Stk. 2. Kommer kontohaveren under konkurs, kan konkursboet forlange, at det beløb, der indestår på kontoen, udbetales til boet i det omfang, der inden for de sidste 3 år er foretaget indbetalinger, der oversteg, hvad der på indbetalingstidspunktet var rimeligt i forhold til hans aflønning og ansættelsestid. Indbetalinger fra arbejdsgiveren, der ikke har været medregnet i kontohaverens skattepligtige indkomst, kan dog ikke forlanges udbetalt.

§ 3. Kontohaveren kan ved skriftlig meddelelse til pengeinstituttet indsætte en begunstiget, som ved hans død har krav på at få udbetalt det beløb, der indestår på kontoen.

Stk. 2. Forsikringsaftalelovens §§ 105 og 106 finder tilsvarende anvendelse.

§ 4. Ved kontohaverens død udbetales det beløb, der indestår på kontoen, umiddelbart til den begunstigede.

Stk. 2. Forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1, stk. 2, 1. pkt. og stk. 3, finder tilsvarende anvendelse.«

Lovudkastet giver anledning til følgende betænkninger:

- 1) Udvalget fremhæver indledningsvis – flere gange – at man kun kodificerer, hvad der allerede er gældende ret. Udkastet omfattede kun den opsparing i pensionsøjemed, der finder sted efter aftale mellem en

arbejdstager og dennes arbejdsgiver. Uden for udkastet faldt således navnlig selvpensioneringskonti og indekskontrakter. Udvalget udtalte s. 20 om dette spørgsmål bl.a. følgende:

»Baggrunden for, at udvalget har fundet det nødvendigt at opretholde denne begrænsning i det fremlagte lovudkast, er vanskeligheden ved at finde et kriterium, der adskiller selvpensioneringsordningerne fra andre former for kapitalopsparing. Udvalget har overvejet, om man kunne lade udkastet omfatte de selvpensioneringsordninger, der nyder skattemæssig begunstigelse i henhold til renteforsikringslovens §20, smh. m. §1, stk. 1, litra d, eller om man kunne etablere en særlig form for båndlæggelse af sådanne midler, således at udkastet kunne omfatte beløb, der var anbragt i overensstemmelse hermed. Udvalget er imidlertid blevet stående ved det foreliggende udkast, der generelt holder selvpensioneringsordningerne uden for lovens saglige anvendelsesområde, allerede fordi hensigten med lovudkastet i det væsentlige er at danne grundlag for en kodifikation af gældende ret. Man ønsker dog at fremhæve, at det ved en eventuel senere undersøgelse og vurdering af, hvilke civile regler der bør gælde på hele pensionsområdet, ville være ønskeligt, om man kunne finde frem til en mere tilfredsstillende løsning af disse spørgsmål for selvpensionisternes vedkommende.«

- 2) På tidspunktet for Ægteskabsudvalgets overvejelser forelå Pensionsbeskatningsudvalgets betænkning, der er redegjort for ovenfor. I §1 lægger Ægteskabsudvalget sig tæt op ad Pensionsbeskatningsudvalgets – *skatteretligt begrundede* – forslag, der senere blev gennemført i pensionsbeskatningsloven, men Ægteskabsudvalget finder ikke en fuldstændig parallellitet ønskelig. Dette sker s. 21-22 med følgende bemærkninger, som gengives in extenso, *da* de er af central betydning for forståelse af udvalgets forslag, *og da* de yder et væsentligt bidrag til forståelse af det gennemgående og centrale element i de særlige indlansformer, nemlig *formålsbindingen*:

»Ægteskabsudvalget er imidlertid af den opfattelse, at såvel principielle som praktiske grunde taler imod at udforme lovudkastet i så nær tilknytning til de skatteretlige regler. For det første ville en sådan sammenkædning medføre, at man ved enhver ændring af de skatteretlige regler blev tvunget til at tage stilling til dens konsekvenser for de her omhandlede reglers anvendelighed, men dernæst

anser man det for principielt uheldigt at holde pensionsopsparingsordninger, der ikke opfylder betingelserne for at opnå skattemæssig begunstigelse, men som desuagtet må antages at være båret af et fuldt loyaltpensionsformål, uden for den foreslåede lovgivning, som netop tilsigter at værne pensionsinteressen. Det kan i denne forbindelse oplyses, at der f.eks. i et ikke ubetydeligt omfang er oprettet opsparingsordninger, på hvilke indskudene overstiger såvel de absolutte som de relative beløbsbegrænsninger, der – som omtalt ovenfor under pkt. 3 – er fastsat i udkastet til en ny pensionsbeskatningslov. Det forekommer mindre rimeligt at holde sådanne ordninger uden for den påtænkte lovregulering med den virkning, at de blev udsat for en saglig ubegrundet forskelsbehandling i forhold til de øvrige ordninger.

I overensstemmelse med det anførte er bestemmelserne i udkastets §§1 og 10 tilstræbt udformet som en selvstændig beskrivelse af de pensionsordninger, der foreslås omfattet af udkastets øvrige bestemmelser. Det har imidlertid ikke været muligt i lovteksten at foretage en helt præcis beskrivelse af det saglige anvendelsesområde for bestemmelserne i lovudkastet. Dette anser udvalget imidlertid for mindre betydningsfuldt, idet udkastet som nævnt i det væsentlige alene tilsigter at kodificere, hvad der allerede må anses som gældende ret. Hertil kommer, at hensynet til kreditorernes interesser formentlig varetages tilstrækkeligt af den særlige misbrugsklausul, der er optaget i lovudkastets §2, og at tvangsarvingernes interesser er beskyttede af vederlagsreglerne i ægteskabsretsvirkningslovens §23, stk. 2, og arvelovens §21.«

Og på s. 22-23 udtaler udvalget følgende:

»Størsteparten af de eksisterende pensionsopsparingsordninger er baseret på individuel aftale om regelmæssige indbetalinger til indlånskonto i bank eller sparekasse. Foreligger der en sådan aftale, vil det beløb, der indestår på kontoen, være omfattet af lovudkastets bestemmelser, selv om en del deraf hidrører fra èngangsindbetalinger, der i henhold til den indgåede aftale foretages af arbejdsgiveren eller af arbejdstageren og arbejdsgiveren i forening. Pensionsordninger, der oprettes ved et – typisk større – èngangs-indskud, som ikke suppleres ved regelmæssige indbetalinger på samme konto, falder derimod uden for lovudkastet.

Baggrunden for de øvrige betingelser i lovudkastets §1, stk. 1, er ønsket om kun at medtage de opsparingsordninger, som kan antages at varetage et loyaltpensionsformål. Man har derfor nok taget sit udgangspunkt i det tidligere om-

talte udkast af 1966 til en ny lov om beskatningen af pensionsordninger (§4), men udskilt de betingelser, der må antages i det væsentlige at være dikteret af skattemæssige hensyn, ligesom bestemmelsen i §1, stk. 2, af samme grund modificerer aldersbetingelsen i bestemmelsens stk. 1, nr. 1, sml. herved pensionsbeskatningslovudkastets §24, stk. 4. Det foreliggende lovudkast omfatter herefter først og fremmest alle de pensionsordninger, der opfylder betingelserne herfor, idet det afgørende for anvendeligheden af de foreslåede, civilretlige regler, som anført ovenfor side 21, må være, om pensionsordningen kan antages at varetage et loyalt pensionsformål.«

- 3) Ægteskabsudvalget gav s. 23-24 – som kommentar til dets forslag om forbud mod kreditorforfølgning (udkastets §2) – sit teoretiske bidrag til spørgsmålet om båndlæggelsesklausulernes gyldighed:

»Efter ægteskabsudvalgets opfattelse taler meget for den antagelse, at de omhandlede båndlæggelsesklausuler allerede efter gældende ret har virkning efter deres indhold, og udkastets §2, stk. 1, tilsigter at afskære enhver tvivl ved at lovfæste reglen.

Bestemmelsen medfører ikke, at pensionsopsparingen automatisk er undergivet kreditorbeskyttelse, men åbner alene parternes mulighed for i pensionsaftalen at træffe bestemmelse herom. Sådant bestemmelse er dog kun bindende for arbejdstagerens kreditorer, hvis det tillige er fastsat, at arbejdstageren er afskåret fra at overdrage, pantsætte eller på anden måde disponere over beløbet, bortset fra de dispositioner, der omhandles i lovudkastets §3. Hvis arbejdsgiveren har taget forbehold om selv at kunne søge sig fyldestgjort i det beløb, der indestår på kontoen, for de krav, han måtte få på arbejdstageren, nyder pensionsopsparingen heller ikke beskyttelse over for arbejdstagerens eventuelle andre kreditorer.«

- 4) Med hensyn til retsstillingen ved kontohavers død henviste udvalget s. 24-25 til den standardklausul, der blev anvendt af pengeinstitutterne, og som er gengivet overfor i omtalen af den utrykte kendelse af 11. januar 1961. Ægteskabsudvalget noterede, at der synes at herske »enighed om det rimelige i kendelsens resultat« og tilsluttede sig dette som begrundelse for forslaget i udkastets §4.

Ægteskabsudvalgets forslag blev ikke gennemført, men der er på mange punkter lighed med 1996-loven.

Der gik således mange år, før der blev skabt orden i tingene. Det var ikke fordi det manglede på opfordringer; f.eks. har *Jørgen Nørgaard* været inde på emnet i en række sammenhænge. Mest malende sker det i Advokaten 1990 s. 191, hvor *Nørgaard* efter at have behandlet bl.a. *Ægteskabsudvalgets Betænkning nr. 501/1968* udtaler:

»Bolden blev således lagt foran det tomme mål, og skytten blev kaldt frem. At Justitsministeriet af ubegribelige grunde har overhørt råbet – og i stedet nærmest har sat sig på bolden (i 20 år) – ændrer ikke ved, at både pensionsbeskatningsudvalget og ægteskabsudvalget tydeligvis anså boldens rigtige placering for at være inde i nettet og anså sparket for at være en selvfølgelighed.«

Smukkere og tydeligere kan det vist ikke siges.

4. Den videre udvikling

4.1. I 1985 nedsatte Lønnings- og pensionsdepartementet et udvalg vedrørende bevarelse af pensionsret ved separation og skilsmisse. Det udvalg skulle efter kommissoriet overveje en revision af enkepensionsloven af 1941 samt

»tage stilling til, om den nuværende lovgivning – der især har haft tjenestemandspensionsordningen for øje, men også omfatter andre pensionsordninger, der er et led i et ansættelsesforhold – må anses for hensigtsmæssig. Det bør i denne forbindelse overvejes, om og i hvilket omfang det vil være muligt og hensigtsmæssigt at udarbejde regler om enker og enkemænds bevarelse af pensionsret ved separation og skilsmisse, der kan gælde for alle pensionsordninger, herunder kapitalforsikrings- og pensionsopsparingsordninger, hvad enten de er etableret som led i et ansættelsesforhold eller ej, jfr. herved bemærkningerne i betænkning V fra justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1957, s. 15 og s. 19.«

For de emner, som 1996-loven dækker, indeholder udvalgets *Rapport om pensionsrettigheders bevarelse ved separation og skilsmisse* (1988 og trykt i 1990) ikke stof af betydning. Arbejdet blev videreført i *Betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret*. Heller ikke denne udrødning indeholder relevante fortolkningsbidrag.⁹

9) Betænkningen indeholder som bilag 3 (s. 147 ff) en redegørelse om enkepensionsloven, udarbejdet af *Irene Nørgaard*.

4.2. Ved skattereformen i 1986 (lov nr. 148 af 19. marts 1986) indførtes rateopsparing i pensionsøjemed (ratepension) bl.a. med det sigte at ligestille pengeinstitutter og forsikringsselskaber.

4.3. Det er *Finansrådets* fortjeneste, at vi har fået 1996-loven. I 1990'erne har Rådet – i fortsættelse af 1962-henvendelsen – ved flere lejligheder peget på behovet for lovgivning, først og fremmest under henvisning til at der herskede uklarhed om, i hvilket omfang forsikringsaftalelovens regler i §§ 102 ff kunne anvendes analogt. Finansrådet har også peget på spørgsmålet om kreditorforfølgning.

I de almindelige bemærkninger til lovforslaget hedder det herom bl.a.:

»I dag er den altovervejende del af pensionsopsparingerne i pengeinstitutter kapital- og ratepensionsopsparinger. Det skal i den forbindelse bemærkes, at det samlede indestående på kapital- og ratepensionskonti er stadig stigende, og at det samlede indestående ved udgangen af 1994 udgjorde ca. 115 milliarder kr.

Disse pensionsordninger varetager samme forsørgelseshensyn og pensionsformål, som opnås ved tegning af bl.a. kapitalforsikringer.

Det er således Justitsministeriets opfattelse, at der er samme behov for at sikre, at pensionsmidlerne kommer de begunstigede til gode i tilfælde af dødsfald, og at der foretages en effektiv beskyttelse mod kreditorforfølgning, så længe pensionsretten ikke er aktuel.

For kapitalforsikringer er der i forsikringsaftaleloven regler om indsættelse af begunstigede og regler om forbud mod kreditorforfølgning. I retspraksis er disse regler i vidt omfang anvendt analogt på kapital- og ratepensionsopsparing i pengeinstitutter.

Finansrådet har over for Justitsministeriet peget på, at den omstændighed, at disse pensionsordninger ikke er lovreguleret, giver anledning til en vis uklarhed om det retlige grundlag.

På den baggrund er lovforslaget udformet med henblik på at sikre parallelitet til forsikringsaftalelovens regler om indsættelse af begunstigede og kreditorforfølgning, således at der skabes sikkerhed for, at der i det væsentlige gælder samme regler på disse områder.«

5. Forholdet til reglerne om ægtefælleskifte

1996-loven indeholder som nævnt en civilretlig (pensionsretlig) regulering af visse forhold ved pensionsopsparing i et pengeinstitut. Forbindelsen med ægtefælleskifteretten ligger i, at begunstigelsesindsættelse efter lovens §2 får betydning ved gifte (eller registrerede) pensionsopspareres død, før kontoen kommer til normal udbetaling.

Loven behandler ikke den skifteretlige stilling ved en pensionsopsparers separation eller skilsmisse, eller hvor der foretages bosondring. Den historiske gennemgang foran viser, at dette spørgsmål ofte er kædet sammen med de spørgsmål, den nye lov behandler, herunder i skatteretlig henseende.

I bemærkningerne til lovforslaget i 1996 oplyses, »at spørgsmålet om deling af pensionsrettigheder i forbindelse med skifte vil blive overvejet af Justitsministeriet på grundlag af et oplæg fra Advokatrådet, der i løbet af kort tid vil blive sendt til høring. Reglerne om disse spørgsmål er bl.a. på denne baggrund ikke medtaget i dette lovforslag.«

Høringssvarene viste, at »pensionsbranchen« ikke fandt Advokatrådets oplæg tilstrækkeligt. Det kommer herved i betragtning, at bankprodukterne – som denne bog handler om – er *enkle og er knyttet til kontohaveren som person*, hvorimod en række pensionsprodukter er funderet i medlemsskab af fagforening og pensionskasse.

Herefter har Justitsministeriet den 4. februar 1998 nedsat *Ægtefællepensionsudvalget*, i hvis kommissorium det bl.a. hedder:

»Inden for de senere årtier er den samlede pensionsformue vokset meget betydeligt. Samtidig har samfundsforholdene og forholdet mellem ægtefæller, bl.a. med hensyn til indtægt- og formueforhold, ændret sig væsentligt. Endvidere er antallet af separationer og skilsmisser steget betydeligt.

På den baggrund er det uheldigt, at retsstillingen med hensyn til behandlingen af pensions- og forsikringsrettigheder på ægtefælleskifte på en række punkter kan give anledning til tvivl eller opfattes som urimelig.

Det gælder i et vist omfang ved skifte i anledning af den ene ægtefælles død, men navnlig ved skifte i forbindelse med separation eller skilsmisse.

Med hensyn til skifte i forbindelse med separation eller skilsmisse kan det opleves urimeligt, hvis den ene ægtefælle har en kapitalpensionsordning, der ifølge praksis skal inddrages i ligedelingen mellem ægtefællerne, mens den anden ægtefælle har en pension, der giver ret til løbende ydelser, som ifølge praksis kan udtages forlods på ægtefælleskifte. Det samme gælder tilfælde, hvor den ene ægtefælle har en pensionsordning med ret til løbende ydelser, der kan udtages forlods på skiftet, mens den anden ægtefælle slet ingen pensionsordning har.

Advokatrådet udsendte i oktober 1995 en redegørelse om pensioners behandling på ægtefælleskifte. I redegørelsen anbefales det, at der sker en lovregulering af området. I redegørelsen drøftes i den forbindelse 3 alternative løsningsmodeller. En model går ud på, at der skal ske ligedeling af alle pensionsrettigheder. Efter en anden model skal der ske forlods udtagelse af alle pensionsrettigheder, således at ingen af dem indgår i ligedelingen mellem ægtefællerne. Den tredje model er en skønsmæssig regel, der giver mulighed for at foretage en konkret vurdering af, hvad der vil være rimeligt i det enkelte tilfælde.

Justitsministeriet har på denne baggrund besluttet at nedsætte et udvalg, der skal overveje behovet for en særskilt lovmæssig regulering af pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i anledning af den ene ægtefælles død og i forbindelse med separation og skilsmisse og i givet fald fremkomme med forslag til udformningen af denne regulering. Udvalget kan i den forbindelse foreslå ændringer i gældende lovbestemmelser, herunder retsvirkningslovens §15, stk. 2.

Udvalget skal i arbejdet inddrage de overvejelser, der er gjort i tidligere betænkninger m.v. på området, herunder betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret og Advokatrådets ovennævnte redegørelse om pensioners behandling på ægtefælleskifte.«

Man befinder sig i den situation, der i skaksproget hedder pat, smh. *U 1998.717 H* og *U 1998.719 H*, hvor det i Højesterets præmisser hedder

»Højesteret tiltræder, at [A'S] kapitalpension efter hidtidig praksis ikke i medfør af retsvirkningslovens §15 stk. 2, kan holdes uden for fællesboet ved skifte i forbindelse med separation og skilsmisse. Det af Justitsministeriet nu nedsatte Ægtefællepensionsudvalg skal blandt andet overveje behovet for »en særskilt lovmæssig regulering i pensioners og forsikringsrettigheders behandling på skifte i forbindelse med separation og skilsmisse«. På denne baggrund bør en eventuel ændring af hidtidig praksis afvente resultatet af udvalgets arbejde.«

Se herved også *U 2002.1849 H*, der er omtalt i kommentaren til §3.

6. Pensionsbeskatningsloven

Det vil fremgå af kommentaren til en række af lovens bestemmelser, at der er et nøje samspil mellem 1996-loven og pensionsbeskatningsloven (lovbekendtgørelse nr. 816 af 30. september 2003). Inden kommentaren til de enkelte bestemmelser i loven gør vi i notatform nogle bemærkninger om den nærmere sammenhæng mellem lovene, herunder påpeger nogle faldgrupper.

Ved en næsten samtidig gennemført ændring af pensionsbeskatningsloven (lov nr. 306 af 24. april 1996) skete der en væsentlig ændring i holdningen til retsstillingen for den ægtefælle, der ved et separations- eller skilsmissekifte helt eller delvis overtager den anden ægtefælles kapitalpension eller ratepension. Disse spørgsmål, der har sammenhæng med 1996-loven, blev behandlet af *Lennart Lynge Andersen* i *U 1989 B s. 144 ff.*

De relevante bestemmelser findes i pensionsbeskatningslovens §30, stk. 2-4. Se hertil også *U 2003.2576 V (T:FA 2004.50 V)*, der er omtalt i kommentaren til §7 (under punkt 3).

7. Den parlamentariske gang (1996-loven)

Lovforslaget blev fremsat af justitsministeren den 17. januar 1996 (lovforslag nr. L 163), Folketingstidende, tillæg A, sp. 3318-3344.

1. behandling af forslaget fandt sted den 1. februar 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 3501 ff), hvorefter Retsudvalget afgav betænkning

den 12. marts 1996, jf. tillæg B sp. 384. Der blev ikke stillet ændringsforslag. Der var kun stillet få spørgsmål, og ingen af svarene blev trykt.

2. behandling fandt sted den 26. marts 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 4878), og 3. behandling skete den 28. marts 1996 (Folketingstidende 1995/96 sp. 5013). Ved ingen af behandlingerne blev der bedt om ordet. Lovforslaget blev vedtaget med 97 stemmer mod 3.

De få spørgsmål til justitsministeren under Folketingets behandling reflekterer enten, at man har fundet loven harmløs eller ikke forstået den. Da ingen af svarene er trykt, kan følgende oplyses:

Spørgsmål 1 vedrører et (irrelevant) stempelspørgsmål.

I *spørgsmål 2* spørges, om det ikke ville være nok at kalde forslaget: Forslag til lov om pensionsopsparing i pengeinstitutter. Dette afvises i svaret, da forslaget (loven) ikke indeholder en generel regulering af aftaleforholdene ved pensionsopsparing i pengeinstitutter.

Spørgsmål 3 opfordrer til høring af Dansk Sprognævn med henblik på beregning af lix-tallet og forslagets sproglige karakter. I svaret oplyser Justitsministeriet, at lix-tallet er 55, og at man har anvendt forsikringsaftalelovens formulering, således »at der ikke efterfølgende skal opstå tvivl om, at de foreslåede regler skal forstås på samme måde som de velkendte regler i forsikringsaftaleloven.«

I *spørgsmål 4* spørges, hvad forslagets §7 betyder. Svaret er gengivet i kommentaren til §7.

Spørgsmål 5 er en anmodning om Justitsministeriets kommentar til et brev fra Finansrådet. Der var ingen bemærkninger.

Efterfølgende bad Retsudvalget om Justitsministeriets kommentar til en henvendelse fra *Linda Nielsen* om muligheden for at begunstige samlevere. Svaret – der kom fra Skatteministeriet – er gengivet s. 88 f i Begunstigelse og Pension (1. udg. 1996).

Det kan med sikkerhed siges, at kun det sidstnævnte spørgsmål og svar har interesse ved lovens praktisering. Det er udeladt i denne udgave af kommentaren, da lovgivningen nu er blevet ændret.

8. Hvilke problemer har man løst?

Som en *amuse gueule* før kommentaren til loven kan der være anledning til at nævne følgende:

Det er en væsentlig ledetråd ved den retlige fortolkning af enkeltbestemmelserne i 1996-loven, at sigtet har været at skabe parallelitet til forsikringsaftalelovens §§ 102 ff, i det omfang spørgsmålene kunne opstå ved pensionsopsparing i et pengeinstitut. Herom hedder det bl.a. i de indledende bemærkninger til lovforslaget:

»3.1. Lovforslagets anvendelsesområde.

Der er i det væsentlige tale om en overførsel af reglerne i forsikringsaftalelovens §§ 102-110 og §§ 116-117 vedrørende kapitalforsikring til pensionsopsparing i pengeinstitutter. Herved sikres parallelitet mellem de gældende regler for pensionsopsparing i forsikringsselskaber og reglerne for pensionsopsparing i pengeinstitutter.

Baggrunden for, at man i 1930 indførte regler om forsikringsaftaler, var, at man bl.a. ønskede i lovform at samle de retsregler, der er særlige for forsikringsaftalen i modsætning til andre formueretlige aftaler. Selv om de almindelige forsikringsvilkår regulerede mange forhold mellem forsikringstager og forsikringsselskab, indeholdt de langt fra regler om alle de spørgsmål, som retsforholdet mellem parterne kunne foranledige, ligesom vilkårene ikke altid var lige tydelige. Der var derfor behov for regler i forsikringsaftaleloven, som ville virke udfyldende og fortolkende på området. Man fandt endvidere, at sociale hensyn, herunder forsørgelsesmæssige hensyn, talte for at sikre livsforsikringerne mod kreditorforfølgelse, og at denne beskyttelse skulle gælde, lige indtil forsikringen var udbetalt.

Justitsministeriet har fundet det hensigtsmæssigt og i overensstemmelse med gældende ret på området i videst muligt omfang at sikre parallelitet til forsikringsaftalelovens regler.«

I samme afsnit hedder det midlertid også:

»Lovforslaget ændrer ikke pensionsbeskatningslovens regler om kapital- og ratepensionsopsparingsordninger bortset fra, hvad det følger af lovforslagets § 14, jf. nedenfor. Lovforslagets bestemmelser er parallelle til forsikringsaftaleloven. Forsikringsaftaleloven vedrører både fradragsberettigede og ikke-fradragsberettigede ordninger. Dette forhold gør, at man ikke af lovforslagets bestemmelser kan udlede, hvilke krav til de fradragsberettigede ordninger, der stilles i pensionsbeskatningsloven..«

Der hersker ingen tvivl om, at 1996-loven løser en række spørgsmål af væsentlig betydning for pensionskunderne. Visse steder kunne man ønske sig en mere moderne sprogbrug, men Justitsministeriet har med ganske enkelte undtagelser ønsket at anvende forsikringsaftalelovens ordlyd.

Den mangeårige erfaring, der er indhøstet på forsikringsområdet, kan herefter anvendes ved fortolkningen af den nye lov, *men man kan ikke overføre forsikringspraksis ukritisk*. 1996-lovens § 1 præciserer, at loven omfatter opsparingsordninger, hvor der er fradragsret efter reglerne i pensionsbeskatningslovens afsnit 1, kapitel 1, og der er således indbygget en kobling mellem *skattereglerne* på området og de *civilretlige regler*. Forsikringsaftalelovens §§ 102 ff omfatter også forsikringer, hvor der ikke er fradragsret, og dette forhold må tages i betragtning ved 1996-lovens fortolkning. – Sagt på en anden måde får ikke mindst lovens § 14 (ændringerne i 1996 og 1999 af pensionsbeskatningsloven) en fremtrædende placering ved fortolkningen af 1996-loven.

Skematisk er der tale om følgende overførsel:

1996-loven	Forsikringsaftaleloven
§ 2	§ 102
§ 3	§ 103
§ 4	§ 104
§ 5	§ 105
§ 6	§ 106
§ 7	§ 107
§ 8	§ 108
§ 9	§ 109
§ 10	§ 110
§ 11	§ 116
§ 12	§ 117

Som nævnt løser og regulerer 1996-loven en række spørgsmål, hvoraf nogle har haft teoriens interesse (se eksempelvis kommentaren til lovens § 2), medens andre er løst i det praktiske liv. Loven bør skabe opmærksomhed om begunstigelsesspørgsmålet, hvor det nok må antages, at et meget lille antal pensionsopsparende har tænkt på/tænkt over disse spørgsmål. De er først kommet frem ved separation/skilsmisse eller ved opsparende død, hvor det selvsagt er for sent. Vi nævner i kommentaren nedenfor, at det er vor erfaring, at pengeinstitutterne fortsat ofte undlader at drøfte begunstigelsesspørgsmålet med kunderne ved oprettelsen af pensionskonti eller på et senere tidspunkt. Bogen skulle gerne sammen med loven indeholde incitament til, at disse spørgsmål tages op i forbindelse med etableringen af en pensionsordning og drøftes løbende med kontohaverne ved ændring af familieforholdene. Det hører efter vores opfattelse med til god rådgivningsskik på pensionsområdet, at der ikke kun fokuseres på fradragsregler.¹⁰ Spørgsmål om indsættelse

10) De såkaldt *Etiske Regler* (Retningslinier om etik i pengeinstitutternes rådgivning), udsendt af Forbrugerombudsmanden i juni 1994 (genudsendt i august 1997 med kommentarer) og i oktober 2003 erstattet af bekendtgørelse nr. 604 af 26. juni 2003 om god skik for finansielle virksomheder bør suppleres med et afsnit, der tager specielt sigte på pensionsrådgivning. Se herved også kommentaren ndf. til § 2.

af begunstigede, der handler om forsørgelse af de efterladte, er udover opsparingen til alderspension, et af hovedformålene med pensionsordning og af den allerstørste betydning for kontohaveren.

9. Udviklingen 1996-2004

Den vigtigste begivenhed siden 1996 i det stof, bogen behandler, er utvivlsomt, at Folketinget i 1999 fulgte den kritik, der var fremsat vedrørende muligheden for at indsætte en samlever som begunstiget. Dette var muligt under 1996-loven, men det måtte ske under klausulen »nærmeste pårørende«, således at hverken kontohaver eller samlever reelt kunne være sikker på, at det blev løsningen ved kontohavers død. Problemstillingen – og konkurrencen med børn – illustreres af *U 1998.1715 V*, der er kommenteret under §5, og – på det principielle plan – af *U 1998.799 H*, der er kommenteret flere steder. *U 1998.799 H*, der vedrører fortolkningen af forsikringsaftalelovens §105, stk. 5, jf. stk. 1, (og dermed 1996-lovens §5, stk. 5, jf. stk. 1) er i det hele taget af central betydning, når der skal laves en prognose over, hvorledes uløste problemer kan forventes håndteret ved domstolene. Samtidig er dommens noget urimelige resultat et vigtigt bidrag til den legislative debat, smh. *Lennart Lynge Andersen* i *U 1998 B* s. 419 ff og hertil *Camilla Neuenschwander m.fl.* i *U 1999 B* s. 433 f.

Desuden er det fra den 11. juni 2004 blevet muligt at begunstige samleveres livsarvinger, jf. lov nr. 457 af 9. juni 2004.

Nævnes bør, at Justitsministeren har nedsat *Arvelovsudvalget*, der skal komme med et forslag til en »fuldstændig revision« af arveloven. Det hedder udtrykkeligt i kommissoriet, at udvalget kan fremsætte forslag til ændringer i reglerne om indsættelse af begunstigede i livsforsikringer m.v.

10. Bogens systematik

Trods bogens titel har vi valgt at bevare den hidtidige systematik, således at den følgende kommentar sker med udgangspunkt i 1996-loven. Det er vor bedømmelse, at vi herved tjener brugerne bedst.

Som afslutning på kommentaren til de enkelte bestemmelser i 1996-loven gengiver vi den tilsvarende bestemmelse i forsikringsaftaleloven, og kommenterer, hvis der er forskelle i fortolkning eller praksis.

Som nævnt foran er 1996-loven i meget vidt omfang en »afskrift« af forsikringsaftalelovens begunstigelsesregler. Nogle spørgsmål – eksempelvis retsvirkningerne af, at en livs-forsikringspolice overdrages eller pantsættes – er ikke reguleret i 1996-loven, da kapital- og ratepensioner ikke kan overdrages eller pantsættes. Vi har dog gengivet de pågældende bestemmelser i forsikringsaftaleloven i et bilag, og henviser nærmere til den forsikringsretlige litteratur.

Notat om sammenhængen med pensionsbeskatningsloven m.v.

1996-loven er, som det fremgår af Indledningsafsnittet, knyttet tæt sammen med pensionsbeskatningsloven. Loven gælder således ifølge §1 alene for kapital- og ratepensioner i pengeinstitutter, der opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiging i afsnit I, kapitel 1 i pensionsbeskatningsloven.

Med udgangspunkt i pensionsbeskatningsloven har reglerne i den civilretlige lov om pensionsopsparing i pengeinstitutter stor betydning for de muligheder, som en kontohaver i et pengeinstitut har for at indsætte begunstigede i kapital- og ratepensioner og for beskyttelsen mod kreditorer. Det samme gør sig gældende for forsikringstagere og deres muligheder for at indsætte begunstigede i skattebegunstigede ordninger, jf. pensionsbeskatningsloven og de tilsvarende bestemmelser i forsikringsaftaleloven. Da reglerne i de to love således ikke kan stå alene, har vi valgt i det følgende kort at gennemgå:

- den generelle sammenhæng med reglerne i pensionsbeskatningsloven,
- reglerne i pensionsbeskatningsloven for at indsætte begunstigede i sammenhæng med de civilretlige regler,
- nogle begrænsninger og fordele, som de civilretlige regler giver.

Fordelen ved at have en gennemgang af både de skatteretlige og de civilretlige regler for begunstigelse i samme fremstilling er, at det giver et samlet overblik, over hvilke muligheder og begrænsninger en pensionsopsparer har for at indsætte begunstigede i kapital- og ratepensioner i pengeinstitutter og med hvilke retsvirkninger.

Den generelle sammenhæng med reglerne i pensionsbeskatningsloven

1996-loven gælder kun for kapital- og ratepension i pengeinstitutter

Sammenhængen mellem de to love fremgår både direkte af lovteksten ved henvisninger til pensionsbeskatningsloven, og med henvisninger fra pensionsbeskatningsloven til den civilretlige lov og indirekte ved, at nogle af bestemmelserne i den civilretlige lov, når begunstigelsen bliver aktuel, kan få betydning for de dispositioner som pensionsopsparereren har truffet. Det er derfor nødvendigt at kende både de civilretlige regler og de skatteretlige, for at kunne træffe beslutning på det rigtige grundlag om, hvem der skal/kan begunstiges.

Ifølge § 1, gælder loven kun for opsparing i pensionsøjemed og for rateopsparing i pensionsøjemed i pengeinstitutter, *når ordningerne opfylder betingelserne for skattemæssig begunstigelse i afsnit I, kapitel 1 i pensionsbeskatningsloven.*

Loven gælder med andre ord kun for kapital- og ratepensioner i pengeinstitutter, som er den daglige betegnelse for de nævnte pensionsordninger.

Som det fremgår ovenfor i Indledningsafsnittet (under 8), er dette en væsentlig forskel til bestemmelserne i forsikringsaftalelovens §§ 102 ff., som også omfatter forsikringer, hvor der ikke er fradragsret. I følge forarbejderne har man som nævnt ovf. i den civilretlige lov for pensionsopsparing i pengeinstitutter ønsket en præcis afgrænsning og har bevidst holdt andre typer af pensionsopsparing i pengeinstitutter uden

for loven. Det er derfor vigtigt at bemærke, at selvpensioneringskonti og indekskonti ikke er omfattet af loven, se i øvrigt kommentaren til § 1.

Den generelle direkte sammenhæng er således, at reglerne i loven kan anvendes, når kapital- og ratepensionerne opfylder betingelserne i afsnit I, kapitel 1 i pensionsbeskatningsloven. Betingelserne for at være omfattet af afsnit I, kapitel 1 gennemgås i kommentaren til § 1. Det fremgår direkte, at *betingelserne skal være opfyldt*, for at de civilretlige regler kan anvendes på ordningen. Dette fører til, at manglende opfyldelse af betingelserne, f.eks. hvis en ratepension ikke opfylder formkravene i pensionsbeskatningsloven, kan medføre, at loven ikke kan anvendes, således at ratepensionen ikke er beskyttet mod kreditorer, og at den begunstigede heller ikke har den beskyttelse, som de civilretlige regler giver.

Reglerne i pensionsbeskatningsloven for at indsætte begunstigede i sammenhæng med de civilretlige regler (i 1996-loven og i forsikringsaftaleloven)

Det fremgår af pensionsbeskatningslovens § 11 A, stk. 1, nr. 4, og § 12, stk. 1, nr. 2, at

»Endvidere skal der være truffet bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohaverens død.«

Det fremgår desuden af PBL § 11 A, stk. 1, nr. 6, og § 12, stk. 1, nr. 4, at der ikke kan træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end

- kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5, stk. 5, i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller
- kontohaverens ægtefælle,
- fraskilte ægtefælle,
- en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen, eller dennes livsarvinger

- kontohaverens livsarvinger,
- stedbørn eller stedbørns livsarvinger.

Der er tilsvarende bestemmelser i pensionsbeskatningsloven for forsikringsordninger, jf. §5, stk. 2, og §8, stk. 1, nr. 4.

Pensionsbeskatningsloven fastsætter således, at der ved oprettelsen af en kapital- eller ratepension skal være truffet bestemmelse om, hvad der skal ske med pensionsopsparingen ved kontohaverens død. Samtidig afgrænser loven personkredsen, der kan begunstiges. Loven fortolkes dog – med rette – således, at det er frivilligt, om lovens krav opfyldes ved en begunstigelsesindsættelse, eller om pensionsordningen skal tilfalde kontohavers dødsbo, jf. *TfS 1989.361 Skd* og smh. *Ole Andreassen m.fl.*: Pensionsbeskatningsloven (2. udg. 2002) s. 153 f.

De ovennævnte regler er alene de skattemæssige regler for, hvem kontohaver kan indsætte som begunstiget til at modtage pensionsopsparingen ved kontohavers død. Skattereglerne beskriver altså alene, hvilke regler der skal opfyldes for, at en kontohaver kan få fradrag i den personlige indkomst for indbetalingerne til pensionsordningen. Skattemyndighederne interesserer sig for situationen på det tidspunkt, hvor en begunstiget bliver indsat. Derimod er situationen, hvis den har ændret sig, når kontohaver dør, uden betydning i relation til pensionsbeskatningsloven og fradragsretten for indbetalingerne. Dette kan synes ejendommeligt, netop fordi formålet med at begunstige en person handler om situationen ved død, og ikke situationen på indbetalingstidspunktet.

Det ses f.eks. direkte af bestemmelsen om indsættelse af en »samlever«, hvor det fremgår, at det skal være »en navngiven person der har fælles bopæl med kontohaveren ved *indsættelsen* [vor kursivering]«. Hvis kontohaveren ikke bor sammen med den begunstigede samlever på det tidspunkt, hvor begunstigelsen aftales, får det den virkning, at kontohaveren ikke har fradrag for sine indbetalinger til pensionsordningen og at pensionsordningen – eller den del af opsparingen der er indbetalt, mens der har været en ulovlig begunstiget – skal ophæves med 60% i afgift til staten.

Det er således afgørende for fradragsretten for indbetalinger til kapital- og ratepensioner (kapital- og rateforsikringer), at kontohaver/forsikringstager holder sig inden for den kreds af personer/persongrupper som fremgår i pensionsbeskatningsloven. Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at der er forskel på, hvem der – som ovf. beskrevet – kan begunstiges i fradragsberettigede pensionsordninger og – modsætningsvis – i f.eks. livsforsikringer uden fradragsret, hvor den, der opretter livsforsikringen (forsikringstager), kan begunstige hvem som helst – lige fra ægtefællen, naboen, Kattens Værn og Stilling Pigekor.

Nogle faldgrupper

Når en kontohaver begunstiger en person eller en persongruppe f.eks. sin »ægtefælle« eller sine »børn«, er det nødvendigt for kontohaver også at vide, hvad der som hovedregel menes med »ægtefælle«, »børn« osv. Dette reguleres af 1996-lovens §5 (§105 i forsikringsaftaleloven), jf. kommentaren ndf., hvor der gennemgås fortolkningsbestemmelserne for de enkelte personer/persongrupper, som der kan begunstiges.

Et eksempel:

Hvis man f.eks. begunstiger sine »børn«, fortolkes det som hovedregel, jf. §5, stk.3:

anses den pågældendes livsarvinger, derunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede hver for den andel, arveloven tildeler vedkommende

Stedbørn er, som det ses, ikke omfattet af udtrykket, hvilket kan være væsentligt for nogle. Henvisningen til *arveloven* i fortolkningsbestemmelsen betyder også, at hvis f.eks. en af ens børn er døde, vil den andel af pensionsmidlerne som det barn skulle have haft, gå videre til børnebørnene osv. Ønsker man ikke dette resultat, men at midlerne skal deles mellem de andre af ens egne børn, kræver det, at kontohaver formulerer begunstigelsen på en anden måde. I dette tilfælde kan man f.eks. anføre børnenes navne. Hvis man vil være sikker på, at det ikke senere kan

misfortolkes, kan man tilføje, at hvis en eller flere af børnene er døde, skal resten af pensionsopsparingen deles mellem de tilbageværende børn, der er nævnt i begunstigelsen.

Nærmeste pårørende

I bestemmelsen om begunstiggelse i pensionsbeskatningsloven henvises der i forbindelse med udtrykket »nærmeste pårørende« direkte til §5, stk. 5 i den civile retlige lov, hvor det fremgår, hvad der menes med udtrykket »nærmeste pårørende«. Der henvises herved til kommentaren om »nærmeste pårørende« ndf. Fortolkningen i §5, stk. 5, af, hvem der er kontohavers »nærmeste pårørende«, bør altid indgå som en væsentlig del af pensionsrådgivningen og kræver en nøje gennemgang for kontohaver af, hvem der hører under udtrykket »nærmeste pårørende«, og rækkefølgen for udbetaling. Baggrunden er, at »nærmeste pårørende« anvendes af alle pengeinstitutter som standardklausul i pensionsaftalerne, således at det er denne begunstiggelse, der gælder, medmindre andet bliver aftalt mellem kontohaver og pengeinstituttet. Det samme gør sig gældende for hovedparten af forsikringsaftaler. Dette skal ses i forhold til, at fortolkningen af §5 (for forsikringsaftalelovens §105) formentlig ikke længere svarer til, hvad mange danskere i dag forstår ved »nærmeste pårørende«.

Især de, der i en årrække har haft en »samlever« uden »papir«, vil ofte have en anden opfattelse, end den, der fremgår af §5, stk. 5, og som bygger på tankegangen i 1920'erne. De fleste tror, at deres samlever gennem en årrække, er deres »nærmeste pårørende«, men det er ikke tilfældet. Eller andre vil have den opfattelse, at der vil ske en deling af opsparingen mellem ægtefælle/samlever og børn. Det er derfor vigtigt, at pensionsinstitutterne i rådgivningen gør opmærksom på betydningen af »nærmeste pårørende«, herunder at samlevere i stedet skal begunstiges med navns nævnelse, hvis kontohaver ønsker at begunstige disse. Imidlertid har kontohavere, der ønsker at begunstige en samlever yderligere behov for rådgivning, for at kunne træffe den rigtige beslutning, se herved også næste afsnit.

Begrænsninger og fordele som de civilretlige regler giver

Bestemmelserne i pensionsbeskatningsloven afgrænser den personkreds, som kontohaveren kan vælge i mellem, i forhold til ikke fradragsberetigede ordninger. Omvendt skal man være opmærksom på, at selv om kontohaver har valgt, at pensionsopsparingen skal udbetales til den kreds, som bliver nævnt i pensionsbeskatningsloven, og har taget hensyn til fortolkningsreglerne i §5/§105, jf. ovf., bevirker andre regler i den civilretlige lovgivning, at udbetalingen i nogle tilfælde ikke udbetales fuldt ud til den/de person(er) som kontohaver har bestemt.

Tvangsarvingers indsigelsesret

Hvis en kontohaver har besluttet, at pensionsopsparingen ved død skal udbetales til en fraskilt ægtefælle, en samlever eller dennes livsarvinger, stedbørn eller deres livsarvinger, vil tvangsarvinger ifølge §4, stk. 2/§104, stk. 2, kunne gøre indsigelse, og den begunstigede kan risikere at måtte aflevere op til $\frac{3}{4}$ af pensionsopsparingen til eventuelle tvangsarvinger, jf. kommentaren til bestemmelsen. Den begunstigede vil dog altid få mindst en fjerdedel af pensionsopsparingen efter afgift til staten og før boafgift. I andre situationer vil den begunstigede kunne få hele opsparingen. Hvor stor en del, der skal afleveres til tvangsarvingerne, afhænger af det øvrige bo.

Eksempel:

Den »værst tænkelige« situation for en begunstiget er, hvis den der gør indsigelser er en ægtefælle, hvor der i ægteskabet har været formuefællesskab, hvor der ikke er andre midler i dødsboet, og hvor der ikke er oprettet testamente:

<i>Pensionsopsparing:</i>		<i>1.000.000 kr.</i>
<i>Begunstiget: Stedbarn</i>		
<i>Ægtefællens ret til boslod:</i>	<i>500.000 kr.</i>	
<i>Ægtefællens ret til tvangsarv af resten:</i>	<i><u>250.000 kr.</u></i>	
<i>Ægtefællen har ret til i alt</i>	<i>750.000 kr.</i>	<i>750.000 kr.</i>
<i>Til rest til stedbarn</i>		<i>250.000 kr.</i>

I forbindelse med pensionsrådgivningen er det derfor nødvendigt, at rådgive kontohaver om disse regler, hvis kontohaver ønsker at begunstige nogle inden for denne kreds, og hvis kontohaver skal have mulighed for at træffe den rigtige beslutning om, hvem der skal have udbetalt pensionsopsparingen ved kontohavers død.

Tvangsarvingernes indsigelsesret kan imidlertid fjernes ved, at kontohaver gør begunstigelsen uigenkaldelig, jf. kommentaren til §2, stk. 2, ndf.. At indsætte en begunstiget som »uigenkaldelig« bør dog overvejes nøje, bl.a. fordi den uigenkaldelige begunstigelse ikke kan ændres senere uden den begunstigedes samtykke. Der er imidlertid mulighed for at opstille forudsætninger for uigenkaldeligheden, f.eks. »så længe samlivet varer« eller ved at tidsbegrænse dispositionen.

Fordele ved lov om visse civilrettlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter

Som nævnt i Indledningsafsnittet var der før 1. juli 1996, hvor den civilretlige lov trådte i kraft, ikke lovregler, der direkte sikrede kreditorbeskyttelsen af en begunstigelsesindsættelse i en kapital- og ratepensionsordning i et pengeinstitut, således at den begunstigede fik udbetalt pensionsopsparingen. Det samme gjaldt kreditorbeskyttelsen i opsparringsperioden. Den er også først blevet sikret ved denne lov, der dog på flere punkter kodificerer domspraksis. Den civilretlige lov medfører herefter, at udbetaling sker til den begunstigede, uden at kreditorerne kan gøre krav på pengene, medmindre kontohaver har bestemt, at pensionsopsparingen skal indgå i boet.

KOMMENTAR

Kapitel 1

Lovens anvendelsesområde

§1 *Loven gælder for opsparing i pensionsøjemed og rateopsparing i pensionsøjemed i pengeinstitutter, når opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiggelse i afsnit I, kapitel 1, i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven).*

Stk. 2. *Ved et pengeinstitut forstås i denne lov et institut, hvori der kan oprettes pensionsordninger som nævnt i stk. 1, jf. pensionsbeskatningslovens §11 A og §12.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3324 f og sp. 3337 f.

1. Bestemmelsens funktion er at fastsætte lovens anvendelsesområde, herunder hvad der forstås ved et pengeinstitut.

2. Efter §1, *stk. 1*, gælder loven for opsparing i pensionsøjemed (*kapitalpension*) og rateopsparing i pensionsøjemed (*ratepension*) i pengeinstitutter. Det er en forudsætning, at opsparingsordningen opfylder kravene til skattemæssig begunstiggelse i pensionsbeskatningsloven. Det er således vigtigt at bemærke, at manglende opfyldelse af kravene i pensionsbeskatningsloven – i værste fald – vil kunne medføre, at loven ikke kan anvendes. Man kan f.eks. forestille sig en ratepension, hvor pensionsaftalen ikke opfylder formkravene og derfor kan blive mødt med kreditorforfølgning. Pengeinstitutterne bør derfor sikre sig, at alle pensionsaftaler opfylder pensionsbeskatningslovens bestemmelser.

2.1. Ved en lovtitel, der taler om »pensionsopsparing i pengeinstitutter«, kommer fire kendte opsparingsformer på tale, nemlig *kapitalpension*, *ratepension*, *selvpensionering* og *indekskontrakter*.

Ved valget af lovens anvendelsesområde har man ifølge forarbejderne lagt vægt dels på at opnå en præcis afgrænsning af lovens område, dels at inddrage »langt den overvejende del af de i praksis forekommende pensionsordninger.« Resultatet er blevet, at *selvpensioneringskonti* og

indekskonti (indekskontrakter) falder uden for loven. Herved fastholdes den hidtidige regel, at der ikke med civilretlig virkning kan indsættes en begunstiget i aftalen mellem pengeinstitut og kunde vedrørende disse to pensionsformer, men man kunne have valgt at lade 1996-lovens § 11 (om kreditorfølgning) og – navnlig – § 15 (der ændrer retsplejelovens § 512, stk. 3, jf. kommentaren til bestemmelsen) gælde for selvpension og indekskontrakter, således at der med hensyn til vigtige (og praktiske) spørgsmål var givet fælles regler. Dette synes man ikke at have haft øje for ved udarbejdelsen af 1996-loven. For indekskontrakternes vedkommende gælder dog praktisk taget tilsvarende regler *under forløbet*, smh. lovbekendtgørelse nr. 724 af 15. september 2000, medens reglerne om selvpensioneringskonti skal findes i en bekendtgørelse (nr. 302 af 2. maj 2000). Kun selvpensioneringskontoens karakter af pensionskonto – *formålsbundetheden* – gør, at kreditorfølgning må anses for udelukket *under forløbet*, smh. *U 1986.364 V* og *Lennart Lynge Andersen: Pengeinstitutters modregning i særlige indlån* (1988) s. 51 f. Det er dette moment, der gør, at en modsætningslutning fra 1996-lovens § 11 ikke forekommer at være holdbar.

2.2. Resultatet af de legislative overvejelser er blevet, at § 1, *stk. 1*, – og dermed loven – omfatter *opsparing i pensionsøjemed* (der er pensionsbeskatningslovens betegnelse for *kapitalpensioner*) og *rateopsparing i pensionsøjemed (ratepensioner)*, i det omfang ordningerne opfylder pensionsbeskatningslovens kap. 1.

Reglerne om *kapitalpension* findes i lovbekendtgørelse nr. 816 af 30. september 2003 om beskatningen af pensionsordninger m.v. med senere ændringer, herunder lov nr. 457 af 9. juni 2004. Til loven knytter sig bekendtgørelse nr. 326 af 10. maj 2001 (med senere ændringer). Af interesse er endvidere ligningsvejledningen.

Efter pensionsbeskatningslovens § 12 skal opsparingen som hovedregel være påbegyndt før kontohaverens fyldte 60. år i et pengeinstitut, der af Finanstilsynet er meddelt tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed her i landet, eller et udenlandsk kreditinstitut, der efter tilladelse i et andet land inden for De Europæiske Fællesskaber udøver virksomhed her i landet gennem en filial, jf. lov om banker og sparekasser m.v. § 6 a, stk. 1-4, eller med skatteministerens godkendelse i en anden institution

her i landet. Der oprettes en (standardpræget) kontrakt mellem pensionskunden og pengeinstituttet. Før 1987 kunne en kapitalpension kun oprettes mellem en arbejdsgiver og en arbejdstager, men med skattereformen af 1986 blev der åbnet mulighed for egenordninger. De opsparede midler indsættes løbende på pensionskonto i det pågældende pengeinstitut og investeres typisk i værdipapirer eller i såkaldte »puljer« efter kontohaverens valg. Det fremgår tillige af § 12, at der skal være truffet bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohaverens død, ligesom der til kontoen skal være knyttet bestemmelse om, at udbetaling til kontohaveren sker tidligst ved det fyldte 60. år, medmindre lavere aldersgrænse er godkendt af Ligningsrådet, og senest ved det fyldte 70. år.

Der gælder særlige regler med hensyn til, hvor meget der med skattemæssig virkning kan indsættes på en kapitalpension. For indkomståret 2004 er beløbet 40.100 kr. Beløbet reguleres årligt.

Efter pensionsbeskatningslovens § 11 A skal en *ratepensionsopsparing* som hovedregel være påbegyndt, før kontohaver fylder 60 år. Opsparingen skal ske i et pengeinstitut, der af Finanstilsynet er meddelt tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed her i landet, eller i et udenlandsk kreditinstitut, der efter tilladelse i et andet land inden for De Europæiske Fællesskaber udøver virksomhed her i landet gennem en filial, jf. lov om banker og sparekasser m.v. § 6 a, stk. 1-4, eller med skatteministerens godkendelse i en anden institution her i landet. Vilklarene for ordningen, herunder indbetalingsperioden og størrelsen af det årlige indskud, fastsættes i en aftale mellem pengeinstituttet og kontohaveren samt dennes arbejdsgiver, såfremt arbejdsgiveren bidrager til ordningen. Adgangen til at foretage indskud til en rateopsparing i pensionsøjemed ophører med udgangen af det kalenderår, der ligger forud for det år, hvori første rateudbetaling vil finde sted, dog tidligst ved kontohavers fyldte 60. år og tidligst 5 år efter kontoens oprettelse. Det fremgår tillige af § 11 A, at der til ordningen skal være knyttet en bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohaverens død, ligesom der ikke kan aftales senere udbetaling for sidste rate end det kalenderår, hvori kontohaveren fylder 85 år. Rater, der kommer til udbetaling, medens kontohaveren lever, skal udbetales til kontohaver. Desuden skal tidspunktet for udbetalingsperiodens start og udbetalingsperioden fremgå af aftalen.

For både kapital- og ratepension gælder den pensionsretlige anomali, at ordningernes karakter af pensionsopsparing ikke hindrer, at kontohaver vælger at ophæve ordningen i utide, d.v.s. inden opsparingen kommer til normal udbetaling. Denne skatteretlige regel gentages i 1996-lovens § 8, stk. 1, idet stk. 2 dog gør en undtagelse, hvor begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Der henvises til kommentaren til § 8 samt ndf. under 4.

Efter gennemførelsen af lov om finansielle virksomheder findes reglerne om *anbringelse af de pensionsmidler*, som 1996-loven omfatter, i denne lovs §§ 50-51. Investeringsmæssige spørgsmål har ikke betydning ved fortolkningen af 1996-loven. Sagt på en anden måde kan en begunstiget ikke blande sig i, hvorledes pensionsopspareren investerer midlerne, smh. herved tillige kommentaren til § 8, stk. 2, ndf.

2.3. Lovgiver har således valgt, at begunstigelsesloven skal omfatte de to hovedtyper af pensionsordninger i pengeinstitutterne. Uden for loven falder altså private ordninger, der aftales mellem en kunde (eventuelt med deres arbejdsgiver) og et pengeinstitut, og hvor ordningen aftales uden for rammerne af en kapital- eller ratepensionsordning. Sådanne aftaler forekom tidligere, men det må antages, at kapital- og ratepensionerne har overflødiggjort nye aftaler. Der er intet, der hindrer, at Viggo Elmersen og en bank aftaler, at Viggo Elmersen hvert år skal indsætte et vist beløb på »Viggo Elmersens pensionskonto«, men eventuelle bestemmelser i aftalen om begunstigelsesindsættelse og udelukkelse af kreditorfølgning kan ikke antages at have retsvirkning over for Viggo Elmersens kreditorer eller arvinger. Den præcise afgrænsning i § 1 har formentlig sparet retssystemet for en del retstvister om, hvorvidt en opsparingsordning var omfattet af loven eller ej. Man kan godt forestille sig, at det ville have været fordelagtigt at søge ly under lovens kreditorbeskyttelsesregler og begunstigelsesregler ved at forsyne konti med en påtegning om pensionsformål.

3. Kapitalpensioner og ratepensioner er (kun) omfattet af loven, hvis opsparingsordningen opfylder betingelserne for skattemæssig begunstiging i lov om beskattningen af pensionsordninger m.v. Efter pensionsbeskatningslovens § 12, stk. 1, nr. 2, 2. pkt., skal der i aftaler om

opsparing være truffet bestemmelse om udbetaling i tilfælde af kontohavers død, smh. kommentaren til §2. Dette suppleres i §12, stk. 1, nr. 4, med, at der ikke kan træffes bestemmelse om udbetaling til andre end kontohavers ægtefælle (herunder fraskilt ægtefælle), en navngiven person (»samlever«), der har fælles bopæl med kontohaver ved indsættelsen og dennes livsarvinger, eller livsarvinger, stedbørn eller disses livsarvinger. Ved 1996-lovens §14 blev bestemmelsen udvidet, således at også »nærmeste pårørende« kan indsættes som begunstiget, jf. kommentaren til bestemmelsen og kommentaren til §5, stk. 5, og adgangen til at indsætte en navngiven »samlever« kom til i 1999 og »samlevers« livsarvinger i 2004, jf. kommentaren til §14.

Der gælder tilsvarende regler for ratepension, jf. pensionsbeskatningslovens §11 A, stk. 1, nr. 6.

§12, stk. 1, nr. 4, og §11 A, stk. 1, nr. 6, er ensbetydende med, at *kontohaveren ikke står frit med hensyn til, hvem kapitalpensionen eller ratepensionen skal tilfalde ved død*. Valget er begrænset til den personkreds, der udtrykkeligt er nævnt i nr. 4, og loven gør forskel på, om en person lovligt kan indsættes ved navn eller ved artsbetegnelse – kontohaver kan eksempelvis ikke indsætte sine forældre eller en søster ved navns nævnelse, medmindre han bor sammen med vedkommende, og der kan kun indsættes én »samlever«. Hvis kontohaver har foretaget en »ulovlig« begunstigelsesindsættelse, falder ordningen som sådan uden for pensionsbeskatningsloven og dermed også uden for §1, stk. 1. Det er herefter spørgsmålet, hvad der så er retsstillingen. Spørgsmålet uddybes i kommentaren til §14.

4. Som nævnt ovf. har kontohaver som hovedregel adgang til at ophæve kontoen. Han kan ikke iøvrigt råde over kontoen ved salg eller pantsætning, således som det er muligt ved livsforsikringer. Sker dette alligevel, skal der efter pensionsbeskatningslovens §30, stk. 1, ske en afgiftsberigtigelse med p.t. 60% til staten, og opsparingsordningen falder herefter uden for kapitel I i pensionsbeskatningsloven.

Det kan forekomme, at kontohaver kun ophæver en del af kontoen eller kun pantsætter en del af denne. I forarbejderne til §1 (Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341-3342) hedder det herom følgende:

»Såfremt kontohaveren overdrager eller overfører en del af rate- eller kapitalpensionen til eje eller pant, følger det af pensionsbeskatningslovens § 30, stk. 4, at der under visse nærmere angivne betingelser alene skal foretages afgiftsberigtigelse af det beløb, som dispositionen vedrører. Den del af pensionsordningen, som der ikke er disponeret over, og som dermed ikke er afgiftsberigtiget, fortsætter med at være omfattet af kapitel I i pensionsbeskatningsloven. Den del af ordningen, som der ikke er disponeret over, vil således fortsat være omfattet af dette lovforslag, jf. lovforslagets § 1.«

5. § 1, stk. 2's, funktion er at definere begrebet *pengeinstitut*. Også på dette punkt henviser loven til pensionsbeskatningsloven, nemlig sidstnævnte lovs § 11 A og § 12. Det hedder i bestemmelserne, der på dette punkt er enslydende, at opsparingen skal være påbegyndt »i et pengeinstitut, der af Finanstilsynet er meddelt tilladelse til at drive pengeinstitutvirksomhed her i landet, eller i et udenlandsk kreditinstitut, der efter tilladelse i et andet land inden for De Europæiske Fællesskaber udøver virksomhed her i landet gennem en filial, jf. lov om banker og sparekasser m.v., § 6 a, stk. 1-4, eller med skatteministerens godkendelse i en anden institution her i landet.«

Stk. 2 medfører, at en pensionsordning som altovervejende hovedregel vil være etableret i en dansk bank, sparekasse eller andelskasse.

Skatteministeren har ikke foretaget godkendelser i henhold til bemyndigelsen.

Kapitel 2

Indsættelse af begunstigede

§2 *Kontohaveren kan såvel ved opsparingsordningens oprettelse som senere indsætte en begunstiget. I så tilfælde udbetales de opsparede midler umiddelbart til denne i tilfælde af kontohavers død.*

Stk. 2. *Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen, hvis der ikke over for den begunstigede er givet afkald herpå. Kontohaverens ret til at tilbagekalde begunstigelsen går ikke over på den pågældendes arvinger eller dødsbo.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3327 ff og sp. 3338.

1. §2 er en af lovens mest centrale bestemmelser. Den fastsætter

- kontohavers principielle adgang til at indsætte begunstigede på en opsparingsordning, der er omfattet af loven,
- en af retsvirkningerne af, at der foretages begunstigelsesindsættelse,
- en sondring mellem genkaldelige og uigenkaldelige begunstigelsesindsættelser.

2. Loven definerer ikke begrebet *begunstiget*, men den fastlægger – i §§2-10 – en række retsvirkninger af, at en pensionsopsparer (i loven betegnet »kontohaver«) har udnyttet muligheden for at indsætte en eller flere begunstigede i pensionsordningen. På denne baggrund kan en begunstiget i denne lovs forstand bestemmes som en fysisk, kontohaver nærstående person, der af kontohaver er udpeget til at få udbetalt midlerne fra en kapital- eller ratepension, hvis kontohaver dør, før kontoens indestående kommer til normal udbetaling. I afgrænsningen til *fysiske personer* ligger, at lovens begunstigelsesbegreb hænger nøje sammen med, hvem der efter pensionsbeskatningsloven kan indsættes som begunstiget, smh. kommentaren ovf. til §1 og ndf. til §14. – Kontohaver er således afskåret fra at begunstige skakklubben »Springeren« i Skanderborg,« Stilling Pigekor« eller andre juridiske personer, f.eks. et aktieselskab eller anpartsselskab, som kontohaver kontrollerer.

Retligt er begunstigelsesindsættelse en form for *gave*, d.v.s. at der tilføjes den begunstigede en vederlagsfri fordel på opsparerens bekostning, smh. *Ussing: Aftaler* (3. udg. 1950) s. 14 og *Lego Andersen: Gavebegrebet* (1988) s. 34 f. Der er dog tale om en gaveform *sui generis*, der har stærke lighedspunkter med en arv eller et legat. Ved “almindelige” gaver er der ofte ikke lang tid mellem gavegiverens beslutning og modtagelsen af gaven. Ved begunstigelsesindsættelse kræves, at “gavegiver” er død, og at den begunstigede er i live, ligesom der oftest går mange år mellem begunstigelsesindsættelsen og modtagelsen af de opsavede midler. En begunstigeelse er også speciel derved, at kontohaver til enhver tid kan omgøre sin beslutning, medmindre begunstigeelsen er gjort uigenkaldelig.

En faktisk forskel mellem bankprodukterne, omfattet af 1996-loven, og livsforsikringer ligger i, at der meget sjældent knyttes vederlag til en begunstigelsesindsættelse på en kapital- eller ratepension. Vederlags spørgsmål ligger dog latent, hvor eksempelvis to ægtefæller ved separation eller skilsmisse aftaler, at den anden part skal indsættes som uigenkaldelig begunstiget. Se tillige *U 2003.2576 V (T:FA 2004.50 V)*, der er omtalt i kommentaren til § 7 (under punkt 3).

Et fælles træk ligger i *forsørgelseselementet*. Kontohaver står ikke frit, idet 1996-lovens § 14 (der indeholder ændring af pensionsbeskatningsloven, se kommentaren til bestemmelsen) begrænser kontohavers adgang med hensyn til, hvem der kan indsættes som begunstiget. Forsørgelseselementet ses også tydeligt i § 4, stk. 2, der har klare familie-/arveretlige overtoner: Hvis kontohaver vælger at indsætte en anden end den nuværende ægtefælle eller livsarvinger, skal der i almindelighed ske en reduktion, der tilgodeser ægtefællen/børnene. I eksempelvis norsk ret er man gået endnu videre i retning af at beskytte ægtefællen, jf. kommentaren til § 4.

Forsørgelseselementet og dets betydning ved de enkelte regler kan ikke alene ses som en begrænsning i kontohavers muligheder for at begunstige, hvem han vil. Der er tale om en afvejning, hvor hensynet til kontohavers kreditorer (og i et vist omfang arvinger) må vige for begunstigeelsen. Da der er tale om begunstigelsesindsættelse i en *pensionskonto*, er det måske ikke så uovervejet at begrænse kontohavers

udfoldelsesmuligheder. Se herved også *Udkast til lov om forsikringsaftaler* (1925) s. 142.

3. Den væsentligste retsvirkning af, at der er sket en begunstigelsesindsættelse, er utvivlsomt, at midlerne ved kontohavers død udbetales til den begunstigede uden om kontohavers dødsbo. Dette nævnes udtrykkeligt i §2, stk. 1. Midlerne på pensionskontoen er således tingligt beskyttet over for kontohavers arvinger og kreditorer, se dog med hensyn til forholdet mellem ikke-tvangsarvinger og visse nærstående (ægtefælle og børn) modifikationen i §4, stk. 2.

Den begunstigede har principielt ikke nogen rettigheder over midlerne, medens kontohaver lever. Ofte ved den begunstigede ikke, at han er begunstiget. Han kan ikke blande sig i, hvorledes midlerne investeres, og §8, stk. 1, fastsætter direkte kontohavers adgang til at ophæve kontoen og derved gøre en begunstigelsesindsættelse illusorisk. Kontohaver kan også ophæve/ændre begunstigelsesindsættelsen.

Det retlige billede ændrer sig, hvis begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Som nævnt ndf. under **9** er det tvivlsomt, hvilken rolle uigenkaldelige begunstigelser har spillet i pengeinstitutternes pensionsordninger, men det kan selvsagt blive moderne, når det går op for kontohavere og pengeinstitutterne, at der er kommet musik på området. Det ligger i selve uigenkaldelighedsprincippet, at begunstigelsesindsættelsen er (bliver) definitiv – forudsat at den begunstigede overlever kontohaver – og loven giver også i øvrigt den uigenkaldeligt begunstigede en stærkere retsstilling, smh. §4, stk. 2, 2. pkt., og §8, stk. 2. Efter den sidstnævnte bestemmelse har kontohaver ved uigenkaldelighedsbeslutningen også fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes. Det reelle indhold af bestemmelsen er, at kontohaver ikke (længere) er berettiget til at ophæve opsparingsordningen i utide. *A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen* taler ved den tilsvarende bestemmelse for forsikringsaftaler om, at den begunstigede har en »negativ medråden«.

4. Efter *stk. 1* kan kontohaveren såvel ved ordningens oprettelse som senere indsætte en begunstiget. Loven overlader således til kontohaver,

om der skal foretages indsættelse af en begunstiget, og hvornår dette skal ske. I praksis er det imidlertid sjældent, at der ikke indsættes en begunstiget, da alle pengeinstitutter har en »standardbegunstigelse« indført i pensionsaftalerne, hvorefter den »nærmeste pårørende« er begunstiget, medmindre andet er aftalt. Kontohaver skal derfor foretage noget aktivt for at undgå standardbegunstigelsen. Det hører derfor med til god skik på pensionsområdet, at pensionsrådgiver og kunden under en pensionsrådgivningssamtale taler om, hvilke muligheder for begunstigelse, der findes, herunder muligheden for ikke at foretage en begunstigelse. Kontohaver skal have mulighed for at træffe et valg.

§3 indeholder et materielt krav om, at begunstigelsesindsættelse og -tilbagekaldelse skal meddeles skriftligt til pengeinstituttet, jf. kommentaren til denne bestemmelse.

Reglen i stk. 1, 1. pkt., hvorefter der ikke er pligt til at foretage begunstigelsesindsættelse, er i overensstemmelse med Skattedepartementets hidtidige opfattelse, smh. *TfS 1989, nr. 361 Skd* og *Ole Andreassen m.fl.: Pensionsbeskatningsloven* (2. udg. 2002) s. 153 f. Er der ikke foretaget begunstigelsesindsættelse, tilfalder midlerne kontohavers dødsbo, jf. §4, stk. 1. *Jørgen Nørgaard* har flere gange – under henvisning til pensionsbeskatningslovens §11 A, stk. 1, nr. 4, 2. pkt., og §12, nr. 2, 2. pkt. – rejst spørgsmål om afgørelsens rigtighed, senest i *Advokaten* 1990 s. 195, men §2, stk. 1, giver ikke anledning til samme fortolkningstvivl.

Kompetencen til at foretage begunstigelsesindsættelse ligger hos kontohaveren. Se dog §10, der kan være aktuel ved ratepension. I overensstemmelse med hidtidig praksis og teori må det antages, at kontohaver kan indsætte en eller flere begunstigede, ligesom kontohaver kan træffe bestemmelse om, at begunstigelsen skal ske kumulativt eller succesivt. Han kan indsætte personer ved navn (eksempelvis »Dorothea Alma Henriksen«) eller ved betegnelse (eksempelvis »mine børn«), og kontohaver står frit med hensyn til at vælge indsættelse ved navn eller artsbetegnelse, sålænge der er tale om ægtefælle, fraskilt ægtefælle, livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger samt »samlevers« livsarvinger. Hvis der indsættes en samlever, skal dette ske ved navns nævnelse. Begunstigelsesindsættelse kan endvidere ske ved anvendelsen af ordene »nærmeste pårørende«, *men i så tilfælde kan der ikke ske spe-*

cifikation ved at indsætte en navngiven person. Lovens §5 indeholder en række fortolkningsregler, eksempelvis hvad der menes med »nærmeste pårørende«, der overfører, hvad der i slutningen af 1920'erne blev anset som de gængse valg på forsikringsområdet. Reglerne bærer præg af at have deres oprindelse i forsikringsaftaleloven fra 1930

Ved ratepension kan der fortsat ske begunstigelsesindsættelse, selv om udbetaling af ratepensionen er begyndt.

Det kan også bestemmes, at der skal ske en procentvis begunstiging, f.eks. 20% til ægtefællen og $2 \times 40\%$ til børnene, ligesom der kan ske begunstiging af en eller flere personer primært og andre sekundært. Herudover kan kontohaver vælge en anden fordeling end den, arveloven foreskriver. Selv om han eksempelvis har tre børn, kan han vælge kun at begunstige den ene, eller vælge at ægtefællen eller samleveren skal have pensionsordningen ved hans død. Ved begunstiging af en samlever og andre ikke-tvangsarvinger kan disse dog blive mødt med indsigelser fra en tvangsarving, se kommentaren ndf. til lovens §4, stk. 2.

Det har ikke betydning, om der er tale om en arbejdsgiverordning eller egenordning – arbejdsgiveren kan ikke blande sig i, hvem der indsættes som begunstiget, idet §2 klart tillægger kontohaveren denne kompetence. Aftaler mellem kontohaver og arbejdsgiver i så henseende må antages at være uden retsvirkning.

1996-loven stiller større krav til pengeinstitutternes pensionsrådgivning. Tidligere har der været tale om pensionssalg med en ensidig fokusering på information om de skattemæssige forhold, men denne praksis har ændret sig siden den såkaldte »pinsepakke« i 1999, der bl.a. nedsatte fradragsværdien på en kapitalpension fra 58% til 44%. Samtidig har en række politikere og økonomer gjort opmærksom på den voksende »ældrebyrde«, herunder sat spørgsmålstegn ved, om folkepensionen eller efterlønnen fortsat kan opretholdes. Især i de senere år har de fleste pengeinstitutter i langt højere grad fokuseret på, at kunderne har behov for opsparing til alderspension, dækning ved tab af erhvervsevne og for at sikre de efterladte ved begunstiging i pensionsaftalen. Det er dog stadig ikke fast kutyme i pengeinstitutterne, at kunderne altid modtager en orientering om, hvilke muligheder (og begrænsninger) der er med

hensyn til begunstigelsesindsættelse. Som hovedregel fremgår reglerne af pensionskontrakten, men »begunstigelse« er, som også denne bog illustrerer, et ganske omfattende emne. Det bør allerede derfor indgå som en vigtig del af pengeinstitutternes pensionsrådgivning.

Tidligere hed det i pengeinstitutternes dokumenter, at summen ved kontohavers død blev udbetalt til ægtefællen, subsidiært til børnene og ellers til dødsboet. Baggrunden for at begunstigelsesspørgsmålet ofte ikke omtales kan bl.a. være, at pengeinstitutterne via Finansrådets standardforslag ved lovens ikrafttræden i 1996 valgte at »dirigere« kundernes valg, idet man indførte den samme klausul (»nærmeste pårørende«), som forsikringsselskaberne havde anvendt i mange år. Det er imidlertid problematisk, at en sådan standardbestemmelse kan virke som en sovepude for pengeinstitutterne og samtidig være kimen til konflikter ved kontohavers død, smh. kommentaren til §5, stk. 5, jf. stk. 1. Finansrådet vurderede i 1996, at »nærmeste pårørende« var bedst passende med hovedparten af kundernes behov, og man så en fordel i, at standardbegunstigelsen blev den samme for bank- og forsikringsprodukterne. Hvis man imidlertid ser på samfundsudviklingen i dag med mange samlivsforhold uden for ægteskab (og »dine, mine og vores børn«), er standardklausulen langt fra altid det rigtige valg.

Den standardmæssige anvendelse af klausulen »nærmeste pårørende« (der selvsagt er hensigtsmæssig i nogle tilfælde) er derfor efter vores opfattelse medvirkende til at sænke kvaliteten i vejledningen af kunderne.

Der skal selvsagt udvises omhu ved den *pengeinstitutmæssige ekspedition*, således at senere tvister – herunder spørgsmål om rådgiveransvar – undgås. Et responsum afgivet af Assurandør-Societetet den 11. november 1994 (trykt i *FED 1995.1559*) er illustrerende: Der var tegnet en gruppelivsforsikring med A som begunstiget (samleveren?). I 1988 overgik ordningen til et andet selskab. Forsikringstager døde i 1993, hvorefter selskabet meddelte, at man agtede at udbetale forsikringssummen til den nærmeste familie, da der ikke var foretaget en særlig begunstigelsesindsættelse.

A's advokat spurgte Assurandør-Societetet, om der foreligger en kutyeme, hvorefter en samlet overdragelse af en gruppelivsforsikring også indebærer en overdragelse af begunstigelseserklæringer. Assurandør-Societetet gav følgende svar:

»Der er tale om en ny forsikringsaftale, når en gruppelivsordning ophører i et forsikringsselskab og nytegnes i et andet selskab. I princippet skal der således gives meddelelse til det modtagende selskab om indsættelse af begunstigede. Det er imidlertid almindeligt, at det afgivende selskab sender de indkomne begunstigelseserklæringer til det modtagende selskab. Dette selskab retter herefter henvendelse til gruppeforsikringsmedlemmerne for at få oplyst, om de tidligere begunstigelseserklæringer fortsat skal gælde. Om en individuel begunstigelsesbestemmelse, som et gruppelivsforsikringsmedlem har meddelt til et forsikringsselskab, kan tillægges retsvirkning i en såkaldt senere tegnet gruppelivsforsikring i et andet forsikringsselskab må efter societetets opfattelse bero på fortolkning, jf. udtrykket »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne« i FAL par. 105, stk. 1.«

Det samme problem kan foreligge på pengeinstitutområdet, idet nogle kunder vælger at skifte pengeinstitut i løbet af opsparingsperioden. I pengeinstitutterne er der ikke en ensartet praksis ved overførsler af ordninger, idet det ofte er afhængigt af, hvilke samarbejdspartnere det modtagende pengeinstitut har. Nogle pengeinstitutter opretter en ny pensionsaftale med nye vilkår, medens andre fortsætter den hidtidige aftale. Når der oprettes en ny aftale, er det selvsagt nødvendigt, at pengeinstituttet sikrer sig, at kunden er indforstået med de nye vilkår, herunder at begunstigelsen er i overensstemmelse med kundens ønsker. Dette må antages at følge af god pengeinstitutsik. Hidtil har Pengeinstitutanke-nævnet ikke stillet store krav til pengeinstitutternes håndtering, men dels er der kommet et nyt lovgrundlag (som Finansrådet som nævnt i indledningen har været initiativtager til), dels rejser de følgende afgørelser spørgsmål, om ikke der bør stilles større krav, hvilket ville være i harmoni med den almindelige udvikling inden for rådgivningsretten.

Et specielt hændelsesforløb ses i *Forsikringsankenævnets kendelse af 2. september 2002* (sag nr. 57.233): Afdøde var oprindeligt omfattet af en gruppelivsaftale, hvor hun havde foretaget en begunstigelsesindsættelse. Hun blev senere omfattet af en ny gruppeaftale og endnu senere af en tredje aftale. Alle aftaler var tegnet

i samme selskab. Selskabet oplyste, at ændringer tilsyneladende var sket, uden at forsikringstager havde haft indflydelse herpå, men at man fandt, at begunstigerserklæringen kun vedrørte den oprindelige aftale. Forsikringsankenævnet udtalte efter en klage, at spørgsmålet om, hvem der er begunstiget i henhold til livforsikringen, burde afgøres af domstolene.

Der henvises til *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen* i Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen (1997) s. 28 ff bl.a. med fremhævelse af reglen i markedsføringslovens §3. I norsk ret er informations-/rådgivningsområdet bl.a. omtalt i *NOU 1983:56 Lov om avtaler om pensionsforsikring* s. 50 ff og 110 og af *Knut Selmer* i Lov og Rett 1990 s. 456 ff. I §11-1 i den norske forsikringsaftalelov fra 1989, som vedrører forholdene inden forsikringsaftalens indgåelse, skal et forsikringsselskab »så vidt muligt sørge for, at forsikringstakeren får råd om dekningen av foreliggende forsikringsbehov.« Bestemmelsen må antages også at omfatte vejledning om begunstigelsesspørgsmål, se også lovens §2-3 og smh. *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen* anf. st. s. 30.

Bekendtgørelse nr. 604 af 26. juni 2003 om god skik for finansielle virksomheder indeholder i kap. 9 særlige regler for forsikringstegning, men disse regler omhandler forskellige oplysninger, som kunden skal have inden tegning og omtaler ikke rådgivning direkte. Af den tilknyttede vejledning fremgår, at forsikringsselskabet kan vælge »i hvilket omfang man vil tilbyde rådgivning«. I bekendtgørelsens §5, stk. 3, hedder det, at virksomheden af egen drift skal yde rådgivning, »hvor omstændighederne siger der er et behov«. Efter vor opfattelse er dette behov tilstede i ganske mange tilfælde, og det må antages at være en mangel, at pensionsrådgivning, herunder begunstigelsesspørgsmål, ikke omtales direkte i reglerne.

Se om det generelle spørgsmål om forsikringsselskabers og bankers informationspligt, navnlig ved tegning og fornyelse af forsikrings- og pensionsaftaler *Forhandlingerne ved Det 33. nordiske Juristmøde* (1993) bind I s. 231 ff og bind II s. 709 ff. På *livsforsikringsområdet* har Finanstilsynet udsendt bekendtgørelse nr. 609 af 14. juli 1995 om information fra forsikringsselskabet til forsikringstager ved indgåelse af en

livsforsikringsaftale. Bortset fra information om klageadgang, omtales begunstigelsesindsættelse ikke.

Se om beslægtede problemer fra Pengeinstitutankenævnets praksis sagerne 167/1994, 683/1994, 758/1994, 9/1995, 152/1995 og 410/1995. I sagerne 683/1994 og 9/1995 var der oprettet livsforsikring i tilknytning til en kapitalpension. Forsikringen faldt bort ved kapitalpensionens overførsel til nyt pengeinstitut. I den første sag lagde Ankenævnet vægt på pengeinstitutets oplysning om, at man havde gjort den afdøde ægtefælle opmærksom på, at der skulle ske nytegning, medens der i den anden sag bl.a. blev lagt vægt, at det af kontoudtogene fremgik, at der ikke længere skete indbetaling til pensionskontoen, hvilket var en forudsætning for at opretholde forsikringen. Klagen i sag 758/1994 blev afvist i medfør af vedtægternes § 7, stk. 1, på grund af bevistvivl. Oplysningerne i sagsreferatet tyder på, at der var nogen føje i klagetemaet, hvorefter såvel det afgivende som det nye pengeinstitut burde have oplyst, at der var et problem vedrørende gruppelevsordningen, som der skulle tages højde for. I sag 410/1995 var klagetemaet, at banken i forbindelse med oprettelsen af en kapitalpension med tilhørende gruppelevsforsikring ikke havde vejledt to samlevende om klausulen »nærmeste pårørende« (jf. kommentaren til § 5, stk. 5). Banken erkendte, at der ikke var sket vejledning om denne klausul. Pengeinstitutankenævnet fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for at anse denne undladelse for erstatningspådragende dels under henvisning til forsikringsbevisernes ordlyd dels fordi samme regler for begunstigede var gældende for de forsikringer, der blev opsagt ved tegningen af forsikringen i tilknytning til kapitalpensionen.

Det kan næppe udelukkes, at resultaterne i tre af sagerne har været præget af afgørelsen refereret i *U 1990.218 H*, men der er ikke helt tingenes lighed, navnlig ikke når forholdet ofte er, at overførsel til nyt pengeinstitut sker efter en akkvisitiv indsats fra dettes side.

Sag 167/1994 angik en efterladt papirløs samlever, som ikke havde fået udbetalt forsikringssummen i henhold til en gruppelevsforsikring oprettet af afdøde i tilknytning til et banklån optaget af afdøde og samleveren, som havde oprettet en gruppelevsforsikring af lignende indhold. Forsikringsselskabet gjorde gældende, at samleveren ikke var »nærmeste pårørende«. Samleveren krævede, at banken (dvs. grupperepræsentanten) betalte en erstatning, der stillede hende, som om hun var indsat som

begunstiget, idet hun gjorde gældende, at hun og afdøde ikke uden nærmere vejledning ville have indset, at de ikke var hinandens »nærmeste pårørende«, samt at de i givet fald gensidigt ville have indsat hinanden som begunstigede. Pengeinstitutankenævnet udtalte:

»Af forsikringsbegæringerne, som klageren og dennes samlever underskrev, og hvoraf de hver fik udleveret en genpart, fremgår af forsiden, at forsikringssummen (en overskydende forsikringssum) ved forsikredes død udbetales til »nærmeste pårørende«, ligesom der henvises til begæringens bagside, såfremt anden begunstigelse ønskes. I de på bagsiden optrykte »kortfattede regler« er begrebet »nærmeste pårørende« defineret, og det fremgår heraf utvetydigt, at det ikke omfatter en samlever. Det fremgår endvidere, at forsikringstageren til enhver tid kan indsætte en anden begunstiget end »nærmeste pårørende«. Det er ubestridt, at indklagedes medarbejder ikke vejledte klageren og dennes samlever om forståelsen af begunstigelsesbestemmelsen, men Ankenævnet finder efter det anførte ikke tilstrækkeligt grundlag for at anse denne undladelse for ansvarspådragende.«

Trods sagens udfald synes afgørelsen at støtte den opfattelse, at der i sådanne forhold påhviler den finansielle institution en »førkontraktuel« pligt til at sørge for, at den forsikrede oplyses om forståelsen af standardiserede klausuler samt muligheden for at vælge en anden udformning af begunstigelsesbestemmelsen. Når Nævnet ikke kunne følge klageren, skyldtes det, at man anså den skriftlige information på den fortrykte blanket for at være tilstrækkelig i så henseende.¹¹

De problemer, der kan være forbundet med ureflekteret anvendelse af standardiserede begunstigelsesklausuler, og dermed behovet for at den professionelle part sikrer sig, at de svarer til kundens individuelle behov, belyses endvidere af oplysningerne i *sag 152/1995*:

Klageren og dennes svigerinde drev i interessentskabsform en forretning med salg af modetøj. I forbindelse med etableringen havde de i den indklagede bank fået en kassekredit på 450.000 kr. Samtidig havde klageren og svigerinden tegnet to gensidigt krydsende 10-årige livsforsikringer på 100.000 kr. i et forsikrings-

11) Lignende afgørelse i *sag 410/1995*.

selskab. Forsikringerne var lagt til sikkerhed for kassekreditte. Nogle år senere havde klageren og svigerinden tegnet gruppelivsforsikringer gennem den indklagede bank, som herefter sørgede for, at de hidtidige forsikringer blev bragt til ophør. Godt et år senere døde svigerinden og gruppelivsforsikringssummen blev udbetalt til svigerindens ægtefælle som »nærmeste pårørende«.

Klageren anførte, at de gensidigt krydsende livsforsikringer var tegnet med henblik på at sikre den efterlevende interessents mulighed for at fortsætte virksomheden. Hun havde forudsat, at der ved tegning af gruppelivsforsikringen ikke ville ske nogen ændring i dette forhold. Indklagede undlod at informere om begunstigelsesreglerne og om forskellen i beskattningen af forsikringssummerne ved henholdsvis krydsende livsforsikringer og gruppelivsforsikringer. Såfremt den oprindelige forsikring fortsat havde været gældende, ville hun have modtaget 141.986 kr. ved svigerindens død.

Pengeinstitutankenævnet afviste sagen med henvisning til, at den ikke angik et privat kundeforhold og dermed faldt uden for Nævnets kompetence.

Udformningen af afgørelsen i den ovenfor omtalte *sag 167/1994* tyder ikke på, at Pengeinstitutankenævnet har anset det for noget i sig selv erstatningsudelukkende forhold, at erstatningskravet er gjort gældende af den efterladte »ikke-begunstigede« og altså ikke af forsikringstageren, som jo selvsagt oftest på grund af sagens natur er afskåret fra at kræve erstatning for den mangelfulde vejledning. Dette harmonerer med det almindelige synspunkt om, at professionsansvarsstandarden som udgangspunkt ikke påvirkes af, om der er en kontraktlig relation mellem den professionelle og den skadelidte. De efterladte gjorde gældende, at en af de to banker, eventuelt dem begge som professionelle, burde have oplyst afdøde om, at der i forbindelse med bankskiftet var problemer med gruppelivsforsikringen, således at der kunne være truffet de fornødne forholdsregler med henblik på at undgå, at forsikringsdækningen gik tabt. Pengeinstitutankenævnet tog imidlertid ikke nærmere stilling til tvisten, bl.a. fordi der var modstridende oplysninger om, hvorledes ordene var faldet i forbindelse med bankskiftet, hvorfor sagen blev afvist som bevisuegnet til nævnshandling.

Det generelle rådgivningsproblem kommer frem i *sag 64/2002*, hvor en bank i marts 1996 bl.a. fik overført en kapitalpensionsordning fra

en anden bank. Den modtagende bank ændrede ikke ved klausulen, der bestemte, at kontohavers ægtefælle eller livsarvinger indsattes som begunstigede. Kontohaver døde i 2001 og efterlod sig alene forældre. Forældrene klagede som arvinger i boet over, at banken havde foretaget modregning i kapitalpensionskontoen. Herom udtalte Pengeinstituttankenævnet, at banken ikke på tidspunktet for ordningens overførsel havde særlig anledning til at rådgive kunden, og da kontohaver ikke havde indsat andre begunstigede, indgik beløbet i dødsboet. Banken fik herefter medhold i, at modregningen var berettiget.

Afgørelsen stiller meget minimale krav til den bank, der får en ordning overført. Det kan ikke udelukkes, at Pengeinstituttankenævnet med ordlyden »... finder ikke, at indklagede på tidspunktet for overførslen af kapitalpensionen, marts 1996, havde særlig anledning til at rådgive S om begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« søger at henvise til, at 1996-loven trådte i kraft den 1. juli 1996, men i så fald burde man have skrevet dette direkte. Synspunktet har dog ikke særlig bærekraft, idet problemstillingen – også set med bankens øjne – er: Hvorledes er vor kunde stillet med den nugældende klausul, og kan vi rådgive bedre?

I et responsum af 28. marts 1995 (gengivet i *FED 1996.1685 A*) hedder det, at »... det ikke er almindeligt og ikke i overensstemmelse med god forsikrings-skik, at en assurandør i et tilfælde som det foreliggende [hvor to samlevende tegner en livsforsikring, vor bemærkning] undlader at vejlede om, hvem der er »nærmest pårørende«.

5. Efter stk. 1, 2. *pkt.*, er retsvirkningen af en (gyldig) begunstigelsesindsættelse, at de opsparede midler bliver udbetalt direkte til den begunstigede ved kontohavers død, d.v.s. at midlerne går uden om dødsboet. Lovens løfte om, at »de opsparede midler« udbetales, skal dog læses *dels* med respekt af §4, stk. 2 (ægtefællens og/eller tvangsarvingers ret-tigheder) *dels* med respekt af, at der kan blive tale om en statsafgift.

Konsekvensen af en begunstigelsesindsættelse er således, at midlerne på en kapital-/ ratepension ikke undergives det skifte, der normalt finder sted ved et dødsfald. Det har ikke betydning, om afdøde kontohaver var insolvent eller ej, og det er uden betydning, hvilken form for skifte der finder sted af afdødes øvrige bo. Er ægtefællen den begunstigede, vil

midlerne tilfalde den pågældende direkte, hvis hun vælger at skifte, eller midlerne er gjort til hendes særeje. Vælger ægtefællen at hensidde i uskiftet bo, indgår midlerne efter almindelige regler i det uskiftede bo, jf. *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 36 og *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 277.

Efter lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver (lovbekendtgørelse nr. 752 af 23. august 2001 med senere ændringer) vil udbetaling til en begunstiget uden om boet betyde, at pensionsordningen m.v. bliver afgiftsbelagt fra første krone, jf. §6, stk. 1, litra c. Dog betaler ægtefæller ingen boafgift, ligesom der ikke betales afgift af løbende skattepligtige udbetalinger, der udbetales til den begunstigede. For pensionsordninger m.v., der indgår i boet, er der et bundfradrag på 231.800 kr. i 2004. Se om disse spørgsmål (før lovændring i 1999) *Niels-Jørgen Kaj Petersen og Bue Skammelsen: Bo- og gaveafgift* (3. udg. 1997) s. 91 f, *J.O. Engholm Jacobsen: Boafgiftsloven* (1998) s. 44 ff, *Henrik Dam m.fl.: Skatteret – Arv og gave* (2000) s. 127 ff, *Erik Werlauff: Arv og skifte* (5. udg. 2004) s. 175 ff, *Helene Amsinck Boie og Kim Trenskow* i *Advokaten* 1995 s. 214 f, og *Jens Anker Andersen* i *Advokaten* 1995 s. 271 f.

Reglerne om boafgift kan indbyde til spekulation over, om det er »billigst« at være arving eller begunstiget, smh. *U 1998.169 Ø (T: FA 1998.50 Ø)* (der omhandler en gruppelivsforsikring, der ikke var omfattet af pensionsbeskatningsloven), men landsrettens resultat (der er afsagt med dissens) forekommer noget diskutabel, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 283 og 299 og *J. O. Engholm Jacobsen: Boafgiftsloven* (1998) s. 76 f med yderligere henvisninger. I små dødsboer, eksempelvis hvor pensionsordningen er eneste aktiv, kan der spares afgift af de første 231.800 kr., hvis den begunstigede frasiger sig begunstigelsen, se herved *TfS 1998, nr. 613 Skd.*, der anerkender, at en begunstiget kan frasige sig begunstigelsen, selv om begunstigelsen er blevet aktuel.

Det hedder i den citerede afgørelse, at

»En skifteret har spurgt, på hvilket tidspunkt der efter Skatteministeriets opfattelse kan gives afkald på en begunstigelsesindsættelse i en dansk livsforsikring, således at forsikringssummen går ind i boet med den virkning, at et ikke fuldt ud udnyttet bundfradrag i boet udnyttes bedre.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Departementet svarede, at tilfældet ikke er omfattet af boafgiftslovens §5, stk. 4.

Departementet svarede endvidere, at det derfor er af den opfattelse, at boafgiftsloven ikke hindrer, at afkald kan gives, indtil forsikringssummen er modtaget.«

Det siger sig selv, at en sådan frasigelse fra den primært begunstigedes side ikke har virkning for subsidiært eller alternativt indsatte begunstigede. Pensionsmidlerne når først dødsboet, når rækken af begunstigede er udtømt, og det forhold, at der har været tale om pensionsmidler, gør ikke midlerne immune i forhold til (uforudsete) kreditorer, der måtte dukke op i boet.

6. §2, stk. 1, 2. pkt., betyder, at den begunstigede har krav på *effektiv betaling*. Dette følger af bestemmelsens ordlyd og er en konsekvens af, at der foreligger en pensionskonto, jf. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 307 med henvisninger og de domme, der er omtalt ndf. under 7.

Konsekvensen heraf er, at det kontoførende pengeinstitut ikke er berettiget til at foretage modregning i beløbet – hverken for krav mod afdøde kontohaver eller krav mod den begunstigede.

7. §2, stk. 1, betegner afslutningen på den debat, der som nævnt i bogens indledning har været om den retlige kvalifikation af de aftaler, der er indgået mellem kontohaverne og pengeinstitutterne. Foruden den *utrykte kendelse af 11. januar 1961*, afsagt af skifteretten i Københavns Amts Nordre Birk, og *Betænkning V nr. 501/1968* kan navnlig henvises til følgende:

Utrykt dom af 20. oktober 1981, afsagt af Civilretten i Silkeborg (BS 32/81): Ved en kontohavers død modregnede en bank et forfaldent krav på afdøde i en kapitalpensionskonto. Ægtefællen var i aftalen indsat som begunstiget. Retten dømte banken til at udbetale kapitalpensionen til enken med følgende begrundelse:

»Da det i pensionsbeskatningsloven er anført som et vilkår for at opnå en skattebegünstiget pensionsopsparing, at der ikke kan træffes bestemmelse om udbetaling til andre end ægtefælle eller livsarvinger, da endvidere en række af de

hensyn der ligger bag forsikringsaftalelovens regler tillige gør sig gældende ved denne form for pension, og da det er et ulovreguleret område, samt da der ikke findes afgørende hensyn der taler derimod, findes forsikringsaftalelovens regler om opsparingskontoens unddragelse fra kreditorforfølgning at burde finde analog anvendelse, hvorfor sagsøgerens påstand vil være at tage til følge.«

Utrykt dom af 18. december 1986, afsagt af Civilretten i Kolding: Sagen vedrørte samme problemstilling i forhold til afdødes livsarvinger. Retten dømte banken til at udbetale kapitalpensionskontoen til livsarvingerne med følgende begrundelse:

»Ved den indgåede overenskomst er der truffet bestemmelse om at kontoens nettoindestående skal udbetales til medarbejderens ægtefælle eller, hvis sådan ikke efterlades, dennes livsarvinger. Det på kontoen indestående beløb kan, så længe medarbejderen ikke har fri rådighed over det, hverken overdrages eller gøres til genstand for retsforfølgning fra kreditors side. For at sikre pensionsformålet efter overenskomsten findes der herefter ikke at burde indrømmes sagsøgte adgang til at modregne for tilgodehavender hos den afdøde, og sagsøgernes påstand, imod hvilken der ikke iøvrigt er rejst indvending, tages herefter til følge.«

Der var “fred” på området indtil *Svendborg skifterets dom af 30. oktober 1989* (gengivet i *TfS 1990, nr. 18*), der nåede til det modsatte resultat. Dommens resultat støttes af *Torkel Hagemann* (hvilket måske ikke er så overraskende, idet han selv havde afsagt dommen) i *Advokaten 1990 s. 49 ff*, men blev kraftigt imødegået af *Lennart Lynge Andersen* i *TfS 1990, nr. 108*, og af *Jørgen Nørgaard* i *Advokaten 1990 s. 189 ff*.

Den videre udvikling var, at *Århus skifteret ved dom af 31. januar 1991* nåede frem til, at der var tale om en begunstigelsesindsættelse i klassisk forstand, og det samme var tilfældet i *U 1992.545 Ø*.

I præmisserne til *U 1992.545 Ø* refereres først bemærkningerne i Folketings-tidende 1970-71, tillæg A, sp. 648-649, til pensionsbeskatningslovforslaget fra 1970 og dernæst de relevante regler (med tilhørende bemærkninger) i det udkast til lov om opsparing og kapitalforsikring i pensionsøjemed, som er indeholdt i betænkning V (nr. 501/1968) fra Justitsministeriets ægteskabsudvalg af 1957. Sluttelig udtaler landsretten:

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

»I pensionsaftalens post 4 er der truffet bestemmelse om udbetaling til den efterlevende ægtefælle, der hører til den personkreds, som er nævnt i pensionsbeskatningslovens § 12, stk. 1, nr. 4.

Denne bestemmelse findes at indebære en begunstigelsesindsættelse af en sådan karakter, at det opgjorte beløb på kapitalpensionskontoen efter princippet i forsikringsaftalelovens § 102 skal udbetales uden om dødsboet til ægtefællen... [navnet].

Landsretten stadfæster derfor skifterettens dom.«

Dommen er omtalt af *Lennart Lynge Andersen og Jørgen Nørgaard* i Advokaten 1992 s. 165 og af *Torsten Iversen* i TfR 1994 s. 44 ff.

Foruden den litteratur, der er nævnt foran, kan nævnes: *Hans Fischer-Møller* i U 1961 B s. 313, *Schlegel* i Festskrift til Borum (1964) s. 462, *Adam Vestberg* i U 1964 B s. 15 f, *Jens Anker Andersen* i Juristen 1972 s. 437, *Poul Olsen*: Opsparing i pensionsøjemed (1971) s. 41 f, *Linda Nielsen* i *Vibeke Vindeløv m.fl.*: Retsstillingen for ugifte samlevende (1988) s. 212, *Lennart Lynge Andersen*: Pengeinstitutters modregning i særlige indlån (1988) s. 45 ff og *Jørgen Nørgaard* i Festskrift til Ringgård (1989) S. 137 ff.

8. En speciel situation kan opstå, hvis kontohaver dør efter at have forlangt ordningen ophævet i utide (smh. § 8, stk. 1), men før midlerne kommer til udbetaling. U 1947.353 Ø fastslog i en tilsvarende situation på forsikringsområdet, hvor afdødes ægtefælle var indsat som begunstiget, at tilbagekøbsværdien af en livsforsikring skulle indgå i dødsboet. Resultatet forekommer langt fra utvivlsomt, smh. *Lyngsø* Forsikringsaftaler s. 346. Det er tværtimod vanskeligt at se, hvorfor midlerne skal tilfalde kreditorerne, der ikke med føje har kunnet medregne pensionskontoen under den kreditmæssige sikkerhed. Det forekommer derfor noget mere nærliggende at udstrække begunstigelsen til også at omfatte den nævnte situation.

9. Efter *stk.* 2 er det hovedreglen, at en begunstigelsesindsættelse er genkaldelig, d.v.s. at kontohaver kan ændre sin beslutning, men kontohaver kan gøre begunstigelsesindsættelsen *uigenkaldelig*. I brev af 12. oktober

1995 til Justitsministeriet oplyste Advokatrådet (som led i høringen over et udkast til lovforslag), at »der ofte i forbindelse med bodelinger indgås aftale om, at en begunstigelse skal være uigenkaldelig.« Det oplyses dog i forarbejderne til 1996-loven, at »Pengeinstitutterne har hidtil i praksis ikke anerkendt, at der kan foretages uigenkaldelige begunstigelser, idet man har været i tvivl om, hvorvidt sådanne klausuler har kunnet indsættes uden udtrykkelig lovhjemmel.« Der kan regnes en vis tvivl om holdbarheden af dette synspunkt, da pengeinstitutterne i øvrigt har været fortalere for en analogislutning fra forsikringsaftaleloven – i det konkrete tilfælde § 102, stk. 2 – og navnlig da det er vanskeligt at se grunde til, at en bankkunde ikke skulle have samme rettigheder som en forsikringstager. Nu er spørgsmålet i al fald løst for fremtiden.

I ordene »Kontohaveren kan tilbagekalde indsættelsen« ligger, at det – inden for den lovlige kreds af begunstigelsesemner – suverænt er kontohavers beslutning, om en begunstigelsesdisposition skal ændres, f.eks. fordi han er blevet træt af konen, eller fordi en eller flere af børnene ikke har været flinke nok til at besøge ham. Kontohaver kan også undervejs justere på den indbyrdes fordeling mellem flere begunstigede.

En tilbagekaldelse medfører retligt, at tidligere dispositioner slettes. Som påpeget af *Palle Bo Madsen* i U 1977 B s. 232 kan det ikke antages, at en tidligere begunstiget »holdes i reserve« og automatisk genindtræder, hvis den nye disposition tilbagekaldes (eller hvis den nye begunstigede afgår ved døden).

Som nævnt i kommentaren til § 3 gælder der særlige formkrav ved begunstigelses*indsættelse* og begunstigelse*tilbagekaldelse*, men hverken § 3 eller andre regler stiller krav om, at dispositionen meddeles den/de begunstigede. Ved spørgsmålet om en begunstigelse er gjort uigenkaldelig, gælder § 3 ikke, og der er i øvrigt ingen formkrav, selv om det af andre grunde – f.eks. § 4, stk. 2, og § 8, stk. 2 – kan være hensigtsmæssigt, at det kontoførende pengeinstitut får meddelelse om, at begunstigelsen er uigenkaldelig. Afgørende er, om der foreligger et løfte til den begunstigede efter almindelige aftaleretlige regler, der er kommet til løftemodtagers kundskab, smh. *Lennart Lyngé Andersen* og *Palle Bo Madsen*: *Aftaler og mellemmand* (4. udg. 2001) kap. 1 og *Bernhard Gomard*: *Almindelig kontraktret* (2. udg. 1996) s. 63 ff.

Det er (således) ikke tilstrækkeligt, at meddelelsen om, at begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig, alene sendes til pengeinstituttet, jf. *Ussing*: Enkelte kontrakter (2. udg. 1946) s. 295 – det skal også meddeles den begunstigede.

I *U 1942.816 V* blev det fastslået, at der forelå en uigenkaldelig begunstigelsesindsættelse i et tilfælde, hvor forsikringstager havde indsat sin fraskilte hustru (men ikke uigenkaldeligt) og havde overgivet livsforsikringspolice til hende. I *U 1948.469 H* fastslås, at forsikringstager, der var gift, ved at overgive livsforsikringspolice til frøken F, med hvem han havde et barn, og hvem forsikringstageren indsatte som begunstiget i police, havde givet afkald på at tilbagekalde indsættelsen. Dommen er kommenteret af A. *Drachmann Bentzon* i TfR 1949.187.

Samme resultat nåede Vestre Landsret frem til i *U 1994.309 V* (også refereret i *FED 1994.43 V*). Sagen må antages at omfatte en forsikring, der falder uden for pensionsbeskatningsloven. Forsikringstager var gift, men var flyttet fra ægtefællen. Han indsatte kort tid før sin død en kvinde, som han havde kendt i ca. et år, som begunstiget i en gruppe-livsforsikring, ligesom han indsatte kvinden som arving i et holografisk testamente. Lagt vægt på, at parterne i forsikringstagerens sidste leveår havde haft et meget nært forhold til hinanden, og at begunstigelsen skete som en påskønnelse af kvindens støtte under forsikringstagerens sygdom. Endvidere måtte det lægges til grund, at forsikringstager på forskellig vis i tiden frem til sin død havde givet udtryk for, at kvinden og ikke ægtefællen skulle have forsikringssummen udbetalt.

T: FA 2002.192 Ø (FED 2002.22 Ø): Uigenkaldelig begunstigelse til fordel for samleverske, der var foretaget på et tidspunkt, hvor parterne ikke levede sammen, opretholdt, selv om forsikringstager havde indgået ægteskab med en anden. Oplyst, at manden med indsættelsen havde ønsket at kompensere for forskellige ulemper og udgifter. Ikke tillagt betydning, at manden havde tilbagekaldt et fællestestamente med samleversken.

Afgørelsen er omtalt af C.C. *Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) s. 827 ff.

Om forholdet til retsvirkningslovens 30, se *Ingrid Lund-Andersen m. fl.*: Familieret (5. udg. 2003) s. 388 og s. 486.

10. I nogle relationer har det særlig betydning, at begunstigelsesindsættelse er gjort uigenkaldelig. (1) Efter §4, stk. 2, konkurrerer en genkaldelig begunstigelsesindsættelse med en eventuel ægtefælles boslodskrav og livsarvingernes krav på tvangsarv. Er begunstigelsen gjort uigenkaldelig, udbetales hele pensionssummen til den begunstigede. (2) En kontohaver kan i almindelighed ophæve kontoen (og dermed gøre den begunstigedes forventninger illusoriske). Dette gælder efter §8, stk. 2, ikke, hvis begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Begge bestemmelser er kommenteret ndf.

11. Det ligger i uigenkaldelighedsprincippet, at kontohaver afskærer sig selv fra at tilbagekalde dispositionen. En uigenkaldelighedsdisposition kan dog bortfalde, hvis den uigenkaldeligt begunstigede diskvalificeres, hvor den begunstigede tager livet af kontohaver, smh. arvelovens §36, der er omtalt i kommentaren til §4. Mere praktisk er formentlig, at begunstigelsen og uigenkaldeligheden også kan bortfalde ved parternes separation/skilsmiss, eller hvor to samlevende går fra hinanden.

12. Som nævnt er uigenkaldelighed ikke upraktisk ved det formueretlige opgør ved separation og skilsmiss, se herved også *C.C. Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) s. 825. Artiklen indeholder en række overvejelser om uigenkaldelighedsinstituttet, herunder forholdet til arveloven.

Det må antages, at der på begunstigelsestidspunktet kan opstilles forudsætninger for en uigenkaldelig begunstigelse, eksempelvis ved at indsætte en samlever »så længe samlivet varer« (trods at dette må antages at være hovedreglen, smh. ovf. under 11), eller ved at foretage en tidsmæssig begrænsning af uigenkaldelighedsdispositionen. Dette giver den begunstigede en bedre retsstilling, idet man herved afskærer tvangsarvingers ret til tvangsarv, smh. kommentaren til §4, stk. 2, men som alligevel begrænser dispositionens rækkevidde. Der findes ikke domspraksis om spørgsmålet.

Fra norsk ret kan henvises til *NRT 1980.1445 No.H* og *Knud Selmer* i Nordisk Gjenklang. Festskrift til Carl Jacob Arnholm (1969) s. 748 f. Se også *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 280.

13. §2, stk. 2, 2.pkt., udtaler det naturlige, at kontohavers ret til at tilbagekalde en begunstiging ikke går over på afdødes arvinger eller dødsbo. Tilbagekaldelsesretten er således en personlig ret for kontohaver.

14. I forsikringsaftalelovens §102 hedder det følgende:

»Forsikringstageren kan såvel ved forsikringens tegning som senere indsætte en anden som begunstiget. I så tilfælde bliver forsikringssummen at udbetale umiddelbart til denne.

Stk. 2. Indsættelsen kan forsikringstageren tilbagekalde, for så vidt han ikke overfor den begunstigede har givet afkald derpå. Forsikringstagerens ret til at tilbagekalde begunstigelsen går ikke over på hans arvinger eller dødsbo.«

De fleste af de problemer, som §102 rejser, er fælles for bankprodukter og forsikringsprodukter, hvilket ikke er så ejendommeligt, eftersom 1996-lovens §2 sprogligt og indholdsmæssigt bygger på denne, jf. bogens indledning. Vi har kun anledning til at nævne et specialproblem:

Der er i den forsikringsretlige litteratur enighed om, at forsikringstager kan give en anden person fuldmagt til at foretage begunstigelsesindsættelse (men vel næppe tilbagekaldelse af begunstigelsen?), jf. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 269 med note 16, *Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven* (2000) s. 265 f, *U 1980.436 V* og *U 1998.799 H*. Ved bankprodukter vil lovens almindelige udgangspunkt om overførsel af de forsikringsretlige regler føre til, at der kan ske indsættelse af begunstiget ved fuldmægtig, men det kan ikke antages, at der er behov herfor. Bankpraksis vil formentlig medføre, at spørgsmålet kun er af teoretisk interesse.

Afgørelsen *U 1980.436 V*, hvorefter en forening, der havde tegnet gruppelevsforikring på medlemmernes vegne, kunne foretage begunstigelsesindsættelse på medlemmernes vegne, har ikke betydning på det område, som 1996-loven dækker, idet denne kombination ikke kan forekomme på bankområdet. Se også Højesterets præmisser i *U 1998.799 H*.

§ 3 *Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftlig meddeles pengeinstituttet eller optages i eller påtegnes pensionsopsparingsaftalen af pengeinstituttet.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330 og sp. 3338.

1. §3's funktion er at stille formkrav til begunstigelses*indsættelse* og begunstigelse*stilbagekaldelse*.

2. Bestemmelsen, der svarer til forsikringsaftalelovens § 103, fastsætter, at indsættelse og tilbagekaldelse af en begunstiget kun er gyldig, såfremt dispositionen skriftligt meddeles pengeinstituttet, eller dette optager dispositionen i eller påtegner pensionsaftalen. Som nævnt i kommentaren til § 2 (under 9) omfatter formkravene i § 3 ikke spørgsmålet, om en begunstigelsesindsættelse er gjort uigenkaldelig.

Trods bestemmelsens tilsyneladende sproglige klarhed rejser den nogle principielle fortolkningsspørgsmål, der i al væsentlighed må anses for afklaret, når det gælder forsikringsaftaler, smh. herved C.C. *Munksgaard Nielsen* s. 69 ff.

2.1. I forarbejderne til § 3 (Folketingstidende 1995/96 tillæg A, sp. 3330) hedder det bl.a.:

»Indsættelse af en begunstiget i aftalen sker sædvanligvis på den måde, at pensionsopsparerer i begæringen tilkendegiver, hvorvidt den pågældende ønsker en bestemt person indsat som begunstiget, og i bekræftende fald, hvem den person er.«

Det er nok tvivlsomt, om ansatte i et pensionsælgende pengeinstitut kan genkende dette som afspejlende det virkelige liv. Som antydnet i kommentaren til § 2 fokuseres der i dag ved oprettelsen ofte mere på de skattemæssige fradragsregler og på størrelsen af pensionsbidraget end på begunstigelse. Det må derfor antages, at en betydelig del af medarbejderne – i hvert fald indtil gennemførelsen af 1996-loven – aldrig havde drøftet begunstigelsesspørgsmål med kunderne. Samme erfaring har *Jørgen Nørgaard* gjort, jf. Festskrift til Laurits Ringgård (1989) s. 147. I de senere år er der kommet mere fokus på vigtigheden af begunstigelse,

selv om der i praksis er langt igen, før alle kunder bliver rådgivet om spørgsmålet. Forarbejdernes fremhævelse af, at pensionsopspareren i begæringen udtrykker et eller andet, hviler på den misforståelse, at der er et dokument, der ligger før pensionsaftalen. Det er der ikke, idet retsforholdet mellem pengeinstitut og kunde fastlægges direkte i en pensionsaftale, uden at der forekommer mellemliggende dokumenter. I denne pensionsaftale findes som standardvilkår en bestemmelse, der med hensyn til aftaler før den 1. juli 1996 indsætter ægtefællen og (subsidiært) livsarvinger som begunstiget og i aftaler fra den 1. juli 1996 indsætter »nærmeste pårørende«. Realiteten er derfor ofte, at begunstigelsesindsættelse i dag sker via kundens underskrift på pensionsaftalen, og at der i mange tilfælde ikke foreligger en forudgående, direkte viljeserklæring om spørgsmålet fra kundens side.

En mulighed for at »tvinge« pengeinstitutterne til at spørge kunderne, hvem der ønskes indsat som begunstiget, kunne være, at der i Finanstilsynets bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder (bekendtgørelse nr. 604 af 26. juni 2003 og vejledning nr. 946 af s.d.) blev stillet krav om, at den enkelte kunde altid blev stillet dette spørgsmål, modtog den fornødne rådgivning med henblik på besvarelsen samt at svaret skulle foreligge skriftligt. Se hertil for forsikringsaftalers vedkommende A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen s. 515 – 516, der fremhæver, at »Den eneste med god forretningsskik stemmende fremgangsmåde vil være, at selskabet altid sørger for i begæringen at stille og få besvaret det spørgsmål, hvem forsikringstageren ønsker indsat som principalt og subsidiært begunstiget.« – Disse ord har stadig gyldighed, og de bør være ledetråden på bankområdet (selv om der som nævnt ikke findes en »begæring«). Se også fra forsikringsområdet *U 1954.462 H* med kommentar af Aage Lorenzen i TfR 1954.438 (*Bogudgaven* s. 126 f). Højesteret afviste, at der forelå en begunstigelsesindsættelse i et tilfælde, hvor forsikringstager havde underskrevet en forsikringsbegæring, hvor de til enhver tid gældende vedtægter og forsikringsbetingelser var vedhæftet. Begunstigelsesdispositionen fandtes i forsikringsbetingelserne. Aage Lorenzen peger bl.a. på, at det må godtgøres, at forsikringstageren var bekendt med den pågældende bestemmelse, herunder betydningen af begrebet »nærmeste pårørende«, og ønskede forsikringen tegnet overensstemmende hermed. Herved går man nok længere, end det er realistisk, smh. Jørgen Nørgaard *Afhandlinger* s. 180-181 og *samme* i *Arveret* s. 274 med note 30.

I den norske forsikringsaftalelov (lov nr. 69 af 16. juni 1989) hedder det i § 15-3, første led, at begunstigelsesindsættelse og tilbagekaldelse skal ske »i skriftlig melding« til selskabet. Herefter fortsætter bestemmelsen: »I forbindelse med tegning av forsikring kan likevel oppnevne meldes til selskabet på anden måde.« En sådan dansk regel ville legitimere nugældende bankpraksis, og den kan samtidig tages som udtryk for en almindelig grundsætning om, at der bør stilles strengere formkrav ved tilbagekaldelse end ved indsættelse af en begunstiget.

2.2. Formuleringen af § 3 gør det utvivlsomt, at formkravet er opfyldt ved

- kontohavers skriftlige meddelelse til pengeinstituttet
- kontohavers mundtlige eller skriftlige meddelelse til pengeinstituttet, der optages i eller påtegnes pensionsaftalen.

Det må endvidere – som en konsekvens af, at forarbejderne ikke tager afstand fra hidtidig praksis i pengeinstitutterne – antages, at kontohavers underskrift på pensionsaftalen opfylder § 3. Lovgiver kan herved siges at have tiltrådt *Jørgen Nørgaards* opfattelse i *Afhandlinger* s. 183, hvor *Jørgen Nørgaard* (under henvisning til *Jan Hellner* i svensk ret) udtaler, at man i relation til den tilsvarende regel i forsikringsaftalelovens § 103 bør anerkende en begunstigeelse, hvor forsikringstager ikke har udvist mere aktivitet end den, der består i, at han ikke har reklameret over den i forsikringspolice optagne begunstigelsesbestemmelse. I *Arveret* s. 269 hedder det direkte, at »domstolene er på det rene med, at det kvantum individualitet og dispositionsbevidsthed, som typisk foreligger ved en testamentsoprettelse, ikke kan forventes ved en begunstigelsesindsættelse i en livsforsikring.« *Jørgen Nørgaard* ville utvivlsomt have indtaget samme standpunkt om begunstigelsesindsættelse på en kapitalpension eller ratepension efter 1996-loven.

Lovgivers indirekte accept af, at begunstigelsesindsættelser sker direkte ved en standardklausul i pensionsaftalen uden sikkerhed for, at kontohaver har fået mulighed for at udtrykke sin mening om spørgsmålet, endsige er blevet rådgivet om mulighederne, forekommer at være uheldigt, og et krav om, at kunden skal tage aktivt stilling, ville løse

problemstillingen. Vi tilslutter os derfor *Drachmann Bentzon* og *Knud Christensens* ovennævnte synspunkt.

2.3. Den norske forsikringsaftalelov fra 1989 fastsætter i § 15-3, 2. led, at *testamentariske* dispositioner over en forsikring (der skal være særskilt nævnt i testamentet) regnes som indsættelse eller tilbagekaldelse af begunstigede, smh. *Lennart Lynge Andersen* og *Peter Møgelvang-Hansen* i Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen (1997) s. 26 f.. Den danske lovtekst gør det sikkert, at der ikke gælder en tilsvarende regel i Danmark, jf. for forsikringsaftalers vedkommende *A. Drachmann Bentzon* og *Knud Christensen* s. 511, *Nørgaard Afhandlinger* s. 179 og s. 185, *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 348, *U 1993.959 Ø*, der er omtalt ndf. under **5** og *T:FA 1998.446 Ø*, der er kommenteret nedenfor. Den retlige konsekvens heraf er, at opsparingsordningen – medmindre der efter § 3 er indsat andre, lovlige begunstigede – indgår i kontohavers dødsbo efter den almindelige regel i § 4, stk. 1. Arveretligt behandles dispositionen efter almindelige regler om testamenter. Herom henvises til den arveretlige litteratur, navnlig *Svend Danielsen*: Arveloven med kommentarer (4. udg. 1997) og *Irene Nørgaard m.fl.*: Arveret (3. udg. 1998).

Lovteksten synes derimod ikke at være til hinder for, at kontohaver testamentarisk foretager en præcisering af en disposition, der er foretaget efter § 3's krav, smh. *Jørgen Nørgaard Afhandlinger* s. 186 f og *samme* i *Arveret* s. 276 f med yderligere henvisninger. Et eksempel herpå findes i *U 1983.774 V*, der er omtalt i pkt. **5** i kommentaren til § 5. Et andet eksempel er *T:FA 1998.446 Ø*.

T:FA 1998.446 Ø: Afdøde havde i 1996 indgået registreret partnerskab. Parterne havde i 1997 indgivet ansøgning om ophævelse og havde været til vilkårsforhandling. Ugen før dødsfaldet oprettede afdøde et vidnetestamente med ordlyden »Jeg [N.N.] ønsker herved at min mor og Annette [afdødes søster] skal arve mine ejendele og livsforsikringer efter mig i tilfælde at der skulle ske mig noget.« Begunstigelsen omfattede »nærmeste pårørende«. Den efterladte partner fandtes berettiget til forsikringssummerne (925.000 kr.), da hverken testamentet eller separationsbegæringen var særlige omstændigheder efter § 105, stk. 1. Testamentet kunne ikke anses som en gyldig meddelelse til selskaberne efter § 103.

Afgørelsen – der snarere er en “§5/§105-sag” end en “§3/§103-sag” – illustrerer, at begunstigelsessager ikke bør bedømmes på grundlag af standardklausuler. Sagen rummer 4 spørgsmål: (1) Forholdet til §3/§103, hvor svaret er, at kravet om meddelelse til selskabet ikke er opfyldt. (2) Har forsikringstager præciseret sin begunstige ved testamente? Svaret er her ja. (3) Hvem er herefter »nærmeste pårørende« – hvortil afdøde selvsagt ville have svaret »min mor og Annette«. (4) Var dette blevet resultatet – hvad der kan argumenteres for – kunne den registrerede partner have krævet reduktion i medfør af forsikringsaftalelovens §104, stk. 2.

Formkravet i §3 er ikke opfyldt, hvis begunstigelsesdispositionen alene foretages i en ægtepagt, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 277 men anderledes *Lyngsø Forsikringsret* s. 770, der fremhæver, at en ægtepagt skal tinglyses. Dette moment forekommer at være uden betydning.

3. §3 forudsætter, at begunstigelsesdispositionen meddeles pengeinstitut, og at den afgives i en sådan form, at pengeinstituttet er i stand til at foretage det fornødne. Det er således ikke tilstrækkeligt, at dispositionen er aftalt mellem to parter (eksempelvis i forbindelse med et ægtefælle-skifte), se herved *U 1986.758 H* og *U 1995.17 H*, at parterne har overvejet at gifte sig, smh. *U 1998.1715 V* (hvor det ikke fremstår klart, hvad der var aftalt), eller at forsikringstager/kontohaver er meget alvorligt syg, smh. *U 2000.709 Ø (T:FA 2000.129 Ø)*. Som nævnt i kommentaren til §2 er der ikke krav om, at dispositionen meddeles den begunstigede.

U 1986.758 H: I en gruppelevsfor sikring var som begunstigede indsat »nærmeste pårørende«. Forsikringstageren A, hvis ægtemand B havde anlagt en separations-sag, begik selvmord. Hun efterlod sig et brev, stilet til sin søn, hvoraf fremgik, at hun ønskede, at forsikringssummen skulle tilfalde ham. Det måtte lægges til grund, at brevet, hvis ægthed ikke blev bestridt, var fundet i A's spisestue blandt en bunke brochurer m.v., og at papiret var revet midt over. Da brevet ikke kunne betragtes som en gyldig meddelelse til forsikringsselskabet om indsættelse af sønnen som begunstiget, og da der ikke var oplyst særlige omstændigheder, som efter FAL §105, stk. 1, måtte føre til ikke at anse B for »nærmeste pårørende«, var B berettiget til forsikringssummen.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

U 1995.17 H: To ægtefæller blev skilt i januar 1991, hvorefter det i juni 1991 blev aftalt i parternes bodelingsoverenskomst, at hustruen skulle indsættes som (uigenkaldelig) begunstiget i mandens livsforsikring. Manden efterkom ikke parternes aftale om, at han skulle underrette forsikringsselskabet. Han gav i juli måned en sparekasse transport i forsikringspolice, hvilket blev anmeldt til forsikringsselskabet. Først efter mandens død i januar 1992 blev hustruen klar over, at der ikke var sket anmeldelse af begunstigelsesindsættelsen.

Højesteret frifandt sparekassen under hustruens søgsmål, hvor hun påstod sig berettiget til forsikringssummen på 1.2 mio. kr. Hun var efter forsikringsaftalelovens § 103 ikke gyldigt indsat som begunstiget, og hun kunne derfor ikke gøre rettigheder gældende over for transporthaver.

U 2000.709 Ø (T:FA 2000.129 Ø og FED 1999.1936 Ø): Advokat nåede ikke inden mandens død at få ekspederet mandens anmodning om, at samleversken blev indsat som begunstiget. Mandens brev til advokaten kunne ikke anses som en gyldig meddelelse efter forsikringsaftalelovens § 3. (Sagen er også omtalt under kommentaren til § 5 (under 7)).

U 2002.1849 H: Gift kvinde havde i 1987 bestemt, at kapitalpensionen skulle udbetales til ægtefællen ved død. Parterne ophævede samlivet i 1979 med en kortvarig genoptagelse. Kontohaver havde i 1998 bestemt testamentarisk, at hendes særbarn skulle modtage, hvad der nærmere tilfaldt hende i form af kapitalpension og ratepension. Da der ikke var givet banken meddelelse om denne disposition, tilfaldt midlerne ved kvindens død manden.

4. Retsvirkningen af, at formkravene i § 3 ikke er overholdt, er ugyldighed. Dette siges udtrykkeligt i bestemmelsen, og smh. fra forsikringsområdet *U 1986.758 H* og *U 1995.17 H*, der er gengivet ovf.

Bestemmelsens ugyldighedsfastlæggelse må fortolkes på den måde, at § 3 afskærer den »skuffede« begunstigede fra at påberåbe sig de retsvirkninger, der er optaget i loven, hvor navnlig § 2, stk. 1, 2. pkt., selvsagt har central betydning. Dette kan eksempelvis medføre, at en anden person bliver anset som begunstiget, eller at midlerne indgår i kontohaverens dødsbo. Derimod tager § 3 ikke stilling til virkningerne af, at en kontohaver uden at følge proceduren i § 3 aftaler med (d.v.s. lover) en anden person, at denne vil blive indsat som begunstiget, smh. også

her hændelsesforløbet i *U 1995.17 H*, og jf. *Udkast til Lov om Forsikringsaftaler* (1925) s. 144. Bedømmelsen af dette spørgsmål falder uden for den kommenterede lovs område, idet det eneste, der er sikkert, er, at en sådan aftale ikke kan tillægges retsvirkninger efter 1996-loven.

5. I forarbejderne til § 3 (Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330) hedder det bl.a.:

»På forsikringsområdet antages det normalt, at såfremt indsættelsen af en begunstiget i en forsikring sker ved, at forsikringstageren skriftligt meddeler selskabet dette, er indsættelsen som hovedregel kun gyldig, hvis meddelelse er afsendt inden forsikringstagerens død, da formkravet ellers let vil kunne omgås. Disse grunde taler for, at det samme må gælde ved kontohavers skriftlige meddelelse til pengeinstituttet om indsættelse af en begunstiget.«

Erfaringerne fra forsikringsområdet tilsiger, at spørgsmålet er lidt mere kompliceret, end man umiddelbart kan læse af de citerede forarbejder, idet retspraksis netop ved dispositioner i ekstreme situationer – hvad *Palle Bo Madsen* i *U 1977 B* s. 231 ff har kaldt *posthume begunstigelsesdispositioner* – har vist villighed til at strække ordene i forsikringsaftalelovens § 103 (1996-lovens § 3) ganske vidt.

Udgangspunktet må tages i, at begge bestemmelser kræver, at en begunstigelsesdisposition meddeles selskabet/pengeinstituttet i en sådan form, at det er uomtvisteligt, at meddelelsen er rettet til selskabet/pengeinstituttet, at der er tale om en begunstigelsesdisposition (herunder at der kan være tale om en tilbagekaldelse), og at dispositionen er af klar og endelig karakter. I det virkelige liv bliver der foretaget inadækvate dispositioner, og retsordenen er traditionelt lydhør over for dispositioner, der foretages af personer, der er i nød, hvilket indbefatter personer, der seriøst påtænker at begå selvmord. Arveretten har mange eksempler herpå. Selv om det som nævnt ovenfor må antages, at en begunstigelsesdisposition ikke kan foretages i et testamente, er der alligevel så meget tingenens lighed mellem en begunstigelsesdisposition og en testamentarisk disposition, at forsikringsaftalelovens § 103 ikke har været til hinder for, at begunstigelsesdispositioner i et nødtestamente (eller hvad der må ligestilles hermed) er taget under overvejelse, når det gælder fortolkningen af § 103 og hermed også § 3.

Den ledende sag på området er *U 1977.118 H*, der er indgående kommenteret af *Palle Bo Madsen* i *Posthume begunstigelsesdispositioner* (U 1977 B s. 231):

Forsikringstager havde oprindeligt indsat sine to børn som begunstigede, men han ændrede begunstigelsen få uger før dødsfaldet til, at børnene skulle have halvdelen, medens hans samlever skulle have den anden halvdel. Forsikringsselskabet noterede ændringen. Umiddelbart før han tog sit eget liv, skrev han i et brev, at livsforsikringen skulle tilfalde børnene (med tilføjelsen »og ikke som jeg ellers lige havde fået den lavet om til ½ til børnene ½ til (samleveren).« Brevet havde overskriften »Til hvem det måtte vedkomme« og kuverten angav »Til hvem som måtte have interesse«. Efter oplysningerne i sagen blev brevet fundet af politiet på dødsdagen på forsikringstagers natbord.

Alle tre instanser gav børnene medhold i, at de skulle oppebære hele forsikringssummen. Da resultatet ikke umiddelbart kan læses af § 3 (forsikringsaftalelovens § 103), kan der være grund til nærmere at gengive præmisserne.

I *Grønlands landsrets dom* udtrykkes meget klart, hvad der senere også viste sig at være Højesterets holdning, idet det siges:

»Retten skal til det anførte bemærke, at forsikringsaftalelovens § 103 foreskriver en bestemt formel fremgangsmåde ved indsættelse og tilbagekaldelse af en begunstigelse i forbindelse med livsforsikring. Det må utvivlsomt lægges til grund, at bestemmelsen derved især tager sigte på den normale situation, hvor en forsikringstager faktisk er i stand til at rette en skriftlig henvendelse til forsikrings-selskabet. Derimod ses det ikke, hverken af bestemmelsens ordlyd eller af de af fru B fremførte teorier, at bestemmelsen tillige skulle have gjort endeligt op med de situationer, der vil falde indenfor sådanne områder, hvor man kunne anerkende nødtestamentariske dispositioner. Når endvidere henses til, at § 103 tillægger en rent ensidig, af forsikringstageren afgiven erklæring, retsvirkning, forekommer det urimeligt, om den foreskrevne formelle fremgangsmåde skulle være af en så ufravigelig karakter, at den hindrer forsikringstageren i at handle på den eneste måde, som han i den givne situation har til sin rådighed, nemlig udfærdigelse af et nødtestamente. Da der endvidere findes at kunne gives livsarvingerne medhold i,

at det efterladte afskedsbrev er af en så klar og bestemt karakter, at det kan anerkendes som nødtestamente, vil deres påstand være at tage til følge.«

To dommere i *Østre landsret* udtalte

»Efter det foreliggende lægges det til grund, at afdøde A, med det brev han skrev natten til den 23. september 1973 og som er stilet »til hvem det måtte vedkomme«, har haft til hensigt dels at redegøre for baggrunden for sin efterfølgende handling og dels at give meddelelser om, hvorledes der efter hans død skulle forholdes med hans efterladenskaber, herunder om hvorledes der skulle forholdes med hensyn til den forsikringssum, der kom til udbetaling ved hans død. Det lægges endvidere til grund, at A ganske kort tid efter at have afsluttet brevskrivningen berøvede sig livet. Under disse omstændigheder findes det af A udfærdigede brev, der efter disse dommers opfattelse er af klar og endelig karakter, at måtte anerkendes som en i henhold til forsikringsaftalelovens § 103 til selskabet given meddelelse om tilbagekaldelse af den tidligere foretagne indsættelse af appellantens som begunstiget.«

En landsdommer udtalte, at det efterladte brev var uden betydning for sagens afgørelse. Han fremhævede navnlig brevs udformning, herunder at brevet ikke var adresseret til forsikringsselskabet eller indeholdt dets navn, og at afdøde ikke havde sendt brevet (det sidste er vist ikke noget, der tillægges stor tankevirkosomhed i netop den omhandlede situation), hvorfor formkravene i forsikringsaftalelovens § 103 ikke var opfyldt.

Højesteret tiltrådte af de grunde, flertallet i landsretten havde anført, at »afdødes brev efter de omstændigheder, hvorunder det er blevet til og forefundet, må anses som en efter forsikringsaftalelovens § 103 given meddelelse.....«

Der kan synes at være noget langt mellem ordene i § 103 og dommens resultat. I *Svenné Schmidt*: Arveret (2. udg. 1991) s. 274 bemærkes lakonisk: »Dommen forekommer at være begrundet i sagens ganske særlige omstændigheder«, hvilket formentlig skal forstås som afdødes familiemæssige forhold. Også i svensk ret har man fortolket § 103 frit, smh. *NJA 1976.24 Sv. H* og *NJA 1982.390 Sv. H*. Se også *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 104 og samme forfatter i *FEST 2000* s. 125.

I en følgende Højesteretssag – *U 1986.758 H* – blev det statueret, at § 103 ikke var opfyldt. Dommen blev refereret ovf. – Det springer selvsagt i øjnene, at brevet var revet midt over, og at det derfor måtte henstå som tvivlsomt, hvor klar og endelig dispositionen fra forsikringstagers side var.

De senere (trykte) afgørelser på området er *U 1993.954 Ø* og *U 1993.959 V*, der er omtalt af *Svend Danielsen* i Lov og Ret 1993 s. 10.

I den første sag hed det i gruppelivsforsikringsaftalen, at forsikringssummen ved dødsfald udbetales til »nærmeste pårørende«, medmindre andet skriftligt var aftalt mellem forsikringstager og selskabet. I et brev, udarbejdet umiddelbart før selvmordet, skrev forsikringstager bl.a., at »Jeg ved ikke om der bliver nogen penge fra fagforeningen. Hvis der bliver det skal D have dem, så hun har lidt (ulæseligt ord) til at klatte op. Kan i ha' det«. D, der var forsikringstagers afdøde hustrus særbarn, og over hvem han havde fået forældremyndigheden fem år før selvmordet, fik udbetalt en børnesum, medens forsikringsselskabet udbetalte forsikringssummen til afdødes forældre. Såvel byret som landsret fandt, at meddelelsen, selv om den ikke var stilet til forsikringsselskabet, opfyldte kravene i § 103, under hensyn til at brevet var skrevet umiddelbart før dødsfaldet. Landsretten lagde yderligere vægt på den familiemæssige tilknytning mellem afdøde og barnet, smh. herom kommentaren ndf. til § 5.

U 1993.959 Ø nåede til det modsatte resultat. Tvisten stod mellem den nuværende ægtefælle og to særbørn fra et tidligere ægteskab. Nødtestamentet, der var udfærdiget på skrivemaskine, angav, at børnene skulle arve så meget som muligt. Kuverten angav afdødes navn samt »Nødtestamente«. Landsretten fandt, at nødtestamentet hverken efter sit indhold eller ved sin fremsendelsesmåde (brevet var sendt til børnenes moder, der modtog brevet med posten den næstfølgende dag) kunne anses som en meddelelse til forsikringsselskabet om ændring af begunstigelsesklausulen.

Det må antages, at nøglen til forståelsen af den sidstnævnte afgørelse ligger i, at afdøde ikke havde nævnt forsikringen i sin sidste skriftlige meddelelse, og at brevet blev sendt til tredjemand. Det fremgår af sagen,

at nødttestamentet blev lagt til grund ved fordelingen af dødsboet. Se om dommen også *Nørgaard Arveret* s. 276 note 30.

6. Afgørelsen *U 1954.462 H* (med kommentar af Aage Lorenzen i TfR 1955.438 (*Bogudgaven* s. 126 f)) afviser, at der var sket begunstigelsesindsættelse i et tilfælde, hvor dispositionen alene fremgik af forsikringsselskabets forsikringsbetingelser. – Praksis på bankområdet skulle forhindre, at netop dette problem opstår inden for det område, 1996-loven dækker.

7. §3 tager ikke stilling til, om pengeinstituttet er berettiget – generelt eller konkret – til at kræve gebyr ved notering af begunstigelsesdispositioner. Spørgsmålet må – i givet fald – vurderes efter almindelige regler, smh. *Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen: Bankretlige Emner* (1994) s. 227 ff.

8. I *FED 2001.415 V* var der ikke foretaget begunstigelsesindsættelse af en samlever som følge af, at advokat gik ud fra, at forsikringstager, der selv havde haft kontakten til selskabet, havde indsendt erklæringen til selskabet. Advokaten fandtes at have haft føje hertil og blev frikendt.

9. I forsikringsaftalelovens § 103 hedder det følgende:

»Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftlig meddeles selskabet eller optages i eller påtegnes policen af selskabet.«

I *Forsikringsankenævnets kendelse af 4. december 2000* (sag nr. 53.069) forelå et hændelsesforløb, der ikke kan opstå ved bankprodukterne: Ægtefælle klagede over, at selskabet nægtede at foretage udbetaling, fordi hans afdøde hustru aldrig havde været omfattet af den pågældende gruppelivordning og aldrig havde betalt til ordningen. Nævnet fastslog, at selskabet ikke kunne pålægges at udbetale dødsfaldssummen. Det reelle klagetema var imidlertid, at selskabet havde noteret en begunstigelseserklæring fra hustruens side. Nævnet fandt i det foreliggende tilfælde, at dette ikke kunne føre til, at klager alligevel havde krav på udbetaling af summen.

I øvrigt henvises vedrørende § 103 til kommentaren ovf.

§4 Når ingen begunstiget er indsat, og de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død, tilfalder midlerne dødsboet.

Stk. 2. Har kontohaveren indsat en begunstiget, som ikke er tvangsarving, og efterlades ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal de opsparede midler for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. Har nogen, forinden de opsparede midler i medfør af §2 er udbetalt til den begunstigede, over for pengeinstituttet ved forevisning af vielsesattest, skifteudskrift eller lignende behørigt godtgjort at høre til de i stk. 2 nævnte efterladte og i denne egenskab gjort indsigelse mod, at sådan udbetaling sker, må pengeinstituttet ikke udbetale de opsparede midler, forinden det ved forlig eller retslig afgørelse mellem den begunstigede og de efterladte er afgjort, hvem der har ret til de opsparede midler. Dog har pengeinstituttet altid ret til at udbetale til den begunstigede indtil en tredjedel af de opsparede midler eller, såfremt den pågældende sørger for kontohaverens begravelse, et passende beløb til dækning af udgifterne herved.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3330 f og sp. 3338 f.

1. §4's funktion er dels at regulere den begunstigedes retsstilling i forhold til kontohavers ægtefælle og tvangsarvinger, dels at give pengeinstitutterne en legitimationsregel med henblik på midlernes udbetaling ved kontohavers død. Endvidere giver §4 en regel for det tilfælde, at der ikke er foretaget begunstigelsesindsættelse.

2. Efter *stk. 1* tilfalder pensionsopsparingssummen dødsboet, hvis kontohaver ikke har benyttet adgangen til at indsætte en begunstiget. Der skal herefter foretages skifte efter almindelige regler. Forarbejderne nævner – inspireret af *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 352 – at midlerne går til boet i følgende tilfælde:

- 1) Der har aldrig været indsat en begunstiget,
- 2) der har været indsat en begunstiget, men indsættelsen er tilbagekaldt,
- 3) indsættelsen opfylder ikke formkravene i §3, eller
- 4) begunstigelsen er bortfaldet, f.eks. fordi den begunstigede er død.

Hertil kommer i hvert fald to yderligere tilfælde: Det gælder for det første tilfælde, hvor kontohaver har foretaget en »ulovlig« begunstigelsesindsættelse, d.v.s. kontohaver har begunstiget en person uden for den personkreds, der efter pensionsbeskatningsloven kan komme i betragtning, jf. kommentaren ndf. til § 14, men i så fald er man principielt uden for lovens område, jf. § 1.

U 1986.584 V: En forsikringstager havde i en gruppelivsforsikring indsat sin samlever, subsidiært dennes datter som begunstigede. Samlivet blev ophævet ca. 3/4 år før forsikringstagers død. Begunstigelsesklausulen til fordel for samleveren ansås for bortfaldet efter almindelige grundsætninger om bristede forudsætninger (jf. herom kommentaren ndf. til § 5), og der var ikke grundlag for at anse samleverens datter for indtrådt. Forsikringssummen blev herefter udbetalt til dødsboet, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1.

For det andet gælder det tilfælde, hvor den begunstigede har foretaget en sådan handling, at han bør *diskvalificeres*. Arvelovens § 36, stk. 1, bestemmer følgende:

»Når en person har begået en forsætlig overtrædelse af straffeloven, som har medført en andens død, kan det ved dom bestemmes, at han fortaber retten til at få arv, der var afhængig af den dræbtes død, og at hans arv efter en anden person ikke må forøges som følge af lovovertrædelsen.«

I arveretten tales om *arveretsforbrydelse*. Der foreligger det mest illustrative eksempel på bristede forudsætninger. Med et klassisk billede fra litteraturen skal den forsømte hustru, der med held efterstræber ægtefællens liv, ikke forvente at få lov til at beholde midlerne fra en pensionsordning (eller en livsforsikring), hvis sagen ellers bliver opklaret, smh. fra forsikringsverden *U 1973.375 Ø*, *U 1979.499 H* og *U 1983.121 H*, og generelt T: FA 2001.204 V. *Jørgen Nørgaard* i *Juristen* 1974 s. 2 ff, *Lyngsø Forsikringsret* s. 213, *Svend Danielsen: Arveloven med kommentarer* (4. udg. 1997) s. 311 ff og *Irene Nørgaard* i *Arveret* (3. udg. 1998) s. 102 ff med omtale af en række utrykte afgørelser.

T: FA 2001.204: I forbindelse med en fængselsdom på 14 år for drab, blev det bestemt, at såfremt drabsmandens ægteskab med afdøde, indgået i Venezuela, var gyldigt i Danmark, frakendtes han arv efter afdøde, ligesom retten til som ægtefælle eller begunstiget at oppebære eventuelle bank- eller forsikringsydelse blev frakendt.

Man hører i det praktiske liv det synspunkt, at midlerne skal gå til staten, hvis der ikke er indsat en begunstiget, eller – måske mere praktisk – kredsen af begunstigede overlever ikke kontohaver/forsikringstager. Dette resultat skulle følge af arvelovens § 71. Herved overses, at statens arveret efter bestemmelsen er subsidiær, og at resultatet i øvrigt er i strid med 1996-lovens § 4, stk. 1, og forsikringsaftalelovens § 104, stk. 1. Midlerne skal indgå i afdødes bo (og kan selvsagt herefter eventuelt tilfalde staten).

3. § 4, stk. 2, 1. pkt., indeholder reelt en begrænsning i kontohavers (forholdsvis) frie adgang efter § 2, stk. 1, til at vælge, hvem der skal indsættes som begunstiget i pensionsordningen. Bestemmelsen knytter pensionsretten og arveretten sammen, idet den giver en efterlevende ægtefælle og livsarvinger m.v. adgang til at kræve, at deres ret til henholdsvis boslod og tvangsarv bliver respekteret. Det (p.g.a. § 14 *forholdsvis*) frie valg efter § 2 til at vælge, hvem der skal begunstiges, modificeres kraftigt af § 4, stk. 2 – også når det tages i betragtning, at *U 1962.59 H* (kommenteret af *Spleth* i TfR 1962.137 (*Bogudgaven* s. 359)) fastslår, at forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, også er anvendelig, når afdødes bo er insolvent.

Det kan diskuteres, om § 4, stk. 2, rammer det rette, se ndf. om norsk ret, men denne diskussion har ingen rejst i forbindelse med gennemførelsen 1996-loven, der også på dette punkt overfører en regel fra forsikringsaftaleloven (§ 104, stk. 2). 1996-loven indeholder også den regel, at ægtefællens/tvangsarvingernes ret ikke gælder, hvis en begunstigelse er gjort uigenkaldelig. Hvis man anerkender de hensyn, der fører til § 4, stk. 2 (§ 104, stk. 2), kan det være vanskeligt at se, at disse hensyn ikke består, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Som det fremgår af indledningen til denne kommentar, foreslog Ægteskabsudvalget i 1968-betænkningen da også, at forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, 1. pkt. skulle finde tilsvarende anvendelse, anderledes *Stig Jørgensen* i *Juristen* 1968 s. 146, der henviser til, at der ikke synes at have fundet misbrug af reglen sted. Dette forekommer ikke afgørende. Se også *C.C. Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) s. 817 ff.

3.1. Selv om stk. 2 taler om, at »de opsparede midler [skal]... behandles som tilhørende dødsboet...«, synes der ikke at være tvivl om, at de berettigede – aktivt eller ved passivitet – kan frafalde deres ret. Se herved

også de almindelige bemærkninger til bestemmelsen, hvor det hedder, at »kontohaverens ægtefælle eller tvangsarvinger.... *kan forlange*, at de opsparede midler.... behandles som tilhørende pensionsopsparerens dødsbo...«

3.2. Analogien af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, har i hvert fald indtil 1996 spillet en diskret rolle i bankverdenens produkter, bl.a. fordi den fortrykte begunstigelsesklausul – som kunderne alligevel ikke læser – normalt omfatter ægtefælle og børn. En række afgørelser fra forsikringsverden bidrager imidlertid til forståelsen af reglen.

Eksempler på anvendelsen af § 4, stk. 2, 1. pkt., bliver de tilfælde, (1) hvor kontohaver indsætter en tidligere ægtefælle (eller hvor det lykkedes en tidligere ægtefælle at komme igennem med, at hun er indsat som begunstiget), jf. kommentaren ndf. til § 5, stk. 2, (2) hvor en navngiven samlever er indsat som begunstiget, (3) hvor en samlever anses som »nærmeste pårørende«, jf. kommentaren ndf. til § 5, stk. 5, (4) hvor et stedbarn eller dennes livsarvinger er indsat som begunstiget eller (5) hvor en »samlevers« livsarvinger er indsat som begunstiget. Området for § 4, stk. 2., er netop tvister mellem *ikke-tvangsarvinger* og (nuværende) ægtefælle/tvangsarvinger. I forarbejderne gives følgende taleksempel:

»Er den genkaldeligt begunstigede derimod ikke selv tvangsarving, får pensionsopsparerens ægtefælle og tvangsarvinger en stærkere stilling, idet de i så fald kan forlange, at pensionsopsparingssummen for så vidt angår deres ret til boslod og tvangsarvelod behandles som tilhørende dødsboet og tillagt den begunstigede ved testamente. Det betyder i praksis, at såfremt pensionsopsparereren eksempelvis i sin kapital- eller ratepension som genkaldeligt begunstiget har indsat et stedbarn, og pensionsopsparereren ved sin død kun efterlader sig en ægtefælle, og såfremt der i boet incl. pensionsopsparingssummen på 100.000 kr. findes værdier for i alt 300.000 kr., vil den efterlevende ægtefælles boslod og tvangsarv udgøre 225.000 kr. Den begunstigede vil da efter lovforslagets § 4, stk. 2, ikke få udbetalt mere end 75.000 kr. af pensionsopsparingssummen på 100.000 kr.«

Se herved *U 1962.59 H* med kommentar af *Spleth* i TfR 1962.137 f (*Bogudgaven* s. 359 f) og af *Jørgen Hansen* i *U 1962 B* s. 47 ff (dommen er nærmere omtalt i kommentaren til § 5, stk. 5), *U 1956.391 Ø*, *U 1968.613 B* og *U 1982.195 V*.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

U 1956.391 Ø: Æ tegnede i 1929 en livsforsikring, der efter hans død skulle udbetales til en kvinde, (med hvem han senere indgik ægteskab), hvis hun var i live, og ellers til hans ægtefælle, hvis en sådan fandtes, og ellers til hans livsarvinger. Under ægteskabet, der var barnløst, anerkendte A faderskabet til et uden for ægteskab født barn B. I 1950 blev han separeret, og samtidig med separationen indsatte han og fru Æ hinanden som arvinger til den testationsfri del af boerne. I 1951 døde Æ, og hans bo var, selv om forsikringen inddroges i dette, insolvent. Antaget, at fru Æ stadig var den ved polisen begunstigede, at forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, også var anvendelig, når den begunstigede er forsikringstagerens ægtefælle, og at B som tvangsarving ikke kunne fortrænge fru Æ's ret til forsikringssummen, når B som arving i det insolvente bo ellers ikke ville få udbetalt arv. (Det sidste punkt er fortrængt ved *U 1962.59 H*).

U 1968.613 B: En skuespillerinde fik medhold i, at hun trods skilsmisse (fortsat) var indsat som begunstiget i en livsforsikring. Hun måtte dog respektere to børns tvangsarveret i henhold til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2. (Dommen, hvis resultat forekommer diskutabelt, er tillige omtalt i kommentaren til § 5, stk. 2).

I *U 1998.799 H*, der fastslår, at et barn født uden for ægteskab var »nærmeste pårørende«, udtaler Højesteret afslutningsvis, at »Bestemmelsen i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, er herefter uden betydning for afgørelsen.« – Ordene må forstås som et pædagogisk vink til advokaterne, smh. *Lennart Lyng Andersen* i *U 1998 B* s. 422.

3.3. § 4, stk. 2's, ordlyd gør det klart, at bestemmelsen ikke finder anvendelse, hvor en efterlevende ægtefælle eller en tvangsarving er indsat som begunstiget på pensionsordningen.

3.4. En del personer opretter såvel kapitalpension som ratepension, og nogle garderer yderligere ved at tegne forsikringer. Der opstår her spørgsmål om anvendelsen af § 4, stk. 2, i tilfælde, hvor den »§ 4, stk. 2 – berettigede« har oppebåret midlerne fra en eller flere af ordningerne. De begunstigede efter de øvrige ordninger vil ikke uden føje kunne hævde, at der var taget tilstrækkeligt hensyn. Retsordenen har imidlertid ikke vist sig lydhør, jf. *U 1957.738 H*, hvor afdøde havde tegnet 27 (!) forsikringer. Enken var indsat som begunstiget i en del af forsikringerne, medens afdødes (fra et tidligere ægteskab) søns 7 børn var indsat i 7

policer. Enken fik medhold i, at værdien af disse 7 policer i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, skulle indgå i dødsboet, selvom de policer, hun var indsat i, blev holdt uden for skiftet.

Se om testationskompetencen, hvis kontohaver (forsikringstager) har indsat såvel ikke-tvangsarvinger som tvangsarvinger som begunstigede, *C.C. Munksgaard Nielsen Begunstigelsesinstituttet* s. 268 f.

3.5. En forsikringsankenævnskendelse af 13. december 1993 (sag nr. 34288), refereret i *FED 1994.1140*, refererer til § 104, stk. 2, men problemet var et andet: En samlever var indsat som begunstiget i en ulykkesforsikring. Denne begunstivelse bortfaldt, da forsikringstager, der døde ved et færdselsuheld, havde vist grov uagtksomhed ved at være passager hos en person, som han måtte vide var spirituspåvirket. I forsikringsbetingelserne hed det dog, at der ville blive udbetalt dødserstatning, hvis der efterlodes ægtefælle eller umyndige børn. Nævnet nåede – med rette – frem til, at det ikke kunne kritiseres, at forsikringsselskabet havde udbetalt dødserstatningen til forsikringstagerens tre børn. Det er vanskeligere at følge, når Nævnet om udbetalingsreglen anfører: »Bestemmelsen er ikke ganske klar, men må efter nævnets opfattelse forstås således, at der udbetales erstatning i det omfang, der findes en begunstiget ægtefælle eller begunstigede umyndige børn, hvilket i det foreliggende tilfælde må afgøres efter forsikringsaftalelovens par. 104, stk. 2.«

Det må antages, at henvisningen til § 104, stk. 2, er misvisende, idet bestemmelsen handler om konkurrencen mellem en begunstiget og forsikringstagers nærstående. Børnene var netop udpeget som begunstigede.

3.6. *I norsk ret* har man ved 1989-reformen ændret § 104, stk. 2's skematiske regel og i stedet fastsat, at ægtefælle og livsarvinger kan kræve *revision* af en begunstigelsesindsættelse, smh. *Knut S. Selmer: Forsikringsaftaleloven med forarbejder* (1990) s. 286 ff og *samme* i *Lov og Rett* 1990.479 f.

I den norske lovs § 15-6 hedder det under overskriften »*Omgøring av begunstivelse etter krav fra forsørgede*« følgende:

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

»Virker det klart urimeligt i forhold til ektefelle eller livsarving som forsikringstakeren forsørget eller hadde plikt til å forsørge, og som ellers ville hatt krav på forsikringssummen etter §15-1, at en begunstiget mottar beløpet, kan den forsørgede kreve forsikringssummen helt eller delvis udbetalt til seg. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på motivet for oppnevningen, den forsørgedes og den begunstigedes behov, og om den forsørgede har fått varsel om oppnevningen i rimelig tid før dødsfallet.

Tilsvarende gjelder i forhold til en livsarving når ektefellen har krav på forsikringssummen etter § 15-1 annet ledd.

Kravet etter første eller andet ledd må gjøres gjeldende ved saksanlegg mot den begunstigede eller ektefellen innen ett år etter dødsfallet.

En begunstiget eller ektefelle som har fått utbetalt forsikringssummen, plikter ikke å betale tilbake mer enn det beløp som var i behold da vedkommende fikk vite om kravet.«

Reglerne gjelder, selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Det præciseres i forarbejderne, at vilkårene for revision er meget strenge, smh. *NOU 1983:56 Lov om avtaler om personforsikring* og *Peter Lødrup i Hans Jacob Bull: Ny forsikringsavtalelovgivning: Et FAL fremover (1990) s. 120 f.*

4. Etter §4, stk. 2, 2. pkt., gjelder bestemmelsens 1. pkt. (gengivet ovenfor) ikke, såfremt kontohaveren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af de begunstigede, d.v.s. har gjort begunstigelsen uigenkaldelig.

Se herved fra forsikringsområdet *U 1942.816 V*, *U 1948.469 H* (med kommentar af *A. Drachmann Bentzon* i TfR 1949.187) og *U 1994.309V (FED 1994.43 V)*, alle omtalt i kommentaren til §2 (under 7), samt *U 1981.908 Ø*.

U 1981.908 Ø: I et samlivsforhold tegnede M og K hver en livsforsikring med partneren som begunstiget. Da det ikke var godtgjort, at M havde givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af K som begunstiget, kunne en livsarving

ved hans død fordre tvangsarv af den forsikringssum, der kom til udbetaling, jf. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2.

5. §4, stk. 3, er en overførelse af den tilsvarende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 104. Det hedder dog i forarbejderne:

»Justitsministeriet har ved udformningen af lovforslagets §4 overvejet, om der har været anledning til at ændre den brøkdel, der er nævnt i §4, stk. 3, 2. pkt., hvor pengeinstituttet altid er berettiget til at udbetale en tredjedel af pensionsopsparingssummen. At pengeinstituttet har denne ret netop for så vidt angår en tredjedel af de opsparede midler hænger sammen med, at en person efter den tidligere arvelovgivning havde adgang til ved testamente at disponere over en tredjedel af sin formue. Justitsministeriet har fundet det hensigtsmæssigt at fastholde den i stk. 3, 2. pkt., nævnte tredjedel, idet denne brøkdel findes rimelig i de fleste situationer, ligesom den ikke har givet anledning til vanskeligheder i praksis.«

Udtalelsen skal ses i sammenhæng med, at det i flere høringssvar blev foreslået, at en tredjedel blev forhøjet til en halvdel. Der er næppe tvivl om, at dette ville være for meget, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 312 note 122. Faktisk kunne det være hensigtsmæssigt at begrænse udbetalingerne til 1/4, hvilket svarer til den andel den begunstigede må nøjes med i værste fald. På den måde kunne tvangsarvingernes andel beskyttes.

5.1. Efter stk. 3, 1. pkt., må det kontoførende pengeinstitut ikke udbetale de opsparede midler, før det er afgjort, hvem der har ret til midlerne, såfremt en person godtgør, at han/hun hører til den kreds, der er omfattet af §4, stk. 2, og har gjort indsigelse mod, at der sker udbetaling.

Selv om ordlyden ikke direkte tyder derpå, er der i realiteten tale om en legitimationsregel, der tager sigte på, at pengeinstituttet hurtigt kan udbetale midlerne, jf. fra forarbejderne:

»Det følger af stk. 3, at såfremt pensionsopsparerens ægtefælle eller tvangsarvinger ikke har rettet henvendelse til pengeinstituttet, er instituttet forpligtet til at udbetale pensionsopsparingssummen til den person, der godtgør at være identisk med den begunstigede og godtgør, at pensionsopsparerer er død. Kan ægtefællen eller tvangsarvingen efter stk. 2 fortrænge den begunstigedes ret,

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

må den begunstigede efterfølgende afgive det fornødne beløb til ægtefællen eller tvangsarvingen.«

Pengeinstituttet skal altså ikke afvente eventuelle indsigelser, men har ret og pligt til at udbetale til den/de begunstigede uden unødigt ophold. Se herved også ndf. om praksis i forsikringsselskaberne.

5.2. I et responsum af 20. august 1991, gengivet i *U 1992.517 A*, har Assurandør-Societetet besvaret nogle spørgsmål i relation til (bl.a.) forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3. Sagen vedrørte udbetaling af en livsforsikringssum til forsikringstagers ægtefælle (A), der var indsat som begunstiget, men kort før dødsfaldet separeret fra forsikringstager. Tvisten stod mellem selskabet og forsikringstagers B, C og D (børnene), der også var indsat, idet klausulen lød: »A, B, C og D til lige deling.«

På denne baggrund stillede en advokat følgende spørgsmål til Assurandør-Societetet:

»1) Er det i strid med god forsikringsskik, at et forsikringsselskab undlader egenhændigt at undersøge, hvorvidt der findes arvinger, som vil gøre indsigelse mod en begunstigelse i en livsforsikringspolice i medfør af en analogi af arvelovens § 38 og § 49, såfremt forsikringsselskabet, forud for udbetalingen fra den i forbindelse med bobehandlingen af et gældsfragåelsesbo beskikkede medhjælper, modtager oplysning om, at en navngivet begunstiget er separeret fra forsikringstageren?

2) Hvis skifterettens medhjælper har fremsat anmodning om at få livsforsikringssummen tilsendt, forud for udbetalingen har fundet sted, og selv om det er i strid med god forsikringsskik at udbetale forsikringssummen direkte til den navngivne begunstigede i stedet for skifteretten?

3) Gør det nogen forskel, om der måtte være usikkerhed for så vidt angår spørgsmålet, om der var tale om bomidler eller ej?»

Societetet svarede følgende:

»Ad spørgsmål 1: Nej.

Ad spørgsmål 2: Nej.

Når det er sikkert, at der ikke er tale om bomidler, er selskabet alene forpligtet efter bestemmelserne i FAL § 102, stk. 1, og 104, stk. 3, jf. tillige FAL § 104, stk. 1, modsætningsvis.«

Som begunstigelsesbestemmelsen er formuleret i den forelagte sag, vil de begunstigede tvangsarvingers andel blive forøget med den begunstigede ikke-tvangsarvings andel, såfremt det godtgøres, at sidstnævntes andel er bortfaldet som følge af bristede forudsætninger, begrundet i separationen.

Da det ifølge retspraksis må bero på de konkrete omstændigheder, om en fraskilt eller frasepareret ægtefælle, der er indsat som navngiven begunstiget, bevarer sin ret til at være begunstiget, uanset skilsmissen eller separationen, er det almindeligt antaget i selskaberne, at man i sådanne tilfælde både er forpligtet og berettiget til at udbetale forsikringssummen til den navngivne begunstigede. Det er i princippet uden betydning for eventuelle successorers retstilling under en retssag, om forsikringssummen er udbetalt eller ej.

Hvis det godtgøres, at der er anlagt sag mod den begunstigede, hvis ret anfægtes, vil selskabet i almindelighed være berettiget til at frigøre sig for sine forpligtelser efter forsikringsaftalen ved deponering.

Ad spørgsmål 3:

Hvis formuleringen af en begunstigelsesbestemmelse efter omstændighederne giver selskabet anledning til begrundet tvivl om, hvorvidt forsikringssummen – eller dele deraf – er bomidler eller ej, bør selskabet rette henvendelse til skifteretten herom, og eventuelt deponere forsikringssummen, såfremt det er skifterettens opfattelse, at der kan være tale om bomidler. Det bemærkes, at det er almindeligt antaget i selskaberne, at den anvendte formulering »til lige deling« (kumulativ indsættelse) udelukker, at forsikringssummen kan indgå i boet, så længe blot en af de begunstigede er i live, jf. samstemmende Lyngsø, Dansk Forsikringsret, 6. udg., side 466.«

Se herved også *Forsikringsankenævnets kendelse af 25. maj 1999* (sag nr. 48.941).

5.3. På forsikringsområdet er der ikke stillet store krav til selskaberne, jf. senest *U 1995. 240 V (FED 1994.1377 V)*, hvor selskabet udbetalte en forsikringssum fem dage efter at have modtaget en arbejdsgivers ind-

beretning om forsikringstagers dødsfald. Udbetalingen skete i sin helhed til forsikringstagers samlever, der var indsat som begunstiget, uagtet at det fremgik af indberetningen, at forsikringstager efterlod en søn.

Selskabet blev frifundet med følgende præmisser:

»Indledningsvis bemærkes, at der ikke er forelagt landsretten oplysninger om, hvorvidt der foreligger en praksis i forbindelse med forsikringsselskabernes udbetaling af livsforsikringssummer til begunstigede, som ikke er tvangsarvinger.

I en skrivelse af 1. november 1926 (Rigsdagstidende, tillæg B, 1929/30, spalte 561 ff) til Landstingets udvalg angående forslag til lov om forsikringsaftaler anfører en række forsikringsselskaber bl.a. følgende indvendinger mod forslaget til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2:

»... 4. Bestemmelsen vilde for øvrigt bevirke, at Udbetalingerne af Forsikringssummerne i Anledning af forsikredes Død forsinkes. Selskaberne maatte nemlig, inden Udbetalingen kan finde sted, have Sikkerhed for, at denne ikke strider mod Tvangsarvereglerne, og den fornødne Dokumentation herfor vil i mange Tilfælde først kunne gives, naar den afdødes bo er endeligt opgjort. Og selv den mindste Forsinkelse af Udbetalingen er uheldig og i Strid med Livsforsikringens sociale og private Formaal. Drejer det sig om mindre Forsikringer, vil nemlig en Del af Forsikringssummerne blive udnyttet til Dækning af Begravelsesomkostninger og til Underhold for de efterladte i den første Tid efter Forsørgerens Død. Og drejer det sig om større Forsikringer, vil det som Regel være af stor Betydning, at Livsforsikringssummen bliver udbetalt umiddelbart efter Dødsfaldet for at sikre en hensigtsmæssig Ordning vedrørende den Virksomhed, som den afdøde efterlod sig...«

I Rigsdagstidende 1929-30, tillæg B, spalte 554 ff, hedder der i bemærkningerne til forslaget til forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3, bl.a.:

»... Ifølge der foreslaaede Ændringsforslag frigøres Selskabet altid ved at udbetale Forsikringssummen til den begunstigede, medmindre Forsikringstagerens efterladte Ægtefælle og Livsarvinger forinden Udbetalingen under Forevisning af behørig Legitimation gør Indsigelse derimod.

...

Ved den her foreslaaede Ordning mener Udvalget at have fjernet de vigtigste af de Betæneligheder, der fra Livsforsikringsselskabernes Side ... er gjort gældende mod Regelen i § 104, 2det Stykke ...«

På denne baggrund må det i overensstemmelse med ordlyden af bestemmelserne lægges til grund, at forsikringsselskaberne i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3, sammenholdt med § 102, stk. 1, er både berettiget og forpligtet til at udbetale forsikringssummen til den begunstigede, medmindre selskabet forinden har modtaget en henvendelse fra forsikringstagerens tvangsarvinger.

Det lægges efter bevisførelsen for landsretten endvidere til grund, at appellanten ikke på grundlag af oplysningerne i afdødes arbejdsgivers anmeldelse kan anses for at have været i besiddelse af sådanne oplysninger, at appellanten som følge heraf kan pålægges en særlig pligt til at undersøge, hvorvidt forsikringsaftalelovens § 104, stk. 3 – uanset at selskabet ikke har modtaget nogen henvendelse fra tvangsarvinger – måtte være til hinder for forsikringssummens udbetaling. Da forsikringsselskabet efter det for landsretten fremkomne heller ikke i øvrigt findes at have handlet erstatningspådragende, frifinder landsretten appellanten ...«

Præmisserne gengives i sin helhed p.g.a. spørgsmålets praktiske vigtighed. Som det ses, tillægger landsretten ekspeditions-mæssige hensyn afgørende betydning. Afgørelsen forekommer meget venlig i relation til selskabet, der havde modtaget oplysningen om livsarvingen og kunne have søgt denne oplysning verificeret, se også *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 309. Man savner også i sagen oplysninger om, hvor lang tid det ville have forsinket udbetalingsprocessen, hvis selskabet havde reageret. – Forarbejderne forekommer på dette punkt ikke at kunne tillægges så stor betydning, som landsretten gør det.

Afgørelsen er fulgt op bl.a. i *Forsikringsankenævnets kendelse af 11. september 2000* (sag nr. 52.275), hvor nævnet ikke fandt, at selskabet havde handlet retsstridigt over for en datter, da det 10 dage efter forsikringstagers død udbetalte forsikringssummen. Nævnet gik det skridt videre, at man udtalte, at det ikke kunne udelukkes, at en nøjere oplysning gav grundlag for, at begunstigelsen var blevet tilbagekaldt, men at dette, som sagen var oplyst, ikke kunne give anledning til et krav fra datteren mod selskabet.

5.4. Efter stk. 3, 2. pkt, er et pengeinstitut altid berettiget til at udbetale indtil en 1/3 af de opsparede midler – af nettobeløbet – eller at udbetale et passende beløb til den, der sørger for kontohavers begravelse. Se hertil *Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven (2000)* s. 274.

6. Trods §4, stk. 3, (§104, stk. 3) kan det ske, at det efterfølgende fastslås, at betaling er sket til en ikke berettiget person. Spørgsmål i så henseende må løses efter formuerettens almindelige regler om *condictio indebiti*, men det kommer også i betragtning, at *lov nr. 397 af 12. juli 1946 om borteblevne* indeholder regler, der tager sigte på at løse beslægtede problemer. Dette gælder især §§18, 22 og 25. Tilbagebetalingsspørgsmål er behandlet af *O.A. Borum og Jørgen Trolle: Lov om Borteblevne med kommentar* (1946), *Spleth* i TfR 1962.143 f (*Bogudgaven* s. 359 f), *Palle Bo Madsen* i U 1977 B s. 236 f og *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 294. Se fra retspraksis *U 1962.59 H* og *U 1983.774 V*.

7. I forsikringsaftalelovens §104 hedder det følgende:

»Når ingen begunstiget er indsat, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfalder den hans dødsbo.

Stk. 2. Har forsikringstageren indsat en begunstiget, som ikke er hans tvangsarving, og efterlader han sig ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal forsikringssummen, for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod, behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt forsikringstageren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. Har nogen, forinden forsikringssummen i medfør af §102 er udbetalt til den begunstigede, overfor selskabet ved forevisning af vielsesattest, skifteudskrift eller lignende behørigt godtgjort at høre til forsikringstagerens i 2det stykke nævnte efterladte og i denne egenskab gjort indsigelse mod, at sådan udbetaling sker, må selskabet ikke udbetale forsikringssummen, forinden det ved forlig eller retslig afgørelse mellem den begunstigede og de efterladte er bragt på det rene, hvem der har ret til forsikringssummen. Dog har selskabet altid ret til at udbetale til den begunstigede indtil en trediedel af forsikringssummen eller, såfremt han besørger forsikringstagerens begravelse, et passende beløb til bestridelse af udgifterne til denne.«

Om fortolkningen af § 104 henvises til kommentaren ovenfor.

I den forsikringsretlige litteratur har det været drøftet, om forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2 (der som det fremgår taler om *boslod* og *tvangsarvelod*) også omfatter krav efter arvelovens § 7b, stk. 2, *vederlagskrav* efter retsvirkningslovens § 23 og *forlodsarv* efter arvelovens § 27. Herom henvises til *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 310 med yderligere litteraturhenvisninger, *Lyngsø Forsikringsaftaler* s.355 og *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 270 ff..

Om kvalitativ testationskompetence og forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, henvises til *Irene Nørgaard* i U 1988 B s. 431 ff.

§ 5 Ved fortolkning af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, gælder, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, reglerne i stk. 2-5, når de opsparede midler skal udbetales ved kontohaverens død.

Stk. 2. Er kontohaverens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem kontohaveren ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Stk. 3. Har kontohaveren indsat sine børn som begunstigede, anses den pågældendes livsarvinger, derunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede hver for den andel, arveloven tildeler vedkommende.

Stk. 4. Er kontohaverens arvinger indsat som begunstigede, tager enhver af dem del i de opsparede midler efter det forhold, hvori den pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

Stk. 5. Har kontohaveren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede, anses den pågældende ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, den pågældendes børn, eller hvis ej heller sådanne efterlades, den pågældendes arvinger, jf. reglerne i stk. 2-4.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3331 ff og sp. 3342.

1. §5's funktion er at opstille nogle formodningsregler for fortolkningen af de hyppigst anvendte begunstigelsesbestemmelser.

§5 er som forsikringsaftalelovens §105 en central bestemmelse, når der skal tages stilling til, hvem der er indsat som begunstiget. Dette skyldes ikke mindst, at forsikringsbranchen i mange år standardmæssigt har anvendt klausulen »nærmeste pårørende«, således at forsikringstager i de fleste tilfælde ikke får lejlighed til at tage individuel stilling. Som nævnt i kommentaren til §2 forekommer det overraskende, at Finansrådet efter gennemførelsen af 1996-loven har anbefalet samme standardklausul.

§5 skal som lovens øvrige bestemmelser – navnlig §1 og §2 – læses i lyset af reglerne i pensionsbeskatningsloven om, hvem der med skattemæssig virkning (= fradragsret for kontohaver) kan indsættes som begunstiget på en kapital – eller ratepension. Som omtalt i 1996-lovens §14 omfatter den »lovlige« personkreds fra 2004 kontohavers ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person der har fælles bopæl med kontohaver ved indsættelsen eller dennes livsarvinger, kontohavers livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger samt kontohavers »nærmeste pårørende«.

2. Efter *stk. 1* gælder de følgende regler i *stk. 2-5*, når der opstår fortolkningsspørgsmål ved kontohavers død om, hvem der er indsat som begunstiget. §5 finder dog ikke anvendelse, *hvis andet fremgår af omstændighederne*.

Lovteksten udtrykker forholdet negativt. Udtrykket »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne«, der viser, at §5 er deklaratisk, tager efter forarbejderne (Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332)

»sigte på såvel omstændigheder, der forelå, da kapital- eller rateopsparingen blev oprettet, og indsættelsen af den begunstigede skete, som på efterfølgende omstændigheder. Det betyder i praksis, at hvis pensionsopspareren f.eks. på det tidspunkt, da pensionen blev oprettet, og begunstigelsen af to børn skete, havde et godt forhold til begge børn, men på det tidspunkt, hvor pensionsopspareren afgår ved døden, helt har afbrudt forbindelsen med det ene barn, kan

denne efterfølgende omstændighed eventuelt medvirke til, at begunstigelses-klausulen »børn«, jf. lovforslagets §5, stk. 3, fortolkes som kun omfattende det ene barn.«

§5 finder heller ikke anvendelse, hvis kontohaver har indsat en navngivet person, f.eks. »Dorothea Alma Henriksen« – en såkaldt individuel begunstigelses-klausul. Som omtalt ndf. styrker det den begunstigedes position som begunstiget, at hun er indsat ved navns nævnelse, men også her kan efterfølgende omstændigheder, f.eks. skilsmisse, medføre, at vedkommende bliver diskvalificeret.

I det følgende gengives de enkelte fortolkningsregler. Reglerne er *fortolkningsregler*, men som påpeget af *Jørgen Nørgaard Afhandlinger* s. 187 synes (navnlig) dommen *U 1962.59 H* at vise, at der skal temmelig stærke konkrete holdepunkter til, før domstolene vil fravige §105, stk. 2-5. Dommen *U 1998.799 H* forekommer at manifestere dette synspunkt. Det samme gælder *U 1998.1715 V*, men retskildeværdien af denne afgørelse forekommer som nævnt nedenfor noget tvivlsom. Se om §5 (forsikringsaftalelovens §105) også *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 305 ff.

3. Stk. 2 indeholder en fortolkningsregel for det overordentlig praktiske tilfælde, at kontohaver har indsat sin »ægtefælle« som begunstiget. I så fald anses den, som kontohaver levede i ægteskab med ved sin død, for den begunstigede. Om konkurrencen mellem ægtefællen og andre tvangsarvinger se kritisk *C.C. Munksgaard Nielsen* i *Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) særligt s. 830 f.

3.1. Selv om det ikke siges udtrykkeligt, kan der ikke være tvivl om, at stk. 2 også omfatter tilfælde, hvor kontohaver har anvendt et udtryk, der er synonymt med ordet ægtefælle, eksempelvis »kone«, »mand« eller »hustru«. Det er ligeledes utvivlsomt, at stk. 2 omfatter en partner i et såkaldt registreret partnerskab, smh. §3 i lov nr. 372 af 7. juni 1989 og *T: FA 1998.446 Ø*. Sagen er samlet behandlet i kommentaren til §3 (under 2).

3.2. I forsikringspraksis har rækkevidden af forsikringsaftalelovens §105, stk. 2 (= §5, stk. 2) givet anledning til tvivl og retssager, hvor ægtefællerne

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

- har ophævet samlivet
- ægteskabet er ophørt ved separation eller skilsmisse og
- hvor parterne har levet sammen uden at være gift (faktisk samlivsforhold).

I forarbejderne til §5, stk. 2, hedder det bl.a., jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332:

»Forsikringsaftalelovens §105, stk. 2, omfatter ikke det tilfælde, at forsikringstageren dør efter at være blevet separeret eller skilt og uden at have giftet sig igen. Det antages i retspraksis og den juridiske litteratur, at bestemmelsen vil kunne anvendes analogt, således at ægtefællen ophører med at være begunstiget fra separationens eller skilsmisens dato. Dette må ses i lyset af, at det normalt vil være forsikringstagerens ønske, at begunstigelsen ophører ved en separation eller skilsmisse. Der er dog næppe tvivl om, at konkrete momenter kan bevirke, at en begunstigelsesklausul, hvor ægtefællen er indsat med navns nævnelser, står ved magt efter en separation eller en skilsmisse, navnlig hvis separationen kun har varet kort, når forsikringstageren dør.

...

Forslagets §5, stk. 2, tager stilling til det tilfælde, at pensionsopsparerer har været gift to gange. Har pensionsopsparerer indsat sin »ægtefælle« som begunstiget, og bliver den pågældende skilt og gifter sig igen, er det herefter ægtefælle nr. 2, der er den begunstigede.«

Det siger sig selv, at ordene »har været gift to gange« skal læses som *har været gift flere gange*. – Der er kontohavere, der har haft fornøjelsen mere end to gange.

Se fra litteraturen A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen s. 541 f, Jørgen Trolle i *Festskrift til Oscar Borum* (1964) s. 531 ff, Lyngsø *Forsikringsaftaler* s. 359, Jørgen Nørgaard *Arveret* s. 286 ff og Ivan Sørensen: *Den private Syge- og Ulykkesforsikring* (1990) s. 321 f.

U 1968.613 B: En skuespillerinde fik medhold i at hun trods skilsmisse (fortsat) var indsat som begunstiget i en livsforsikring. Klausulen lød på, at forsikrings-

summen »udbetales til ham selv, såfremt han oplever forfaldsdagen, i modsat fald til hans tilkommende hustru ...«. (Sagen, hvis udfald forekommer diskutabelt, er også omtalt i kommentaren til §4, stk. 2).

I *U 1976.716 B* var »min hustru«, senere »fr. (H's navn)« indsat som begunstiget. Ved forsikringstagers død var ægtefællerne blevet separeret, men fællesboet var ikke delt. Retten fastslog, at forudsætningerne for at indsætte en ægtefælle som begunstiget efter grundsætningen i arvelovens §49 antages at briste ved en separation, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne. Tilføjet at dette burde være tilfældet, uanset om indsættelsen er sket ved navns nævnelse.

U 1982.195 V: J havde under sit ægteskab med H i 1975 tegnet en livsforsikring hos selskabet F med »nærmeste pårørende« som begunstiget og i 1976 ændret begunstigelsen til at gælde H. Efter at parterne var blevet separeret i 1979, døde M i 1980 og efterlod sig som arvinger særbarnet P og hans og H's fællesbarn D. H påstod forsikringssummen med fradrag af eventuel beregning efter forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, udbetalt til hende som begunstiget. Det fandtes at måtte lægges til grund, at J havde været af den opfattelse, at indsættelsen af H som begunstiget ville gælde også efter senere separation eller skilsmisse. Under hensyn til, at J, uanset at han efter separationen havde været i forbindelse med F, ikke havde ændret dispositionen, og til det om hans og H's indbyrdes forhold oplyste fandtes det godtgjort, at det havde været J's mening, at forsikringssummen skulle tilfalde H uanset separationen, og H's påstand blev taget til følge.

I *U 1984.219 Ø* døde forsikringstager fire dage efter, at der var udfærdiget separationsbevilling. I policen var hustruen indsat ved navn for 60% og to døtre for hver 20%. Landsretten tiltrådte, at »en indsættelse af ægtefællen ved navns nævnelse i policen ikke i sig selv medfører en formodning for, at begunstigelsen skal opretholdes trods en separation, og at der ikke er konkrete holdepunkter for, at den fraseparerede ægtefælle skulle bevare ret til andel i livsforsikringen.«

U 1985.676 V: Forsikringstager tegnede i 1951 under ægteskabet med A en livsforsikring med »fors.. ægtef. A« som begunstiget. Efter skilsmissen indgik han ægteskab med B. Forsikringstager døde den 9. marts 1983 og A døde dagen efter. Landsretten foreslog under henvisning til forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2, at begunstigelsen omfattede B, der var ægtefælle på dødsfaldstidspunktet. Lagt vægt på, at forsikringstager i 1951 ikke kun havde anført A's navn men også ordet »ægtefælle.«

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

T:FA 1998.446 Ø: Afdøde havde i 1996 indgået registreret partnerskab. Parterne havde i 1997 indgivet ansøgning om ophævelse og havde været til vilkårsforhandling. Ugen før dødsfaldet oprettede afdøde et vidnetestamente med ordlyden »Jeg [N.N.] ønsker herved at min mor og Annette [afdødes søster] skal arve mine ejendele og livsforsikringer efter mig i tilfælde at der skulle ske mig noget.« Begunstigelsen omfattede »nærmeste pårørende«. Den efterladte partner fandtes berettiget til forsikringssummerne (925.000 kr.), da hverken testamentet eller separationsbegæringen var særlige omstændigheder efter § 105, stk. 1. Testamentet kunne ikke anses som en gyldig meddelelse til selskaberne efter § 103. Se kommentaren til § 3 (under 2).

T:FA 2001.205 V (FED 2001.3 V): Forsikringstager, der havde et særbarn, indsatte i 1985 sin samleverske siden 1984 som begunstiget i en gruppelivsforsikring. Parret giftede sig i 1994, fik barn i 1995 og blev separeret i 1997. Den fraseparerede ægtefælle gjorde ved forsikringstagers død krav på summen, da det havde været meningen, at også hun skulle sikres økonomisk.

Landsretten gav børnene medhold og stadfæstede skifterettens grunde. Skifteretten havde bl.a. fremhævet, at kontakten efter samlivsophævelse og separation vedrørte afdødes samvær med fællesbarnet, og at der var økonomiske uoverenstemmelse mellem parterne. Endvidere udtalte skifteretten, at »... når henses til, at afdøde efterlod sig to umyndige børn, findes de omstændigheder, at afdøde efter samtalen med V [fællestillidsmanden, vor bem.] opretholdt sit medlemsskab af fagforeningen og intet foretog sig vedrørende livsforsikringens begunstigelsesbestemmelse, og at afdøde og sagsøgeren efter separationen havde et økonomisk mellemværende hidrørende fra driften af forretningen, ikke at godt gøre, at det var afdødes ønske, at begunstigelsen af sagsøgeren skulle opretholdes trods separationen, jf. herved princippet i arvelovens § 49, jf. § 38.«

Sagen er egnet til at illustrere det principielle problem om grupprepræsentantens medvirken til rådgivning af forsikringstager. Fællestillidsmanden forklarede under sagen, at han havde haft en grundig samtale med forsikringstager, herunder om mandens øvrige forsikringsordninger. Dette hedder i vidneforklaringen, at forsikringstager »... forstod tydeligt vidnets orientering om, at han selv skulle foretage sig noget aktivt, hvis begunstigelsen af appellanten skulle bringes til ophør.«

T:FA 2001.274 V (FED 2001.10 V): Livsforsikring tilkom ægtefællen, da separationen måtte anses for bortfaldet som følge af fortsat samliv.

T:FA 2001.287 Ø: Livsforsikring tilkom ægtefællen, da separationen måtte anses for bortfaldet som følge af fortsat samliv.

T:FA 2002.192 Ø: Dommen er omtalt ndf. under punkt 7 og i kommentaren til §2 (under punkt 9).

T:FA 2002.480 Ø: Gruppelivsforsikring tilfaldt to børn, idet begunstigelsesindsættelsen af en samlever måtte anses for bortfaldet efter en analogi af arvelovens §49. Lagt til grund, at samlivet havde været en forudsætning for begunstigelsen, og at denne ikke var etableret som økonomisk kompensation til den anden part.

FED 2002.1445 Ø: Begunstigelsesindsættelsen af en samlever måtte anses for bortfaldet efter en analogi af arvelovens §49. (Sagen er anket til Højesteret)

3.3. Stk. 2 suppleres af *stk. 5*, således at en ægtefælle kan komme i betragtning via klausulen »nærmeste pårørende«, smh. *U1986.758 H*, der er citeret under **3** i kommentaren til §3 og *FED 1994.1177*.

FED 1994.1177: Det hed i livsforsikringspolice: »Begunstiget ved forsikringstagernes død er (hvis intet andet er anført, forsikringstagerens nærmeste pårørende).« Afdødes fraskilte ægtefælle krævede forsikringssummen udbetalt. Han gjorde navnlig gældende, at han havde betalt forsikringspræmierne, også efter skilsmissen. Ankenævnet for forsikring udtalte, at klagerens afdøde [fraskilte] hustru havde været forsikringstager og havde dermed – uanset hvem der havde betalt præmierne – ret til at bestemme, hvem der skulle indsættes som begunstiget. På grundlag af begunstigelsesklausulen kunne Ankenævnet ikke kritisere, at selskabet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens §105, stk. 5, havde udbetalt forsikringen til den sidste ægtefælle.

3.4. Der rejser sig spørgsmål om forholdet mellem §5, stk. 2, og parterne i et faktisk samlivsforhold (såkaldt »papirløst samlivsforhold«). Også bestemmelsen i §5, stk. 5, kommer i betragtning, og spørgsmålet behandles derfor samlet i kommentaren ndf. til stk. 5 (under 7).

4. Efter *stk. 3* anses kontohaverens indsættelse af sine børn som indsættelse af den pågældendes livsarvinger, herunder adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstiget hver for den andel, som arveloven tildeler vedkommende.

Det præciseres i forarbejderne til 1996-loven, at udtrykket »børn« ikke omfatter stedbørn og plejebørn, da disse ikke har arveret efter kontohaver i medfør af arveloven. Denne udtalelse skabte tvivl om stedbørn og disses livsarvingers stilling, idet lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven), måtte forstås således, at den »lovlige« begunstigelseskreds ved kapital- og ratepension også omfattede *stedbørn og stedbørns livsarvinger*. Ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 er pensionsbeskatningsloven blevet ændret redaktionelt, således det nu er utvivlsomt, at stedbørn og disses livsarvinger kan begunstiges, *enten* ved navns nævnelse *eller* ved at kontohaver anvender ordet »stedbørn«. Stedbørn og disses livsarvinger kan også komme i betragtning efter § 5, *stk. 5*, jf. *stk. 1*, og ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 er det fastlagt, at »samlevers« livsarvinger kan begunstiges.

Lovteksten henviser til arveloven, lovbekendtgørelse nr. 584 af 1. september 1986. Det hedder i de relevante bestemmelser følgende:

»§ 1. En arveladers nærmeste slægtsarvinger er hans børn. Børnene arver lige.

Stk. 2. Er et barn død, træder dets børn i dets sted og arver indbyrdes lige. På samme måde arver fjernere livsarvinger.

§ 4. Adoption begrunder samme arveretlige stilling som virkeligt slægtskab, medmindre andet følger af reglerne i adoptionslovgivningen.

§ 5. Arveret tilkommer den, som lever ved arveladerens død, eller som er avlet forinden og senere bliver levende født.

Stk. 2. Er to, som har arveret efter hinanden, døde uden at det vides, hvem der er død først, anses den ene ikke for at have overlevet den anden.«

Det følger (bl.a.) heraf, at *børn er børn*, hvad enten de fødes i ægteskab eller ej. I hvert fald efter 1960 (lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling) men vel allerede efter 1937 skal der overordentlig stærke momenter (»omstændighederne«, jf. stk. 1) til, at et barn diskvalificeres som begunstiget. Tidligere domme skal derfor vurderes med den historiske sans, der bør ledsage enhver domslæsning. Det gælder eksempelvis *U 1962.59 H* (omtalt i kommentaren til §4, stk. 2), hvor *Spleth* i en kommentar i TfR 1962.137 ff (*Bogudgaven* s. 359 ff) bl.a. kommer med følgende prægnante udsagn:

»Herefter skulle udtrykket »børn« i forsikringsaftalelovens §105 fremtidig sigte til alle børn, både i og uden for ægteskab. Imidlertid kan det synes at falde noget unaturligt i almindelighed at indbefatte en mands børn uden for ægteskab under udtrykket »nærmeste pårørende«. Den omstændighed, at loven har tillagt disse børn arveret, bringer dem jo ikke umiddelbart i nærmere forhold til faderen. Dertil kommer, at reglerne i §105 ifølge dens stk. 1 kun kommer til anvendelse, »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne«, og at omstændighederne navnlig i forhold til børn uden for ægteskab kan pege på, at forsikringstageren ikke har ønsket at begunstige de pågældende, kan næppe betvivles.....«

I hvert fald efter *U 1998.799 H* må *Spleths* tankegang antages at være forladt, se herved også *Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven (2000)* s. 279 (»... fraviges tilsyneladende«). Dommen er kommenteret nedenfor under §5, stk. 5.

5. Stk. 4 omfatter »arvinger«. Har kontohaver indsat sine arvinger som begunstigede, tager enhver af dem del i de opsparede midler efter det forhold, hvor den pågældende i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter kontohaveren.

Bestemmelsen sonderer ikke mellem legale arvinger og testamentsarvinger. Det udtales i forarbejderne, at bestemmelsen ikke ændrer ved det forhold, at arvinger efter testamente går forud for arvinger efter loven, så længe testator har holdt sig inden for den del, som den pågældende kan råde over ved testamente.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at »arvinger« ikke er omfattet af kredsen af lovlige begunstigede i 1996-lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven). § 5, stk. 4, om fortolkningen af »arvinger« får alene betydning, når der er indsat »nærmeste pårørende«, og der hverken findes ægtefælle eller børn.

Den tilsvarende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 4, er behandlet af *Jørgen Nørgaard* i U 1970 B s. 209 ff, *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 290 f, *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 361 og *C.C. Munksgard Nielsen* s. 311 ff.

U 1983.774 V: Det hed i gruppelivsforsikringen, at ved »gruppemedlemmets nærmeste pårørende forstås hans ægtefælle eller, hvis en sådan ikke efterlades hans børn eller, hvis sådanne heller ikke forefindes, hos arvinger.« Forsikringstageren havde fire søskende. Han havde i testamente indsat den ene broder samt Røde Kors. Fastslået at testamentsarvingerne måtte anses for de begunstigede i følge gruppelivsforsikringen.

Afgørelsen skal læses med respekt af 1996-lovens § 14 (pensionsbeskatningsloven). Den er egnet til at illustrere rækkevidden af § 5, stk. 4, hvor der er kollision mellem teksten i pensionsaftalen og et testamente, se herved også pkt. 2.3. i kommentaren til § 3. Det kommer dog i betragtning, at Røde Kors ikke er omfattet af den lovlige begunstigelseskreds efter § 14, idet denne kun omfatter fysiske personer og kun kontohaver nærstående, se også *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 296. Kontohavers søskende kommer ind i varmen p.g.a. § 14's henvisning til kontohavers »nærmeste pårørende«. Det samme gælder kontohavers forældre. Se i øvrigt kommentaren til § 14.

FED 1995.1168 Ø: Det hed i en gruppelivsforsikring, at der »gav ret til en forsikringssum een gang for alle til pågældendes ægtefælle subsidiært livsarvinger og mest subsidiært øvrige arvinger. Forsikringstageren, der i en årrække havde været gift med A, bestemte i forbindelse med parternes skilsmisse, at et tidligere oprettet gensidigt testamente, der tillagde A's datter, B, arveret i tilfælde af, at A var den først afdøde, fortsat skulle gælde for så vidt angik hans testamentariske dispositioner. Forsikringstager efterlod sig som legale arvinger en fader, C, og en broder, D. A og B påstod testamentet lagt til grund for udbetaling af forsikringerne og fortolket således, at afdøde havde ønsket, at A fortsat skulle

være hans enearving uanset skilsmissen; men hvis dette ikke kunne antages, at B i så fald var enearving. C og D påstod testamentet bortfaldet, idet det ikke tog stilling til den situation, hvor forsikringstager døde før A.

Landsretten fandt, at testamentet ikke under ægteskabet havde tillagt A nogen testamentarisk arveret, og at der derfor ikke efter skilsmissen var grundlag for at anse A for at være arving efter afdøde. Testamentets angivelser vedrørende dødsfaldenes rækkefølge kunne endvidere ikke tillægges nogen betydning efter skilsmissen. Da det iøvrigt fremgik af testamentet, at afdøde havde ønsket, at B skulle arve ham, som om hun havde været hans legale livsarving, og han havde opretholdt forbindelsen med B efter skilsmissen, måtte testamentet for så vidt angik B's arveret anses for opretholdt. Forsikringsydelseerne tilfaldt som følge heraf B.

Forsikringsankenævnets kendelse af 10. maj 2004 (sag nr. 61.752): Efter at forsikringstager i en gruppelevsfor sikring med begunstigel seserklæring »nærmeste pårørende« var død, skrev selskabet til skifteretten med henblik på en afklaring af arveforholdene. Bobestyreren svarede, at afdøde ikke efterlod sig ægtefælle eller børn og redegjorde i øvrigt for de testamentariske dispositioner. Selskabet udbetalte herefter forsikringssummen til afdødes stedbørn. Afdødes søskende klagede til Forsikringsankenævnet, der afviste at behandle klagen, idet

»Spørgsmålet om, hvorvidt afdødes stedbørn efter testamentet er arvinger eller legatarer, beror bl.a. på, hvorvidt afdøde ved testamentet har tilsigtet at råde over hele sin formue, således at et restbeløb som livsforsikringssummen skal tilfalde stedbørnene og ikke klageren og dennes bror. Hvis stedbørnene ikke efter testamentet kan anses for arvinger, er det dernæst spørgsmålet, hvorvidt stedbørnene efter omstændighederne må anses for »nærmeste pårørende«, jf. forsikringsaftalelovens § 105. Afgørelsen heraf kan kun træffes efter en bevisførelse, som ikke findes at kunne foregå for nævnet ...«

6. Stk. 5 omfatter klausulen »nærmeste pårørende.« Som de øvrige stykker i § 5, er der tale om en overførsel fra forsikringsaftalelovens § 105, og indtil 1996 blev klausulen ikke anvendt i bankverden.

Stk. 5 indeholder en trappe, således at de enkelte trin henviser til de øvrige bestemmelser i § 5. Bestemmelsen nævner udtrykkeligt stk. 2-4, men også »nærmeste pårørende« skal fortolkes ud fra stk. 1's ord »hvis

ikke andet fremgår af omstændighederne.« Har kontohaver anvendt ordlyden »nærmeste pårørende« anses fortolkningsmæssigt

- den efterlevende ægtefælle som begunstiget

hvis kontohaver døde ugift

- hans børn som begunstigede

og *hvis* kontohaver hverken havde ægtefælle eller børn

- hans arvinger som begunstigede.

Systemet er således, at de enkelte definitioner på henholdsvis ægtefælle, børn og arvinger hentes fra stk. 2-4, men at stk. 2-4 i øvrigt er vævet ind i stk. 5.

Selv om det ikke fremgår af forarbejderne, synes brugen af » « omkring ordene *nærmeste pårørende* at forudsætte, at kontohaver ikke efter § 5, jf. § 14, har adgang til at sætte navn på den nærmeste pårørende, medmindre vedkommende er ægtefælle eller livsarving. Dette er nu forudsat ved 1999-ændringen af § 14 (pensionsbeskatningsloven), og § 14 kræver som nævnt udtrykkeligt, at »samlevende« skal være indsat ved navns nævnelse.

Med »nærmeste pårørende« må ligestilles ord, der utvivlsomt er synonyme, eksempelvis *hvis* kontohaver kun har anvendt det ene af ordene, smh. *Stig Jørgensen* i *Juristen* 1968 s. 143.

Det er således givet, at § 5, stk. 5, jf. § 14, ikke åbner for en ladeport af muligheder for kreative kontohavere. Det er udelukket at indsætte »bekendtskaber«, »forbindelser«, »elskerinder«, medmindre disse kommer fra (den snævre?) familiekreds. Det er kontoens karakter af pensionskonto, der har været afgørende for linieføringen.

Se om begrebet »nærmeste pårørende« også *U 1962.59 H*, der er omtalt i kommentaren til § 4 og *U 1974.836 Ø*. En – meget – mild kritik af udbetalingspraksis efter forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, findes hos *C.C. Munksgaard Nielsen* s. 317 f.

7. Som omtalt i indledningen til kommentaren var det i lovens første år tvivlsomt, hvilke muligheder en kontohaver reelt havde for at indsætte en *samlever* som begunstiget.

7.1. I Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332, hedder det følgende:

»Udtrykket »ægtefælle« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 2, antages ikke uden videre at omfatte en samlever eller partner i et papirløst samlivsforhold, men omfatter personer i registreret partnerskab, jf. lov om registreret partnerskab. Udelukket er det dog ikke, at en ugift samlever efter en konkret fortolkning kan anses som den primært begunstigede, jf. forsikringsaftalelovens § 105, stk. 1, men efter retspraksis skal der anføres vægtige grunde for at fravige udfyldningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, hvorefter »nærmeste pårørende« anses for at omfatte ægtefælle, og hvis sådanne ikke efterlades forsikringstagerens børn og i mangel heraf forsikringstagerens arvinger.«

Forarbejderne bygger på *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 360 f og 363, *Jørgen Nørgaard Arveret* (2. udg.) s. 292 og *Ingrid Lund-Andersen* i U 1982 B s. 51. Fra praksis kan nævnes følgende afgørelser:

U 1978.979 V: To parter havde boet sammen siden 1974. De tegnede i 1976 en ulykkesforsikring for begge, der indeholdt klausulen »nærmeste pårørende.« Efter mandens død et halvt år senere, opstod der tvist mellem kvinden og mandens arvinger. Det fandtes (bl.a. ved assurandørens vidneforklaring) bevist, at det ved tegningen klart var blevet tilkendegivet, at parterne skulle indsættes som begunstigede efter hinanden. Kvinden, der i nogen tid havde levet i et ægteskabs-lignende forhold med afdøde, fandtes at måtte ligestilles med en ægtefælle.

U 1986.584 V: Forsikringstager havde indsat sin samleverske som begunstiget i sit testamente, og indsat hende som begunstiget ifølge en gruppelivsforsikring. Samlivet mellem parterne blev afbrudt, og 3/4 år senere døde A. Blandt hans efterladte papirer fandtes der nogle optegnelser, som klart og utvetydigt indeholdt en tilkendegivelse af, at samleversken ikke skulle være begunstiget ifølge testamentet. Lignende optegnelser fandtes ikke vedrørende gruppelivsforsikringen. Da det imidlertid måtte lægges til grund, at forsikringstager definitivt havde afbrudt samlivet med kvinden, fandtes indsættelsen af hende som begunstiget

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

efter gruppelevsfor sikringen at være faldet bort efter almindelige grundsætninger om bristende forusætninger, jf. arvelovens §49.

FED 1994.323: Det hed i forsikringsbetingelserne: »Forsikringssummen er..... Erstatningsberettiget er afdødes ægtefælle. Hvis ægtefælle ikke efterlades, er afdødes umyndige børn og stedbørn erstatningsberettigede. Findes ingen sådanne, betales alene ... i begravelseshjælp.« Et flertal i Ankenævnet for forsikring fandt ikke grundlag for en udvidende fortolkning af begrebet »ægtefælle« i forsikringsbetingelserne til også at omfatte et papirløst samlivsforhold.

Queen's Bench Division dom af 2. april 1996 (Law Report 17. april 1996): Ifølge reglerne for en pensionsordning kunne der ske udbetaling ved kontohavers død til »dependants, relatives or legal personal representatives of the member.« Pensionssummen var 1.2 mio. kr. Fastslået, at det var uberettiget, at langt størstedelen af dette beløb var blevet udbetalt til en dame, som kontohaver havde levet sammen med, men som ikke kunne anses som »dependant.« Midlerne burde derfor være udbetalt til kontohavers to børn.

U 1998.1715 V (FED 1998.1117 V): En mand døde i 1997. Han efterlod sin samlever siden 1989 samt to børn, som samleveren var moder til. Ved dødsfaldet kom 4 forsikringer til udbetaling, alle med standardklausulen »nærmeste pårørende«. Under sagen påstod samleveren, at hun var indsat som begunstiget. Byretten fulgte denne påstand, idet det bl.a. hed:

»Det vil dog af omstændighederne kunne fremgå, at en samlever er nærmere pårørende ifølge forsikringsaftaleloven end afdødes børn. Dette vil f.eks. være i tilfælde hvor et samliv har en sådan karakter, at der er tale om et ægteskabs-lignende forhold.

Det fremgår af de i sagen afgivne forklaringer, at parternes samliv har haft en udstrækning og en karakter, der gør, at det kan sidestilles med et ægteskabeligt samliv. Derudover har parterne tillige haft konkrete planer om at indgå ægteskab, hvilket yderligere understreger samlivets tætte karakter. Sagsøger kan derfor betragtes som nærmeste pårørende.

Da en samlever ikke er tvangsarving, må sagsøger ved udbetalingen respektere den begrænsning, der måtte følge af bestemmelsen i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2.«

Landsretten gav børnene medhold. To dommere udtalte, at

»Et samlivsforhold kan ikke i sig selv medføre, at der i henhold til forsikringsaftalelovens § 105, stk. 1, sker en fravigelse af fortolkningsreglen i § 105, stk. 5, om, hvem der anses for nærmeste pårørende.

Da der ikke foreligger omstændigheder, der kan begrunde, at indstævnte anses for A's nærmeste pårørende, stemmer vi for at tage appellantens påstand til følge.«

En dommer udtalte:

»I et samliv, der – som i denne sag – har eksisteret uafbrudt i 8-9 år, hvor der er to fællesbørn, og hvor parterne har fælles økonomi, herunder fælles fast ejendom, vil en afdøds samlever ofte i praksis være den afdødes nærmeste pårørende. Ud fra en forsørgelsesbetragtning vil det endvidere ofte være mest rimeligt, at forsikringsbeløb tilfalder den døde samlever. For at fravige formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, kræves imidlertid særlige holdepunkter i den konkrete sag for at antage, at afdøde har betragtet samleveren som nærmeste pårørende, og sådanne sikre holdepunkter foreligger ikke i denne sag. Da det må være et lovgivningsanliggende mere generelt at ligestille samlever med ægtefæller i en situation som den i denne sag omhandlede, stemmer jeg med denne begrundelse for at tage appellantens påstand til følge.«

Afgørelsen forekommer diskutabel, og man kan fornemme, at landsretten – navnlig når henses til de kortfattede præmisser hos de to dommere – har følt sig bundet af Højesterets massive udtalelse i *U 1998.799 H*. Dommen ligger før 1999-lovændringen, og den skal derfor bedømmes efter § 105/§ 5. I så henseende stiller landsretten meget stærke krav. Parterne havde boet sammen i 8 år og haft fælles økonomi. Medmindre der var bestilt brudekaret og fotograf, kan det være vanskeligt at bevise, at parterne overvejede at gifte sig. I betragtning af, at de »papirløses« forhold nu har været drøftet i mere end 30 år, og – navnlig – at lovgivningen på en række punkter har ligestillet faktisk samliv med ægteskab, forekommer bedømmelsen hverken rigtig eller rimelig.

U 2000.709 Ø (T:FA 2000.129 Ø og FED 1999.1936 Ø): Samliv siden 1995. Manden blev alvorligt syg i 1998, og parterne drøftede ægteskab. I stedet opret-

Kapitel 2 *Indsættelse af begunstigede*

tedes fællestestamente, og kvinden slettede ved meddelelse til selskabet »nærmeste pårørende« i sin kapitalpension. Advokat nåede ikke inden mandens død at få ekspederet mandens anmodning om, at samleversken blev indsat som begunstiget. Landsretten udtalte, at de foreliggende oplysninger, herunder om samlivsforholdet og testamentet, ikke gav tilstrækkeligt sikre holdepunkter for at fravige forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, hvorefter »nærmeste pårørende« var mandens børn. (Sagen er også omtalt under kommentaren til §3.)

U 2000.959 V (FED 2000.12 V): Ikke tilstrækkeligt sikre holdepunkter for at fravige den forståelse af begunstigelsesklausulerne, der følger af forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5. Forsikringstager havde oprettet et testamente, der begrænsede hans tre livsarvingers arv til tvangsarv, og hvorefter hans samleverske skulle arve resten. Policerne var ikke omtalt i testamentet.

T: FA 2002.192 Ø (FED 2002.22 Ø): Uigenkaldelig begunstiging til fordel for samleverske, der var foretaget på et tidspunkt, hvor parterne ikke levede sammen, opretholdt, selv om forsikringstager havde indgået ægteskab med en anden. Oplyst, at manden med indsættelsen havde ønsket at kompensere for forskellige ulemper og udgifter. Ikke tillagt betydning, at manden havde tilbagekaldt et fællestestamente med samleversken. (Sagen er også omtalt i kommentaren til §2 (under punkt 9).

Utrykt dom af 10. november 2003, Skifteretten i Odense: Samlever gennem 14 år anset som »nærmeste pårørende« i en ulykkesforsikring og to gruppelivsforsikringerne. Der var økonomisk fællesskab, og parterne havde haft et barn sammen. Der var lavet formløse samlivs- og testamentariske dispositioner til gensidig fordel. Sagen var anlagt af afdødes forældre. (Sagen, hvis resultat forekommer oplagt, er anket til landsretten).

7.2. De faktisk samlevendes problem er således, at de skal godtgøre, at de var nærmest pårørende, jf. stk. 5, jf. stk. 1, og at de skal *tilsidesætte den præsumption, der er indbygget i stk. 5*. Det kan lade sig gøre, men det er vanskeligt, jf. ovf. Det er selvsagt lettest i tilfælde, hvor kontohaver ikke efterlader sig aktuel ægtefælle eller børn, hvorimod kombinationen af kort samlivsforhold, ikke påbegyndte skilsmisseforhandlinger med den efterladte ægtefælle og eventuelt et par børn giver ægtefællen fortrinsretten. Se dog herved *U 1994.309 V*, (også refereret i *FED 1994.43*

V), der er omtalt i pkt. 9 i kommentaren til §2. Sagens oplysninger tyder på, at kvinden – der ikke havde etableret et egentlig samlivsforhold med afdøde – næppe opfyldte kravene til at tilhøre kredsen af »nærmeste pårørende.« Der synes at være tale om en ordning, der faldt uden for kap. 1 i pensionsbeskatningsloven, således at tvisten kom til at omhandle spørgsmålet, om begunstigelsesindsættelsen var gjort uigenkaldelig.

7.3. Fra den 1. juli 1999 kan kontohaver indsætte *en navngiven person der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen*, jf. §2 i lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af boafgiftsloven og pensionsbeskatningsloven. Dette vil lette de samlevendes situation. Lovændringen kan ikke antages at berøre samlevers mulighed for at blive anset som begunstiget efter §5, stk. 1, eller stk. 5, jf. ovenfor. Dette resultat følger af almindelig lovfortolkning, og en enkelt bemærkning i forarbejderne til 1999-loven kan siges at støtte resultatet (»Disse bestemmelser [§5/§ 105] berøres ikke af nærværende lovforslag«). Det modsatte resultat ville medføre, at der skulle sondres mellem begunstigelser indsat før den 1. juli 1999 og efter denne dato.

Lovændringen i 1999 gennemfører, hvad der må antages at være en fornuftig løsning, men for det praktiske liv vil der stadig være en række tvivlsspørgsmål. Disse spørgsmål er samlet behandlet i kommentaren til §14.

8. Som nævnt i kommentaren til §5, stk. 3 (ovf. **4**) omfatter denne bestemmelse ikke kontohavers stedbørn og disses livsarvinger eller »samlevers« livsarvinger, der til gengæld er omfattet af den kreds, der efter pensionsbeskatningsloven kan indsættes som begunstiget. De pågældende kan herefter komme i betragtning enten ved navns nævnelse, ved artsbetegnelse eller i medfør af §5, stk. 5, jf. stk. 1. – Et eksempel på begunstigelse af et stedbarn findes i *U 1993.954 Ø*, der er omtalt under pkt. 5 i kommentaren til §3.

I *TfS 1993, nr. 461*, udtalte Told- og Skattestyrelsen som svar på et spørgsmål fra et forsikringsselskab, at et stedbarn vedblev med at være stedbarn, selv om den pågældendes fader eller moders ægteskab blev opløst, f.eks. ved skilsmisse.

9. I forsikringsaftalelovens § 105 hedder det følgende:

»Ved fortolkningen af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, kommer, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, følgende regler til anvendelse, når forsikringssummen skal betales ved forsikringstagerens død.

Stk. 2. Er forsikringstagerens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem han ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Stk. 3. Har forsikringstageren indsat sine børn som begunstigede, anses hans livsarvinger, derunder hans adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler ham.

Stk. 4. Er forsikringstagerens arvinger indsat som begunstigede tager enhver af dem del i forsikringssummen efter det forhold, hvori han i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter forsikringstageren.

Stk. 5. Har forsikringstageren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede anses hans ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, hans børn, eller hvis ej heller sådanne forefindes, hans arvinger, alt overensstemmende med de forudnævnte regler.«

Vi henviser til kommentaren ovenfor.

§ 6 *Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis de opsparede midler skal udbetales ved eller efter kontohavers død, og den begunstigede ikke overlever denne.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3333 f og sp. 3340.

1. § 6's funktion er at tage stilling til retsforholdet, hvis den begunstigede dør før kontohaver.

2. Bestemmelsen fastslår, at en begunstigelsesindsættelse er personlig, således at det er en forudsætning, at den begunstigede overlever kontohaver. En tilsvarende bestemmelse findes i forsikringsaftalelovens § 106. § 6 finder anvendelse, selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig.

3. En kontohaver bør ved dispositioner, der som primært begunstiget (eller enebegunstiget) omfatter én bestemt person, gøre sig klart, at formentlig hverken han selv eller den begunstigede er udødelige, således at der kan opstå tvivlsspørgsmål, hvis kontohaver overlever den begunstigede. Følgende grupper står da på spring, når kontohaver afgår ved døden: Dødsboet, fordelt på kontohavers kreditorer og hans arvinger, den begunstigedes arvinger samt de eventuelt øvrige begunstigede.

§ 6 tager kun stilling til en af disse grupper, nemlig den begunstigedes arvinger, og reglen er her klar, idet § 6 ikke giver arvingerne nogen selvstændig ret – de kan (og vil ofte) have det på andet grundlag, nemlig som subsidiært begunstigede.

Midlerne tilfalder dødsboet efter den almindelige regel i § 4, stk. 1, hvis der ikke er indsat yderligere begunstigede, eller hvis den begunstigede ikke kan antages at være indsat for den fulde del. Se herved også eksemplet fra »Forenede Gruppelivs« gruppelivsaftale, der er gengivet hos *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 283.

I den arve- og forsikringsretlige litteratur har man diskuteret konsekvenserne af, at begunstigelsen bortfalder som følge af den begunstigedes død, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 282 f og *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 364 f. Disse forfattere når frem til, at der gælder en tilvækstret for de

øvrigte begunstigede, således at den afdødes del (der kan være 100%) tilfalder de andre frem for at indgå i kontohavers dødsbo, hvis han afgår ved døden, før der sker udbetaling. Dette gælder navnlig ved kumulative og subsidiære indsættelser, medens teorien ytrer en vis tvivl, såfremt den afdøde begunstigede var indsat til at modtage en bestemt andel, se dog herved *U 1984.219 Ø*, og smh. *U 1998.169 Ø* (der omhandler en gruppe-livsforsikring, der ikke var omfattet af pensionsbeskatningsloven), men landsrettens resultat (der er afsagt med dissens) forekommer noget diskutabel, smh. *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 283 og 299 og *J. O. Engholm Jacobsen*: Boafgiftsloven (1998) s. 76 f med yderligere henvisninger.

For bankprodukternes vedkommende har man vistnok hidtil uden videre fulgt den praksis, at der gjaldt en tilvækstret. Problemet er som følge af standardklausulens udformning næppe opstået mange gange. Der synes ikke at foreligge grunde, der taler for, at denne praksis ikke skulle kunne fortsætte.

U 1967.889 Ø: I en kapitalforsikring, tegnet i 1939 med udbetaling den 13. juli 1968, var som begunstiget indsat forsikringstagers efterlevende ægtefælle, subsidiært forsikringstagers arvinger. Ved separation i 1941 tillagdes forældremyndigheden over et fællesbarn hustruen, og der blev ved en påtegning på policen taget stilling til ægtefællens og datterens andel i ydelserne fra policen. Samtidig blev det bestemt, at hvis forsikringstager efterlod sig en ægtefælle, skulle hun have halvdelen af forsikringssummen. Da forsikringstageren døde i 1949, var han gift påny. I 1961 døde de to hustruer inden for samme måned, og den seneste hustrus bo blev udlagt til en søster.

Dommen gav fællesbarnet medhold i, at hun – hvis hun levede den 13. juli 1968 – var berettiget til hele forsikringssummen, idet hun var indsat som subsidiært begunstiget, også i forhold til hustru 2. Den sidstnævnte var ikke ved forsikringstagers død indtrådt i hans rettigheder efter policen, jf. forsikringsaftalelovens § 110.

(Dommen er også omtalt i kommentaren ndf. til § 10).

U 1974.836 Ø: En person havde tegnet to livsforsikringer, hvorefter der i henholdsvis 13 og 10 år fra 1984 og 1982 skulle ske månedlige udbetalinger til ham eller hans nærmeste pårørende. I sidstnævnte tilfælde skulle udbetaling påbegyndes fra dødsfaldet. Forsikringstager døde i 1972 – efterladende sig

ægtefælle, et fællesbarn og et særbarn – og selskabet påbegyndte udbetaling til enken. Hun døde imidlertid få uger efter, og fællesbarnet påstod nu at hun var berettiget til samtlige ydelser. Landsretten fandt, at hver enkelt af de månedlige ydelser måtte anses som en forsikringssum for sig med udbetalingsdatoen som forsikringsbegivenhed. Da begge børn var indsat som subsidiært begunstigede, måtte ydelserne i fremtiden deles mellem børnene.

U 1984.219 Ø: Hustru og to børn var indsat som begunstigede med navns nævnelse i en livsforsikring. Begunstigelsen omfattede hhvs. 60%, 20% og 20%. Forsikringstager døde fire dage, efter at ægtefællerne var blevet skilt. Retten fandt ikke holdepunkter for, at hustruens begunstigelse var opretholdt (jf. herom også kommentaren ovf. til §5, stk. 2), og forsikringssummen tilfaldt herefter de to børn.

U 1992.517 A: Det er almindeligt antaget i selskaberne, at den anvendte formulering »til lige deling« (kumulativ indsættelse) udelukker, at forsikringssummen kan indgå i boet, så længe blot en af de begunstigede er i live, jf. samstemmende Lyngsø, Dansk Forsikringsret, 6. udg., side 466.

4. Realindholdet af §6 er som nævnt, at den begunstigede skal overleve kontohaveren. Denne betingelse må anses for opfyldt, selv om den begunstigede i en kapitalpension dør efter kontohaver, men inden indeståendet er kommet til udbetaling. Beløbet indgår herefter i den begunstigedes dødsbo.

5. Der er ikke grundlag for at tage ordene »en bestemt person indsat« for så bogstaveligt, at bestemmelsen kun omfatter de tilfælde, hvor en begunstiget er indsat ved navns nævnelse. §6 omfatter også de tilfælde, hvor kontohaver har anvendt en artsbetegnelse, eksempelvis »mine børn«.

6. I forsikringsaftalelovens §106 hedder det følgende:

»Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis forsikringssummen skal udbetales ved eller efter forsikringstagerens død, og den begunstigede ikke overlever denne.«

Vi henviser til kommentaren ovenfor.

§ 7 *Skal efter aftalen de opsparede midler udbetales, enten når kontohaveren dør, eller mens den pågældende lever, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3340 f.

1. § 7's funktion er at præcisere, at en begunstigelsesindsættelse i første række tager sigte på retsstillingen efter kontohaverens død.

2. Der blev kun stillet et materielt spørgsmål under Folketingets behandling af lovforslaget, jf. indledningen til kommentaren (pkt. 7). Retsudvalgets spm. 4 lød

»Vil ministeren forklare, hvad § 7 betyder?«

og der blev – efter en gengivelse af bestemmelsen – svaret følgende:

»§ 7 er en formodningsregel, som gælder i tilfælde, hvor pensionsopsparerer har indsat en begunstiget.

Reglen betyder, at i tilfælde, hvor de opsparede midler efter aftalens bestemmelser kan udbetales både før og efter opsparerens død, formodes indsættelsen af den begunstigede kun at gælde, hvis udbetalingen sker efter opsparerens død. Med andre ord er der efter reglen en formodning for, at pensionsopsparerer selv vil have pengene, hvis de udbetales, mens han lever.«

3. § 7 finder anvendelse, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Det hedder i forarbejderne følgende, jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3340:

».....

Denne bestemmelse har ikke stor praktisk betydning ved rateopsparing og kapitalopsparing, idet det allerede følger af pensionsbeskatningslovens definitioner, at udbetalinger, mens kontohaveren lever, skal udbetales til denne. Den foreslåede § 7 svarer til forsikringsaftalelovens § 107, dog er der indføjet »eller mens den pågældende lever« i stedet for »opnår en bestemt alder«. Ændringen tager højde for, at udbetaling i levende live ikke kun kan ske ved opnåelse af

bestemt alder, men også ved indtræden af invaliditet. Den foreslåede regel er en formodningsregel. Den omstændighed, at en begunstiggelse er gjort uigenkaldelig, er f.eks. ikke i sig selv ensbetydende med, at indsættelsen også gælder ved udbetaling i pensionsopsparerens levende live. Men de omstændigheder, hvorunder der er truffet bestemmelse om uigenkaldelighed, kan føre til et andet resultat. Er indsættelse af pensionsopsparerens ægtefælle gjort uigenkaldelig i forbindelse med pensionsopsparerens separation eller skilsmisse, vil dette typisk pege i retning af, at indsættelsen også skal gælde ved udbetaling i pensionsopsparerens levende live.«

Det er efter ordlyden af §7 ikke let at se, at reglen »kun« er en formodningsregel – vel snarere tværtimod – men forarbejderne har støtte i den juridiske litteratur og *Udkast til lov om Forsikringsaftaler* (1925) s. 142 f. Den sidste del af citatet fra forarbejderne er en direkte afskrift af *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 365-366. Man undlader dog *Lyngsøs* henvisning til *Jørgen Nørgaard Arveret* (2. udg.) s. 267 med note 13. I det praktiske liv skal man være opmærksom på, at der ikke er fuldstændig sammenfald mellem *Lyngsø* /Justitsministeriets udsagn og *Jørgen Nørgaards* udsagn, idet førstnævntes udsagn »vil dette typisk pege i retning af« hos *Jørgen Nørgaard* er udformet mindre bastant (»kan bevirke«). *Jørgen Nørgaards* synspunkt er gentaget i 3. udg. (1998) af *Arveret* s. 268 note 13.

Navnlig efter affattelsen af pensionsbeskatningslovens §30 A ved lov nr. 306 af 24. april 1996 er der ingen grund til at foretage sofistikerede fortolkninger af §7 – skal ægtefællen have andel i pensionen ved separations- eller skilsmisseskiftet, bør det ske ved, at hun overtager en del af mandens opsparingsordning og ikke ved, at hun indsættes som uigenkaldeligt begunstiget i mandens ordning. Se herved også *U 2003.2576 V*, der er omtalt ndf.

Efter lovændringen i 1996 – og efter en ændring ved lov nr. 457 af 9. juli 2004 – har pensionsbeskatningslovens §30, *stk. 2 – stk. 4*, følgende ordlyd:

»*Stk. 2.* Reglerne i stk.1 anvendes ikke på udlodning til ægtefælle ved skifte af fællesbo eller ved bosondring. Efter udlodningen blive ægtefællen selvstændig afgiftspligtig af den udloddede del.

Kapitel 2 Indsættelse af begunstigede

Stk. 3. For den efter stk. 2 udloddede del betragtes det ikke som en afgiftspligtig disposition, hvis ægtefællen foretager følgende dispositioner:

- 1) Indsætter begunstigede efter reglerne i denne lov.
- 2) Indtræder ved udlodningen som ejer af den udloddede del i relation til §§ 18 og 19, således at ægtefællens indbetalinger kan fradrages og ægtefællens arbejdsgivers indbetalinger ikke skal medregnes ved opgørelsen af ægtefællens skattepligtige indkomst.
- 3) Indtræder ved udlodningen som forsikret og ejer eller kontohaver i relation til den udloddede del.

Stk. 4. Ved dispositioner omfattet af stk. 3, nr. 2 og 3, betragtes den udloddede del som oprindelig oprettet af ægtefællen. Såfremt ægtefællen indtræder som ejer i relation til § 18, skal ægtefællen foretage indbetalinger, der forholdsmæssigt svarer til de hidtidige indbetalinger på den udloddede del. Ægtefællen indtræder da i den aftalte indbetalingsperiode efter § 18, stk. 4. Ægtefællen har kun fradragsret efter reglerne i § 18 for egne indbetalinger. Den tidligere ejerægtefælles fradragsret efter § 18 påvirkes ikke af udlodningen.«

Der kan henvises til *Lennart Lynge Andersen* i U 1989 B s. 144 ff – skrevet før lovændringen i 1996 – og se fra domspraksis *U 2003.2576 V*, der må fortolkes således, at begunstigelsesindsættelse i den omhandlede situation kun er et brugbart alternativ, hvis der ikke kan ske udlodning, eller hvis den “afgivende” ægtefælle ikke har eller ikke kan rejse midler til kontant udløsning.

U 2003.2576 V: Ægtefællerne havde ved skilsmisse aftalt, at mandens pensionsordning skulle deles. Landsretten udtalte, at indsættelse af hustruen som uigenkaldeligt begunstiget ikke ville indebære en reel ligestilling, da hun ikke ville blive ejer af halvdelen af ordningen og ikke selv ville kunne indsætte begunstigede. Heller ikke mandens subsidære påstand om indsættelse af subsidiært begunstigede ville bevirke en lighedeling. Ordningen kunne efter sin karakter ikke udloddes. Hustruen fik herefter medhold i, at hun skulle udløses kontant.

4. I forsikringsaftalelovens § 107 hedder det følgende:

»Skal efter aftalen forsikringssummen udbetales, når forsikringstageren enten dør eller opnår en bestemt alder, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.«

Der henvises til kommentaren ovf.

§ 8 *Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkninger i kontohaverens ret til at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt.*

Stk. 2. *Har kontohaveren over for den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses den pågældende også for at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over opsparingsordningen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341 f.

1. § 8's funktion er at regulere forholdet mellem kontohaver og den (de) begunstigede under forløbet.

2. Efter *stk. 1* har en begunstigelsesindsættelse ikke betydning for kontohaverens mulighed for at forlange værdien af opsparingsordningen udbetalt, d.v.s. at ophæve kapitalpensionen eller ratepensionen.

Efter pensionsbeskatningsloven står det kontohaver frit, *om* han vil ophæve pensionsordningen i utide (d.v.s. før der foretages normaludbetaling), og *hvornår* dette skal ske. Dette sker i et vist omfang i det praktiske liv. Efter forfatterens opfattelse er der tale om en anomali, idet en *pensionsordning* netop ikke burde kunne ophæves i utide. Adgangen hertil har sammenhæng med, at pensionsbeskatningsloven alene hviler på en tung skatteretlig tankegang, hvilket viser sig ved, at »sanktionen«

ved at ophæve i utide er, at der skal betales en afgift på 60% af de opsparede midler, jf. pensionsbeskatningslovens §30.

§8, stk. 1, er således en konsekvens af samspillet mellem loven og pensionsbeskatningsloven. Det er den begunstigedes risiko, at ordningen er ophævet, ligesom det er hans risiko, at midlerne som følge af kontohaverens investeringer er væk. Bortset fra misbrugsreglen i uskiftede boer, er dette som bekendt også arverettens regel.

3. Den almindelige adgang for kontohaver til at ophæve opsparingsordningen gælder efter *stk. 2* ikke, hvis begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. Herom hedder det i Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3341:

»....er det kun den begunstigede og pensionsopsparerer i forening, der kan råde over pensionsordningen på en sådan måde, at den begunstigedes ret indskrænkes eller forspildes. Dette medfører dog ikke, at pensionsopsparerer ikke kan ophøre med at indbetale på pensionsordningen, ligesom pensionsopsparerer også kan investere pensionsmidlerne efter eget valg...«

Forarbejdernes fremhævelse af, at det står pensionsopsparerer frit at ophøre med indbetalinger på kontoen, stemmer med den forsikringsretlige teori, jf. A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen s. 549 og Lyngsø Forsikringsaftaler s. 367, dog med forbehold for den situation at der er betalt vederlag for uigenkaldelighedsdispositionen. Vederlag for sådanne dispositioner er som nævnt i indledningen til kommentaren næppe almindelige ved bankprodukterne.

Forarbejdernes fremhævelse af nogle afgiftsmæssige forhold har ikke noget med §8 at gøre, idet det er regler, der gælder uafhængigt af, om der er indsat begunstigede eller ej, og om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Sådanne skatte-/afgiftsmæssige krav lever deres eget selvstændige liv, og den begunstigede får selvsagt ikke større ret end kontohaveren. "Tilbage" i §8, stk. 2, bliver herefter to situationer: Kontohaver kan ikke uden den begunstigedes samtykke ophæve opsparingsordningen, og han kan ikke ændre begunstigelsen til ugunst for den uigenkaldeligt indsatte begunstigede.

4. Som nævnt i kommentaren til §2 og §3 gælder der ikke formkrav ved uigenkaldelighedsdispositioner. Det er således ikke givet, at det kontoførende pengeinstitut er informeret om dispositionen. Ikke mindst af hensyn til §8, stk. 2, bør pengeinstituttet underrettes herom.

Hvis pengeinstituttet er informeret om, at der er indsat en uigenkaldelig begunstiget på ordningen, må det i almindelighed anses for ansvars-pådragende, hvis pengeinstituttet på kontohavers begæring foretager ophævelse af kontoen og udbetaler nettoindeståendet til denne.

5. §8 er i sin helhed deklaratorisk, jf. for stk. 2's vedkommende ordene »til uden den begunstigedes samtykke.«

6. I forsikringsaftalelovens §108 hedder det følgende:

Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkning i forsikringstagerens ret til at forlange tilbagekøbsværdien eller til at overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over de rettigheder, forsikringsaftalen hjemler ham.

Stk. 2. Har forsikringstageren overfor den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses han også at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over forsikringen at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.

Der er sammenfald mellem 1996-lovens §8, stk. 1, og forsikringsaftalelovens §108, stk. 2, medens bestemmelsernes stk. 1 viser den vigtige forskel, der er mellem henholdsvis bankprodukter og forsikringsprodukter, nemlig adgang til at overdrage eller pantsætte en livsforsikring. I forhold til bestemmelsernes budskab gør dette dog ikke den store forskel.

§9 *Så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede, selv om begunstigelsen er gjort uigenkaldelig, ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342.

1. §9's funktion er at regulere den begunstigedes mulighed for at råde over »sit krav«, så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt.

2. Bestemmelsen fastslår, at den begunstigede ikke har adgang til at råde over sit – potentielle – krav, så længe pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Den begunstigede kan således ikke med retsvirkning i forhold til kontohaver eller det kontoførende pengeinstitut foretage en pantsætning eller overdragelse. I så fald er dispositionen ugyldig.

Efter forarbejderne tager bestemmelsen sigte på, at det normalt vil være i strid med kontohavers hensigt, at den begunstigede råder over kravet, når pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Man kan også – og måske navnlig – pege på kravets usikre karakter. Begge begrundelser gælder, selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig, og den manglende kompetence gælder derfor også i dette tilfælde. §9 svarer til forsikringsaftalelovens §109.

3. §9 finder ikke anvendelse, når pensionsbegivenheden er indtrådt. Dette betyder eksempelvis ved en kapitalpension, at den begunstigede kan pantsætte sit krav, når kontohaver er afgang ved døden. – Se om den begunstigedes kreditorer kommentaren til §11 og §15 (under 3.2.).

4. Bestemmelsen må på baggrund af dens indhold antages at være præceptiv.

5. I forsikringsaftalelovens §109 hedder det følgende:

»Så længe forsikringsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede – selv om hans indsættelse er uigenkaldelig – ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.«

Der henvises til kommentaren ovf.

§10 *Fremgår det af en rateopsparingsordning, at de opsparede midler ikke skal udbetales umiddelbart ved den pågældendes død, men først på et senere tidspunkt, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved kontohaverens død i dennes ret efter aftalen.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342.

1. § 10's funktion er at regulere den begunstigedes retsstilling ved kontohavers død, hvor pensionssummen skal udbetales på et tidspunkt efter dødsfaldet, f. eks. i rater til den begunstigede.

2. I forarbejderne hedder det følgende, jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342:

»Bestemmelsen finder kun anvendelse ved rateopsparing i pensionsøjemed. Rateopsparing er i pensionsbeskatningsloven defineret som en opsparing i pensionsøjemed, der skal indeholde bestemmelse om, at det opsparede pensionsbeløb udbetales i rater over mindst 10 år, og at rater, der kommer til udbetaling, mens kontohaver lever, skal udbetales til denne.

Det foreslås, at den begunstigede indtræder ved pensionsopsparerens død i dennes ret efter aftalen, såfremt det mellem pengeinstituttet og kontohaveren er aftalt, at pensionsopsparingssummen skal udbetales på et bestemt tidspunkt, og dette tidspunkt – helt eller delvis – ligger efter kontohaverens død. Den begunstigede indtræder i enhver henseende i kontohaverens ret. Der er ikke hermed tale om at foretage en ændring i pensionsbeskatningslovens krav til ordningen, som således gælder ved siden af. Skatteministeriet har over for Justitsministeriet oplyst, at der f.eks. fortsat ikke er fradragsret, medmindre udbetaling af ratepension til den begunstigede påbegyndes umiddelbart ved dødsfaldet.

Den foreslåede bestemmelse svarer til forsikringsaftalelovens § 110.«

Som nævnt i kommentaren til § 1, omfatter loven kapitalpension og ratepension. Kapitalpension er uproblematisk, idet der udbetales én sum til kontohaver (ved det fyldte 60. år, senest ved det fyldte 70. år). § 10 tager højde for, at ratepensionen, som det fremgår af navnet, udbetales i rater over et vist åremål og således, at raterne ikke bortfalder ved kontohavers død. Udbetalingen skal ske over mindst 10 år, jf. pen-

sionsbeskatningslovens §11 A, stk. 1, og den kan tidligst påbegyndes ved kontohavers fyldte 60. år, for sidste rates vedkommende ikke senere end det kalenderår, hvor kontohaver fylder 85 år. Dør kontohaver før det fyldte 60. år, begynder udbetalingen med det samme – til den begunstigede, hvis en sådan er indsat i ordningen. Den begunstigede kan som hovedregel også vælge at få udbetalt indestående på ratepensionen straks, med fradrag af afgift til staten.

Som det fremgår af lovteksten, skal den begunstigede respektere de vilkår, der gælder for den konkrete aftale, herunder navnlig at der er tale om en rateordning.

3. § 10 medfører, at den begunstigede bliver »kontohaver« under udbetalingsfasen og selv kan indsætte begunstigede. Han skal dog også her respektere de dispositioner, som afdøde har foretaget – eksempelvis kan han ikke ved egne dispositioner fortrænge en (sekundær) begunstigelsesindsættelse, som den oprindelige kontohaver har foretaget, smh. *U 1967.889 Ø*, der er omtalt i kommentaren til §6, *Lyngsø Forsikringsret* s. 765 *Jørgen Nørgaard Arveret* s. 271 og s. 282. *C.C. Munksgaard Nielsen Begunstigelsesinstituttet* s. 86 ff peger med udgangspunkt i forsikringsaftalelovens forarbejder på, at en sekundær begunstigelse kun kan antages at have virkning i forhold til den primært begunstigedes rettigheder efter § 10 (§ 110), såfremt der er tale om en begunstigelsesdisposition, som kontohaver (forsikringstager) har foretaget på egen hånd. Efter denne opfattelse er selskabernes standardindsættelse ikke tilstrækkelig.

4. I forsikringsaftalelovens § 110 hedder det følgende:

»Har forsikringstageren tegnet en forsikring således, at forsikringssummen ikke skal udbetales umiddelbart ved hans død, men først på et senere tidspunkt, eller har han tegnet en forsikring på en andens liv, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved forsikringstagerens død i dennes ret efter aftalen.«

Der henvises til kommentaren ovf.

Kapitel 3

Kreditorforfølgning

§11 *Hverken kontohavers eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditors side, jf. dog §12.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3334 ff og sp. 3342 f.

1. §11's funktion er at fastlægge kreditorernes retsstilling *under forløbet*, d.v.s. medens pensionskontoen løber. §11 omfatter efter ordlyden såvel kontohavers som den begunstigedes kreditorer.

2. Efter bestemmelsen kan hverken kontohavers eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet gøres til genstand for retsforfølgning. Der er tale om en hovedregel, idet §12 indeholder en (mindre) undtagelse.

Lovgivningen indeholdt ikke før 1996-loven bestemmelser om kreditorernes retsstilling med hensyn til bankprodukterne, men i teorien var det antaget, at kontohavers kreditorer – herunder det kontoførende pengeinstitut – er afskåret fra at foretage retsforfølgning i en kapital- eller ratepension under forløbet, smh. *Lennart Lyngé Andersen: Pengeinstitutternes modregning i særlige indlån* (1988) s. 41 ff og smh. *U 1986.364 V*, der vedrører en selvpensioneringskonto. Se også *Lennart Lyngé Andersen og Peter Møgelvang-Hansen: Bankretlige Emner* (1994) s. 53 f.

I forarbejderne til §11 hedder det bl.a.:

»Baggrunden for, at man i 1930 indførte et forbud mod kreditorforfølgning i kapitalforsikringer, var, at sociale hensyn, herunder forsørgelsesmæssige hensyn, talte for at sikre disse forsikringer, og denne beskyttelse skulle gælde, lige indtil forsikringen var udbetalt. Man fandt, at disse hensyn var så stærke, at det talte for at indføre et forbud mod kreditorforfølgning, selvom forsikringen ikke var båndlagt.

Finansrådet har over for Justitsministeriet peget på, at de samme hensyn gør sig gældende ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, og at der derfor bør indføres en regel om beskyttelse mod kreditorforfølgning svarende til forsikringsaftalelovens § 116, stk. 1.

Justitsministeriet er enig i, at der er samme behov for beskyttelse mod kreditorforfølgning, og har derfor fundet det hensigtsmæssigt, at det i lovforslaget fastslås, at hverken kontohaverens eller den begunstigedes ret over for pengeinstituttet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side. Denne bestemmelse, som svarer til forsikringsaftalelovens § 116, må antages at svare til, hvad der allerede gælder i praksis, idet de sædvanlige båndlæggelsesaftaler, som indeholder et forbud mod, at pensionsopspareren overdrager eller pantsætter en kapital- eller rateopsparing, må respekteres af kreditorerne særligt under hensyntagen til, at de er båret af forsørgelseshensyn. Finansrådet har over for Justitsministeriet oplyst, at rådets medlemsvirksomheder ikke har været ude for, at der er blevet foretaget kreditorforfølgning i strid med klausulen. Der er således tale om at lovfæste praksis, idet båndlæggelsesklausulerne bliver anvendt i de kapital- og ratepensionsopsparinger, som er omfattet af pensionsbeskatningslovens kapitel I.«

3. Hvad angår *kontohaveren* suppleres § 11 af lovens § 15, der ændrer retsplejelovens § 512, stk. 3. § 11 omfatter forholdene under forløbet, medens § 15 omhandler kreditorernes restilling ved opsparingsordningens forfaldstid/udbetaling.

Som nævnt bl.a. i kommentaren til § 8 er hverken 1996-loven eller pensionsbeskatningsloven til hinder for, at kontohaver *ophæver kontoen i utide*, anderledes *Jens Anker Andersen* i Fuldmægtigen 1996 s. 57 f, men se heroverfor *Lennart Lyngé Andersen* i Fuldmægtigen 1997 s. 21 f. En ophævelse i utide betyder, at kontohaver ønsker at råde frit over midlerne på et tidspunkt, hvor pensionsbegivenheden ikke er indtrådt. Det kan ikke antages, at § 11 regulerer denne situation, der må bedømmes efter almindelige regler. De beskyttelseshensyn og den formålsbinding, der har ført til reglen i § 11, er ikke længere til stede. Det kontoførende har derfor adgang til at modregne, såfremt de øvrige modregningsbetingelser er opfyldt, smh. *Lennart Lyngé Andersen*: Pengeinstitutters modregning i særlige indlån (1988) s. 47 og *Lennart Lyngé Andersen* og *Peter Møgelvang-Hansen*: Bankretlige emner (1994) s. 39 ff.

Hvis kontohaver søger *gældssanering*, indgår en kapitalpension eller ratepension ikke automatisk i gældssaneringen, men skifteretten kan stille som betingelse, at det sker, smh. *Betænkning nr. 957/1982 om gældssanering* s. 123, *Pengeinstitutternes modregning i særlige indlån* s. 43 ff med henvisninger, *Jens Anker Andersen* i *Fuldmægtigen* 1996 s. 57 f og *Mogens Munch m.fl.*: *Konkursloven med kommentarer* (9. udg. 2001) s. 806 f. Der har i tidernes løb været ført en uensartet praksis, hvor udviklingen i de senere år synes at være gået fra, at man som altovervejende hovedregel krævede ordningerne ophævet til, at der udvises en noget mere kontohavervennlig holdning, smh. *U 1995.409 V*, *U 1995.721 Ø*, *U 1996.357 Ø*, *U 1996.823 V*, *U 1998.115 V*, *U 1998.496 V*, *U 2000.1638 Ø* og *U 2000.2072 V*. Se dog også *U 1998.1545 H* og *U 1998.1549 H*.

4. Hvad angår *den begunstigede* følger det af §9, at så længe pensionsbegrænsningen ikke er indtrådt, kan den begunstigede ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav. §11 kan siges at følge §9 til dørs ved at fastsætte, at den begunstigedes ret over for pengeinstituttet ikke kan gøres til genstand for retsforfølgning fra kreditorernes side.

Det må imidlertid antages, at den begunstigedes »ret over for pengeinstituttet« først opstår ved kontohavers død. Der er derfor snarere tale om et ”§15-problem”, og forholdet mellem den begunstigede og dennes kreditorer behandles derfor i kommentaren til §15.

5. I forsikringsaftalelovens §116, stk. 1, hedder det følgende:

»Hverken forsikringstagerens eller den begunstigedes ret overfor selskabet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side, jf. dog §117.«

Der henvises til kommentaren ovf.

§12 *Kommer kontohaveren under konkurs, og findes det, at den pågældende i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af indskud på en opsparingsordning omfattet af denne lov har anvendt et efter den pågældendes formue tilstand på det tidspunkt, betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet over for pengeinstituttet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan udredes af opsparingsordningens værdi.*

Stk. 2. *Er de opsparede midler forfaldne uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder de under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i stk. 1 nævnte betingelser forlange en tilsvarende del af de opsparede midler indbetalt til boet.*

Stk. 3. *Stk. 1 og 2 gælder, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om kontohaveren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede betalt vederlag for indsættelsen, er den pågældende berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har fået udbetalt de opsparede midler, kan boet gøre kravet gældende mod denne.*

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336 f og sp. 3343.

1. § 12's funktion er at give hjemmel til, at kontohavers bo kan omstøde uforholdsmæssige store udbetalinger på en pensionskonto.

2. Bestemmelsen, der svarer til forsikringsaftalelovens § 117, korrigerer forbudet i § 11 mod kreditorforfølgning, idet den giver et konkursbo visse muligheder for at få omstødt udbetalinger. Det følger af § 13, stk. 2, at § 12 kun omfatter pensionsaftaler, der er indgået efter den 1. juli 1996.

2.1. I de almindelige bemærkninger til lovforslaget hedder det bl.a., jf. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336-3337:

»I forsikringsaftalelovens § 117 findes der imidlertid i forbindelse med konkurs en undtagelse fra den generelle kreditorbeskyttelse af livsforsikringsordninger. § 117 vedrører det tilfælde, at forsikringstageren er kommet under konkurs, og den pågældende i løbet af 3 år inden fristdagen har anvendt et uforholdsmæssigt stort beløb til betaling af præmier. Konkursboet kan da over for selskabet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet. Ved afgørelsen af, om der er anvendt et uforholdsmæssigt stort beløb til betaling af præmier, må det samlede betalte beløb ses i forhold til, hvad den pågældendes formue tilstand var på det

tidspunkt, hvor betalingen fandt sted. Denne bestemmelse finder tilsvarende anvendelse, hvis forsikringssummen er forfalden uden at være udbetalt inden konkursen, eller summen forfalder under konkursbehandlingen, og uanset om der er indsat en begunstiget, og denne begunstiging er gjort uigenkaldelig. Hvis den begunstigede har erlagt vederlag for indsættelsen, er den begunstigede berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt den begunstigede har oppebåret forsikringssummen, kan konkursboet gøre kravet gældende mod den begunstigede.

Baggrunden for, at man indførte § 117, var at konkurslovens afkræftelsesregler blev anset for ufyldestgørende, idet de gav anledning til forskellige fortolkninger, og idet de ikke havde forsikringskontrakter for øje. Man fandt derfor nødvendigt at opstille en helt ny afkræftelsesregel inden for dette område, således at konkurslovens afkræftningsregler ikke længere fandt anvendelse på forsikringskontrakter. Den uigenkaldelige begunstigedes ret fandtes endvidere at burde vige for kreditorenes, når betingelserne for afkræftelse forelå. Da den begunstigedes ret er betinget af en uvis hændelse, nemlig at forsikringstageren dør før den begunstigede, og da den begunstigede ingen rådighed har over kravet, er der ikke grund til at stille den pågældende bedre end andre modtagere af ufuldbyrdede gaver, når den begunstigede ikke har betalt vederlag for indsættelsen.

Af samme grunde finder Justitsministeriet, at omstødelsesreglen i forsikringsaftalelovens § 117 skal finde anvendelse i relation til pensionsopsparing i pengeinstitutter. Hermed er der også på dette område sikret parallelitet til de gældende regler for kapitalforsikringer.«

2.2. Bestemmelsen lægger op til et konkret skøn over, om der kan ske omstødelse, jf. ordene »har anvendt et efter den pågældendes formuetilstand ... uforholdsmæssigt stort beløb.« Bevisbyrden for, at den kan omstødes, ligger hos konkursboet, og der er ikke tale om et alt eller intet, smh. orderne »det for meget erlagte« og *Lyngsø Forsikringsaftaler* s. 384.

Efter § 12, stk. 1, er det en betingelse for omstødelse, at der forelå et »uforholdsmæssigt stort beløb« på det tidspunkt, hvor indbetalingen fandt sted. I den forsikringsretlige litteratur om § 117 antages det, at § 117 normalt kræver, at forsikringstageren (pensionsopsparereren) var insolvent eller gjorde sig insolvent ved indbetalingen. § 12, stk. 1, nødvendiggør ikke en sådan fortolkning.

§ 12 omfatter såvel kapitalpension som ratepension. Da der som tidligere nævnt gælder særlige regler for højeste indskud på en kapitalpension – for 2004 max. 40.100 kr. – er det nærliggende at antage, at hovedområdet for § 12 bliver ratepensioner.

Der findes ikke afgørelser om § 12. Domme om forsikringsaftalelovens § 117 er omtalt ndf. under 7.

2.3. Sker der omstødelse, kan konkursboet (kun) forlange »opsparingsordningens værdi« indbetalt til boet. Der er ikke nødvendigvis sammenhæng mellem de indbetalte beløb, og kontoens indestående på omstødelsestidspunktet, idet midlerne kan være anbragt i puljer, undergivet kursnedgange o.l.

I ordene »opsparingsordningens værdi« ligger også, at konkursboet må respektere, at der skal ske en afgiftsberigtigelse til staten efter reglerne i pensionsbeskatningsloven. Dette beror på, at boet ikke har større ret end pensionsopspareren.

3. Omstødelse kan ske af midler, der er indbetalt i løbet af de sidste 3 år før fristdagen, smh. om fristdagen konkurslovens § 1. Medmindre pensionsopspareren giver samtykke til, at der kan ske tilbagebetaling, vil et sagsanlæg være nødvendigt. Selv om § 12, stk. 1, taler om, at konkursboet *over for pengeinstituttet* har forlangt, at der sker omstødelse, er pensionsopspareren en så central person, at han enten bør stævnes direkte eller på anden måde inddrages i sagen. I modsat fald har boet vanskeligt ved at få de relevante oplysninger om fallentens formueforhold.

4. Stk. 2 fastslår, at der kan ske omstødelse i samme omfang som efter stk. 1, hvor opsparingen er forfalden uden at være udbetalt inden fristdagen, eller hvor opsparingen forfalder under konkursbehandlingen, f.eks. ved kontohavers fyldte 70. år.

Af stk. 2 følger modsætningsvis, at § 12 ikke finder anvendelse, hvis kontohaver har fået midlerne udbetalt inden konkursen. § 12 forudsætter, at der er et kontoforhold.

Efter forarbejderne sætter § 12 konkurslovens omstødelsesregler ud af kraft. Denne motivbemærkning – der med sikkerhed kun kan antages at opfatte pensionsaftaler indgået efter den 1. juli 1996 – omfatter næppe den situation, der er beskrevet i forrige afsnit.

5. Efter *stk. 3* gælder omstødelsesreglerne, selv om der er indsat en begunstiget, og selv om begunstigelsesindsættelsen er gjort uigenkaldelig. En begunstiget kan dog kræve et eventuelt vederlag for begunstigelsesindsættelsen tilbagebetalt.

6. Bestemmelsen er som nævnt formuleret ad modum forsikringsaftalelovens § 117. § 12 tager (sprogligt) ikke højde for, at der på bankområdet i vidt omfang forekommer *arbejdsgiverordninger*, hvor det er arbejdsgiveren, der foretager indbetaling til en kapital- eller ratepension. I dette tilfælde er det spørgsmålet, om § 12 kan anvendes. Bestemmelsens sigte taler herfor, selv om det kan hævdes, at den sprogligt (navnlig ordene »den pågældendes formue tilstand«) lægger op til egenordninger. Det forekommer ikke at være afgørende, at indbetalingerne kommer fra tredemand, og det må derfor antages, at § 12 omfatter såvel egenordninger som arbejdsgiverordninger.

Det er i den forbindelse interessant at konstatere, at Ægteskabsudvalget i *Betænkning nr. 501/1968* foreslog en formulering, der dels forekommer mere tidsvarende end den tekst, der er hentet fra forsikringsaftaleloven, dels tager stilling til arbejdsgiverindbetalinger (og her vælger en anden løsning end angivet ovenfor). Det hedder i forslaget § 2, *stk. 2*:

»Kommer kontohaveren under konkurs, kan konkursboet forlange, at det beløb der indestår på kontoen, udbetales til boet i det omfang, der inden for de sidste 3 år er foretaget indbetalinger, der oversteg, hvad der på indbetalingstidspunktet var rimeligt i forhold til hans aflønning og ansættelsestid. Indbetalinger fra arbejdsgiveren, der ikke har været modregnet i kontohaverens skattepligtige indkomst, kan dog ikke forlanges udbetalt.«

7. I forsikringsaftalelovens § 117 hedder det følgende:

»Kommer forsikringstageren under konkurs, og findes det, at han i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af præmier har anvendt et efter hans formue tilstand på det tidspunkt betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet overfor selskabet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan udredes af forsikringens tilbagekøbsværdi eller, såfremt en sådan ikke findes, af kapitalværdien af den fripolice, hvortil forsikringstageren ville have ret på grundlag af de stedfundne betalinger.

Stk. 2. Er forsikringssummen forfalden uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder den under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i 1. stykke omhandlede betingelser forlange en tilsvarende del af forsikringssummen indbetalt i boet.

Stk. 3. Foranstående regler kommer til anvendelse, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om forsikringstageren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede erlagt vederlag for indsættelsen, er han berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt han har oppebåret forsikringssummen, kan boet gøre kravet gældende mod ham.«

Som det ses i kommentaren foran bygger 1996-lovens § 12 nøje på forsikringsaftalelovens § 117, og de fleste spørgsmål er sammenfaldende. Dog må det antages, at området for § 12 er mindre, end området for § 117.

De trykte afgørelser om forsikringsaftalelovens § 117 er *U 1985.791 V*, *U 1997.1096 V*, *U 2001.739 Ø* samt *U 2001.1914 V*.

U 1985.791 V: En medindehaver af et interessentskab, der drev ejendomshandlervirksomhed, havde den 24. januar 1978 tegnet en livsforsikring, og i sine selvangivelser for 1977-79 fratrasket præmier for forsikringen, som efter det oplyste var betalt omkring den 24. januar i årene 1979-80 med henholdsvis 1.289 kr., og 13.289 kr. og 14.594 kr. I 1981 blev den pågældende erklæret konkurs med den 21. september 1981 som fristdag. Da betalingen af præmien for 1978 var sket mere end 3 år før fristdagen, kunne konkursboet ikke i medfør af forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1, kræve nogen del af denne præmie indbetalt til boet. På baggrund af oplysningerne om forsikringstagerens indtægts- og

formueforhold på tidspunkterne for betaling af præmierne for 1979 og 1980, fandtes det betænkeligt at statuere, at betalingen af disse præmier havde udgjort et uforholdsmæssigt stort beløb efter forsikringstagerens formuetilstand, og konkursboet kunne derfor heller ikke for så vidt angik disse betalinger rejse krav efter forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1.

U1997.1096 V (FED 1997.500 V): S, der var erklæret konkurs i 1994, havde fra 1991 indbetalt ca. 950.000 kr. på forskellige forsikringer, og hans konkursbo havde nu krævet de betalte beløb tilbagebetalt inden for forsikringernes samlede tilbagekøbsværdi. – Den del af indbetalingerne, som måtte antages at hidrøre fra ægtefællens midler, kunne ikke kræves tilbagebetalt. Efter oplysningerne om S's indkomst- og formueforhold ansås den øvrige del af indbetalingerne i 1992-1994 bortset fra nogle mindre indbetalinger på en indekskonto for at være uforholdsmæssigt store, således at betingelserne for omstødelse af disse indbetalinger var opfyldt. Forsikringsaftalelovens § 117, stk. 1, måtte imidlertid forstås således, at tilbagekøbsværdien skal anvendes til effektivering af tilbagebetalingen til konkursboet af det for meget betalte vedrørende den pågældende forsikring og ikke kan kræves anvendt til tilbagebetaling vedrørende andre forsikringer. I det omfang, hvori der skulle ske tilbagebetaling, blev boets påstand derfor taget til følge med den heraf følgende begrænsning.

U 2001.739 Ø: Indbetalinger på eneaktionærs og hustrus pensionskonti var indbetalt af selskabet. Der kunne ikke kræves tilbagebetaling ved selskabets konkurs, da § 117 kun omfatter den situation, at forsikringstager kommer under konkurs. Tilføjet, at heller ikke reale grunde talte for en udvidet fortolkning af bestemmelsen.

U 2001.1914 V: Udtalt, at det som udgangspunkt må anses for sædvanligt, at fratrædelsesbeløb, der udbetales ved overgang til efterløn, anvendes til oprettelse af en pensionskonto, men som følge af sagsøgtes dispositioner (ophør med betaling af kommanditselskabsrater og overførsel af aktiver til ægtefællen) og det uforholdsmæssige store beløb burde ske omstødelse efter § 117, stk. 1.

Kapitel 4

Ikrafttræden m.v.

§13 *Loven træder i kraft den 1. juli 1996.*

Stk. 2. §12 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået efter lovens ikrafttræden.

Stk. 3. §15 finder kun anvendelse på pensionsaftaler, som er indgået før lovens ikrafttræden, når udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3343 f.

1. §13 indeholder lovens ikrafttrædelsesbestemmelse samt to overgangsregler.

2. Efter *stk. 1* træder loven i kraft den 1. juli 1996. Med undtagelse af §12 og §15 omfatter loven alle kapitalpensioner og ratepensioner, hvad enten pensionsaftalen er indgået før eller efter denne dato. Efter forarbejderne er der lagt vægt på, at §§2-11 »må antages at indeholde en lovfæstelse af gældende ret.« Med hensyn til §14, der er kommenteret nedenfor, har man lagt vægt på, at der også i bestående pensionsordninger bør være mulighed for at indsætte »nærmeste pårørende« som begunstiget.

3. *Stk. 2* fastslår, at omstødelsesreglen i §12 kun omfatter pensionsaftaler, der indgås efter lovens ikrafttræden, den 1. juli 1996.

Forarbejderne omtaler ikke baggrunden for denne undtagelse til *stk. 1*. Det er dog nærliggende, at begrundelsen for at undtage bestående ordninger ligger i, at det før lovens ikrafttræden måtte antages, at forsikringsaftalelovens §117 ikke kunne anvendes analogt.

4. Efter *stk. 3* finder §15 (ændringen af retsplejelovens §512, *stk. 3*, der er kommenteret nedenfor) kun delvis anvendelse på ordninger, der

består den 1. juli 1996. For disse ordninger er det en forudsætning, at udbetalingstidspunktet er fastsat til den 1. juli 1996 eller senere.

5. Ændringen af pensionsbeskatningsloven ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 træder i kraft den 1. juli 1999. Der henvises til kommentaren til § 14.

§14 *I lov om beskatningen af pensionsordninger m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 683 af 9. august 1995, som ændret senest ved lov nr. 1106 af 20. december 1995, foretages følgende ændringer:*

1. § 11 A, stk. 1, nr. 6, affattes således:

»6. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohavers død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5, stk. 5, i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohavers ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger.«

2. § 12, stk. 1, nr. 4, affattes således:

»4. Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohavers død til andre end kontohaverens »nærmeste pårørende«, jf. § 5, stk. 5, i lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, eller kontohaverens ægtefælle, fraskilte ægtefælle, en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen eller dennes livsarvinger, kontohaverens livsarvinger, stedbørn eller stedbørns livsarvinger.«

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3333 og sp. 3344. Folketingstidende 1998/99 lovforslag 146. Folketingstidende 2003/04 lovforslag 60.

1. §14's funktion er *dels* at udvide den kreds af personer, der lovligt kan indsættes som begunstiget i en pensionsordning, der er omfattet af loven, *dels* at fastlægge kredsen.

2. §14 indeholder ændring af pensionsbeskatningsloven, og den skal ses i lyset af den nære sammenhæng, der består mellem 1996-loven og pensionsbeskatningsloven, og som vi har beskrevet i Indledningsafsnittene. Dette viser sig allerede i §1, hvorefter loven kun gælder for opsparingsordninger, der opfylder pensionsbeskatningslovens afsnit 1, kapitel 1.

Pensionsbeskatningsloven har siden sin ikrafttræden – og siden indførelsen af ratepension i 1986 – haft regler, der begrænser en kontohaver i valget af begunstigede. Afgrænsningen skal ses i lyset af, at der er tale om en *pensionslov*. Dette er baggrunden for, at kontohaver indtil gennemførelsen af 1996-loven (kun) har kunnet begunstige ægtefælle (og tidligere ægtefælle), livsarvinger, stedbørn og disses livsarvinger.

§14 indeholder fra 1996 en udvidelse af den personkreds, der kan komme i betragtning (i kommentaren kaldt den »lovlige« personkreds), idet kontohaver fremtidig har adgang til at indsætte »nærmeste pårørende«, jf. kommentaren til §5, stk. 5. Endvidere kan der fra den 1. juli 1999 indsættes en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaver, jf. ndf. og kommentaren til §5, og fra den 11. juni 2004 kan indsættes »samlevers« livsarvinger.

§14 (pensionsbeskatningslovens §11 A, stk. 1, nr. 6, og §12, stk. 1, nr. 4) indeholder – som hidtil – en fiksering af kontohavers valg, idet han ikke kan gå ud over den pågældende kreds, smh. ordlyden »Der kan ikke træffes bestemmelse om udbetaling efter kontohaverens død til andre end...« – Indsætter kontohaver en »ulovlig« begunstiget, opfylder kontoen ikke længere kravene i pensionsbeskatningsloven (og i 1996-loven), jf. ndf.

3. Selv om det ikke kommer særligt tydeligt frem, må det antages, at der består en forskel mellem de personer, der kan indsættes ved navns nævnelser og andre personer. De, der er udtrykkeligt nævnt i de to bestemmelser, *kan* indsættes ved navn, og en samlever *skal* indsættes ved navn, hvorimod der ikke er adgang til i pensionsaftalen at specificere »nærmeste pårørende«, se herved kommentaren til §5, stk. 5, og Justitsministeriets/Skatteministeriets svar på spørgsmål af 29. marts 1996 fra Folketingets Retsudvalg, der er gengivet s. 88 i 1. udg. af denne bog.

4. Systemet i 1996-loven er, at kontohaver skal opfylde såvel kravene i 1996-loven som reglerne i pensionsbeskatningsloven. Forarbejderne konstaterer alene, at man ved manglende overholdelse af pensionsbeskatningsloven (også) er uden for det område, som 1996-loven dækker.

Der rejser sig spørgsmål om virkningen af en »ulovlig« begunstigelsesindsættelse, eksempelvis hvor kontohaver har indsat sit selskab som begunstiget i en kapitalpension. Det må antages, at loven udtømmende gør op med mulighederne for, at en sådan begunstivelse kan opnå retsvirkninger efter §2. I det nævnte eksempel vil midlerne derfor indgå i kontohavers dødsbo.

I forbindelse med 1999-lovændringen, der er omtalt nedenfor, udtalte Skatteministeriet følgende om »ulovlige dispositioner«:

»Hvis der er indsat en person, der på indsættelsestidspunktet ikke opfyldte bopælskravet, anses pensionsordningen, hvad enten indsættelsen sker samtidig med eller senere end oprettelsen af pensionsordningen, ikke (længere) for omfattet af pensionsbeskatningslovens afsnit I.

Hvis ordningen allerede var oprettet forud for indsættelsen, anses indsættelsen af en person, der ikke opfylder samlivskravet, for en disposition over ordningen i utide, der udløser afgiftspligt efter pensionsbeskatningslovens §30, stk. 1. Derudover bortfalder med virkning fra indsættelsen bl.a. fradragsretten eller bortseelsesretten efter pensionsbeskatningslovens §§18 og 19, jf. pensionsbeskatningslovens §37. Konstateres det først efterfølgende, at personen på indsættelsestidspunktet ikke opfyldte bopælskravet, kan der således blive tale om genoptagelse af pensionsopsparerens tidligere skatteansættelser og/eller regulering af realrenteafgiftstilsvaret eller tilsvaret efter pensionsafkastbeskatningsloven.

Derimod berører det ikke ordningens karakter af »afsnit I-ordning«, at pensionsaftalen eventuelt indeholder supplerende betingelser for pensionsinstituttets udbetaling af ydelsen til den begunstigede, og at disse betingelser konkret viser sig ikke at være opfyldt. Et nærliggende eksempel herpå kunne være en begunstiggelse af en samlever med betingelse om, at samlivet også skal bestå ved dødsfaldet. Er samlivet ophørt i tidsrummet mellem indsættelsen og dødsfaldet, tilfalder udbetalingen eventuelle subsidiært berettigede eller pensionsopsparerens dødsbo. Samlivsophævelsen udløser ikke afgift efter pensionsbeskatningslovens §30, genoptagelse af pensionsopsparerens skatteansættelser el.lign.«

Under Folketingets behandling af lovforslaget rettede *Forsikring & Pension* henvendelse til Skatteudvalget. Det hedder i brev af 27. januar 1999, at man var betænkelig ved, hvorledes det kan håndteres, hvis det senere konstateres, at personen ikke opfyldte bopælskravet på indsættelsestidspunktet. Skatteministeren afviste imidlertid at ændre systemet, således at der – i givet fald – skal ske afgiftsberigtigelse af ordningens værdi på dispositionstidspunktet.

5. §14 blev ændret ved lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af (bl.a.) pensionsbeskatningsloven, hvor kredsen af mulige begunstigede blev udvidet med »en navngiven person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen«. Herved blev der givet adgang til at indsatte samlevere (i vid forstand, jf. ndf. under 6) som begunstiget i en kapital-/ratepension, jf. kritikken af den manglende adgang hertil i 1. udg. af denne bog s. 88. Ændringen er sket i pensionsbeskatningsloven, således at der formelt ikke er foretaget ændringer i lov om visse civile forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter.

1999-lovens formål er at etablere skattemæssig ligestilling på det område, loven dækker, mellem ægtefæller, registrerede partnere og samlever. Det hedder i de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. L 146 bl.a.:

»Baggrunden for lovforslaget er, at der i mange tilfælde af samliv uden ægteskab opstår et økonomisk fællesskab, der kan sammenlignes med det økonomiske fællesskab mellem ægtefæller. En part i et sådant samlivsforhold kan have mindst lige så vægtige grunde som en ægtefælle til at ønske at sikre den anden part i tilfælde af død.

For så vidt angår arv findes der ingen regler om legal arv til samlever, hvorimod der er mulighed for at begunstige en samlever ved testamente på lige fod med andre ubeslægtede. Foreligger der en sådan begunstigelse, er afgiftsreglerne indrettet under hensyntagen til, at der kan være grund til at begunstige en samlever ud fra forsørgelseshensyn. Siden 1989 har først arveafgiftsloven og senere boafgiftsloven således indeholdt regler, hvorefter visse samlevere ikke betaler boafgifter som andre ubeslægtede, men sidestilles med nære slægtninge.

I forbindelse med folketingsbehandlingen af lovforslag L 163, 1995-96, senere lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter, tilkendegav den daværende skatteminister, at han ikke stillede sig afvisende over for at overveje, om papirløse pars retsstilling kunne ændres i relation til pensionsbeskatningsloven, men at spørgsmålet bl.a. burde overvejes sammen med forsikrings- og pensionsbranchen. Nærværende lovforslag indeholder resultatet af disse overvejelser.

Lovforslaget sikrer alene, at reglerne i pensionsbeskatningsloven ikke hindrer, at samlevere tilgodeses i forbindelse med pensionsopsparerens død. Lovforslaget griber således ikke ind i de bagvedliggende aftaler mellem pensionsopspareren og den eller de øvrige parter i aftalen: pengeinstitutter, forsikringsselskaber, pensionskasser, arbejdsgivere m.v. Det vil sige, at gennemførelsen af en lov med dette indhold ikke i sig selv vil skabe nye rettigheder for samlevere.

.....

For det andet *foreslås* der en udvidelse af den personkreds, der kan begunstiges individuelt, således at også samlevere føjes til kredsen. Herved får pensionsopspareren mulighed for at begunstige en samlever uden tab af skattemæssige rettigheder, men ikke pligt hertil.

Det foreslås, at *samlever* grundlæggende defineres som personer, der har *fælles bopæl* med afdøde. Dette indebærer, at skattemyndighederne og pensionsinstitutterne ikke skal foretage nogen vurdering af samlivsforholdets nærmere indhold. Lovteksten er som udgangspunkt ikke til hinder for, at samleveren er en slægtning til afdøde, ligesom det ikke kræves, at der er tale om et egentligt parforhold. Der kan dog kun optræde én samlever som berettiget til ægtefælle- eller samleverpension eller som berettiget til samleverpension eller som begunstiget, selv om bopælsbetingelsen måtte være opfyldt af flere.

Endvidere stilles der *enten* – når begunstigelsen sker individuelt – krav om, at samleveren skal begunstiges med navns nævnelse.....«

Bemærkningerne til lovforslaget indeholder iøvrigt følgende fortolkningsbidrag vedr. ændringen:

»Efter de gældende regler kan begunstigelsen *enten ske* ved indsættelse af en eller flere personer, der falder ind under en personkreds, der er angivet i pensionsbeskatningsloven, *eller* ved indsættelse af »nærmeste pårørende«. Dette begreb er defineret i de parallelle bestemmelser i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, henholdsvis § 5, stk. 5, i lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter. Disse lovbestemmelser berøres ikke af nærværende lovforslag.

Den personkreds, der kan gøres til genstand for individuelle indsættelser, består efter gældende regler af pensionsopsparerens ægtefælle, fraskilte ægtefælle, og livsarvinger, stedbørn og stedbørns livsarvinger.

Det foreslås at føje samlevere til den nævnte personkreds, dog således at der kun kan indsættes én samlever. Samlevere defineres her som personer, der har fælles bopæl med pensionsopsparereren ved indsættelsen. Der stilles krav om, at indsættelsen – modsat indsættelse af ægtefælle, fraskilt ægtefælle og børn – skal ske med navns nævnelse.

Lovforslaget angiver den yderste grænse for, hvilken persongruppe det skattemæssigt kan accepteres, at man begunstiger som samlever. Det overlades således til parterne i pensionsaftalen at beslutte, om der skal stilles andre krav til samlivsforholdet, herunder f.eks. krav om, at samlivet også skal bestå ved udbetalingen og/eller mindst skal have bestået i en vis tid.«

6. Lovændringen i 1999 er et vigtigt skridt, men der rejser sig forskellige tvivlsspørgsmål.

6.1. Det ligger fast, at 1999-lovændringen introducerer et nyt persongalleri i begunstigelseskabinetet. Det vil ikke være dækkende at sige, at der skal være tale om »samlevere« eller at der skal foreligge »papirløst samliv«. Lovens ordlyd kræver (alene), at der er tale om *en person, der har fælles bopæl med kontohaveren ved indsættelsen*. Der kan kun

indsættes én person, og som det eneste sted i loven *skal vedkommende være navngivet*.

Som omtalt ovf. under **5** fremhæver forarbejderne, *at* bestemmelserne ikke kræver et egentligt parforhold, *og at* samleveren kan være slægtning til afdøde. Disse forarbejder er ejendommelige i betragtning af lovens øvrige system og – navnlig – at der er tale om pensionsprodukter. Det er på den baggrund spørgsmålet, hvad lovændringen dækker.

(1) En person, med hvem kontohaver lever i et ægteskabslignende forhold på samme bopæl, kan indsættes – ved navn – og det har ikke betydning, om der er tale om en person, der er af samme køn som kontohaver.

(2) Lovteksten dækker tillige den situation, at en kontohaver indsætter sin moder eller sin søster, som hun bor sammen med. – Disse personer ville i praksis før lovændringen formentlig være omfattet af klausulen »nærmeste pårørende«.

(3) Lovteksten dækker sprogligt også den situation, at kontohaver indsætter en person, f.eks. en studerende, som har lejet et værelse hos kontohaver. Sprogligt dækkes også den situation, at en person, der er flyttet fra ægtefællen, i et stykke tid bor hos en bekendt. Det forekommer trods lovteksten noget vanskeligt at antage, at de pågældende – selv om de er indsat ved navns nævnelse, og selv om kontohaver når at afgå ved døden, inden de flytter – er omfattet af den personkreds, der kan komme i betragtning, smh. at loven omfatter pensionsaftaler.

Forarbejderne fremhæver på den ene side, at »skattemyndighederne og pensionsinstitutterne ikke skal foretage nogen vurdering af samlivsforholdets nærmere indhold«, men også, at det overlades »til parterne i pensionsaftalen at beslutte, om der skal stilles andre krav til samlivsforhold, herunder f.eks. krav om, at samlivet også skal bestå ved udbetalingen og/eller mindst skal have bestået i en vis tid.« Disse ord bør ikke friste Finansrådet, idet der som nævnt ndf. er tilstrækkeligt materiale i hidtidig domspraksis til at prognosticere retsstillingen, hvis »samleveren« er flyttet o.s.v.

6.2. Også »samlevere« i henhold til de nye regler skal respektere 1996-lovens §4, stk. 2, jf. kommentaren til denne bestemmelse.

6.3. Den noget vide affattelse af pensionsbeskatningsloven i 1999 skal bedømmes i lyset af hidtidig praksis vedrørende ægtefæller, der er blevet separeret/skilt, eller samlevende personer, der er flyttet fra hinanden. Forarbejderne er tavse om dette spørgsmål, idet man kun omtaler den skattemæssige stilling. Der henvises til omtalen ovf. under §5 (under 3.2. og 7). Den almindelige regel må således antages at være, at begunstiggelsen bortfalder, hvis den begunstigede ophæver samlivet med kontohaver. Dette bekræftes af *T:FA 2002.480 Ø*, hvor en tidligere samlever påstod begunstiggelsen opretholdt, selv om samlivet var ophørt. Begunstiggelsen blev anset for bortfaldet efter almindelige grundsætninger om bristede forudsætninger, jf. arvelovens §49, stk. 2, eller dennes analogi. Forsikringssummen tilfaldt herefter livsarvingerne.

7. Ved lov nr. 457 af 9. juni 2004 ændredes pensionsbeskatningsloven påny, således at det nu også er muligt at indsætte »samlevers« livsarvinger. Disse må antages både at kunne indsættes ved navn og ved artsbetegnelse. I fremtiden kan man altså begunstige egne livsarvinger, stedbørns livsarvinger og samlevers livsarvinger. Det hedder i forarbejderne til bestemmelserne, at forslaget »skal alene sikre, at reglerne i pensionsbeskatningsloven ikke hindrer, at livsarvinger til samlevere tilgodeses i forbindelse med pensionsopsparerens død. Forslaget griber således ikke ind i de bagvedliggende aftaler mellem pensiosopsparereren og pensionsinstituttet.«

§15 *I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992, som ændret senest ved lov nr. 903 af 29. november 1995, foretages følgende ændring:*

1. §512, stk. 3, 2. pkt., affattes således:

»Reglerne om fritagelse for retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3336 og sp. 3344.

1. §15's funktion er at ændre retsplejelovens §512, stk. 3.

2. Efter den hidtidige formulering af §512, stk. 3, kunne der ikke foretages kreditorfølgning i krav på pension m.v., medmindre der var forløbet tre måneder fra den dag, beløbet kunne fordres udbetalt. Fra denne regel var (bl.a.) undtaget forsikringsaftaler. §15 tager sigte på, at også kapitalpension og ratepension undtages fra adgangen til at foretage udlæg efter retsplejelovens §512, stk. 3, 1. pkt.

Efter lovændringen i 1996 har §512, stk. 3, følgende affattelse:

»Udlæg kan ikke foretages i krav på pension eller i krav på understøttelse eller anden hjælp fra det offentlige eller fra stiftelser eller andre velgørende institutioner, medmindre der er forløbet tre måneder fra den dag, beløbet kan fordres udbetalt. Reglerne om fritagelse fra retsforfølgning i lov om tilsyn med pensionskasser samt i lov om forsikringsaftaler og lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter berøres ikke heraf.«

3. Det følger af sammenhængen mellem lovens §11 og §512, stk. 3, at der som hovedregel kan ske kreditorfølgning, *når midlerne er udbetalt*. Det hedder herom i Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3342 f, at »der kan iværksættes retsforfølgning, når pensionsopsparingssummen er udbetalt, idet pensionsopspareren og den begunstigede da ikke længere har nogen »ret over for pengeinstituttet«. Det antages, at pensionsopsparingssummen først er udbetalt, når den er modtaget af den berettigede.«

Ordene »er modtaget af den berettigede« er tvetydige i den forstand, at de både kan forstås som den situation, at midlerne er blevet indbetalt på en af kontohavers konti og som den situation, at kontohaver har modtaget meddelelse om, at pengene er blevet indbetalt. Spørgsmålet har som nævnt ovf. betydning for, hvornår der kan ske kreditorforfølgning, herunder fra pengeinstitutts side. I forsikringsselskaber er der ikke de samme tvivlsspørgsmål, idet disse normalt altid sender pengene »ud af huset« til forskel for et pengeinstitut, der blot flytter midlerne fra én konto til en anden.

I det omfang, retsplejeloven giver mulighed for kreditorforfølgning, må det antages, at kontohaver skal have modtaget meddelelse om, at midlerne er blevet indbetalt.

3.1. For *kontohavers vedkommende* er § 15 (§512, stk. 3) speciel derved, at den gælder også i kontohavers levende live. En del bestemmelser i loven kræver, at han er død. Er kontohaver i live, sker udbetalingen til ham.

3.2. For *den begunstigedes vedkommende* er der ikke sket ændring, idet reglen hele tiden har været, at den begunstigedes kreditorer kan foretage udlæg m.v., når der er sket udbetaling, smh. Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3335-3336 (hvor henvisningen til § 12 skal være til § 11), Poul Sørensen i Juristen 1970 s. 210, Jørgen Nørgaard Arveret s. 308, U 1971.328 V og U 1987.407 Ø.

U 1987.407 Ø: Under behandlingen af D's konkursbo, hvori toldvæsenet havde en ubestridt restance af moms på 43.744 kr., afgik D's ægtefælle ved døden i december 1985, hvorved en større gruppelivsforsikringssum udløstes. Som følge af postspærringen kom beløbet boets kurator i hænde og indsattes på boets konto hos kurator. Ved dom afsagt af skifteretten blev det fastslået, at livsforsikringssummen tilkom D uden om boet. Konkursboet frafaldt den 20. august 1986 anke af skifterettens dom. Den 22. august 1986 foretog toldvæsenet udlæg for momsrestancen i livsforsikringssummen, der fortsat befandt sig hos kurator. Antaget, at der efter principperne i forsikringsaftalelovens § 116 og retsplejelovens § 513, stk. 1 under de foreliggende omstændigheder ikke kunne gøres udlæg i livsforsikringssummen, som endnu ikke kunne anses udbetalt til D.

Retsplejelovens §513, stk. 1, fastsætter følgende:

»Udlæg kan ikke foretages i erstatning for invaliditet eller tab af forsørger eller i godtgørelse i forbindelse hermed, hvis beløbet tilkommer skadelidte eller den, som har mistet en forsørger. Er beløbet udbetalt, kan udlæg dog ske, medmindre summen ved indsættelse på særskilt konto i bank eller sparekasse eller på anden måde er holdt klart adskilt fra skyldnerens øvrige formue. Tilsvarende gælder om renter og udbytte af kapitalen.«

Bestemmelsen i retsplejelovens §513, stk. 1, der kom ind i loven i 1976, er bl.a. omtalt af *Jens Anker Andersen*: Tvangsfuldbyrdelse (3. udg. 1997) s. 205, *Jørgen Jochimsen* i Kommenteret Retsplejelov II (6. udg. 2000) s. 168 f og *Ivan Sørensen*: Forsikringsaftaleloven (2000) s. 291.

Der har i de senere år været flere afgørelser om rækkevidden af kreditorernes udlægsmuligheder. Afgørelsen refereret i *U 1999.298 V (FED 1998.1557 V)* gav en begunstiget ægtefælle medhold i, at to gruppelivsforsikringer var udlægsbeskyttede efter en analogi af §513, stk. 1.

U 1999.298 V (FED 1998.1557 V): R havde i forbindelse med sin ægtefælles død fået udbetalt 2 gruppelivsforsikringer, som blev indsat på en separat konto. En kreditor fremsatte begæring om foretagelse af udlæg i indeståendet. Det blev lagt til grund, at R og hans afdøde ægtefælle i nogenlunde ligeligt omfang havde bidraget til familiens underhold, således at de gensidigt såvel retligt som faktisk havde været forsørgere over for hinanden. Forsikringsudbetalingerne skulle kompensere for den mistede forsørgelse, og behovet for kreditorbeskyttelse var herefter det samme som for forsørgertabserstatning, der er direkte omfattet af retsplejelovens §513, stk. 1. I hvert fald under de foreliggende omstændigheder måtte forsikringssummerne i medfør af en analogi af retsplejelovens §513, stk. 1, anses for udlægsbeskyttede. Da beløbene var holdt klart adskilt fra R's øvrige formue, kunne der ikke foretages udlæg i kontoens indestående.

En dommer ville under hensyn til bestemmelsens forhistorie og sammenhængen med §512, stk. 3, stadfæste fogedrettens udlæg. Afgørelsen – der vedrører gruppelivsforsikringer – er konkret begrundet, og den kan ikke tages til indtægt for, at kapital- eller ratepension generelt kan henføres til §513, stk. 1, selv om betingelserne med hensyn til adskillelse i øvrigt er opfyldt. Se nu også *U 2001.2372 H* og *FED 2002.40 Ø*.

U 2001.2372 H: Boet efter en gift kvinde, der efterlod en række livsforsikringer med manden som begunstiget, begærede udlæg i summerne, indsat på særskilte konti, da manden havde en betydelig gæld til hustruen. Landsrettens flertal og Højesteret udtalte, at retsplejelovens §513, stk. 1, ikke kan udstrækkes til generelt at omfatte forsikringssummer, der udbetales i anledning af en ægtefælles død, og at der ikke forelå konkrete omstændigheder, der kunne begrunde udlægsfritagelse.

FED 2002.40 Ø: Nogle private livsforsikringer, udbetalt ved ægtefælles død, var ikke udlægsbeskyttet.

§16 *Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan med undtagelse af §§14 og 15 ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.*

Lovtidende 1995/96, tillæg A, sp. 3344.

1. Efter § 16 gælder loven ikke på Færøerne og Grønland, men den kan sættes i kraft for disse landsdele.

Dette gælder dog ikke § 14 (ændring af pensionsbeskatningsloven) og § 15 (ændring af retsplejeloven). Begrundelsen for at undtage disse bestemmelser må ligge i, at pensionsbeskatningsloven og retsplejeloven ikke finder anvendelse på Færøerne og Grønland.

Lov om forsikringsaftaler

(§§ 102-118)

KAPITALFORSIKRING

§ 102. Forsikringstageren kan såvel ved forsikringens tegning som senere indsætte en anden som begunstiget. I så tilfælde bliver forsikringssummen at udbetale umiddelbart til denne.

Stk. 2. Indsættelsen kan forsikringstageren tilbagekalde, for så vidt han ikke overfor den begunstigede har givet afkald derpå. Forsikringstagerens ret til at tilbagekalde begunstigelsen går ikke over på hans arvinger eller dødsbo.

§ 103. Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftlig meddeles selskabet eller optages i eller påtegnes policen af selskabet.

§ 104. Når ingen begunstiget er indsat, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfalder den hans dødsbo.

Stk. 2. Har forsikringstageren indsat en begunstiget, som ikke er hans tvangsarving, og efterlader han sig ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal forsikringssummen, for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod, behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt forsikringstageren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.

Stk. 3. Har nogen, forinden forsikringssummen i medfør af § 102 er udbetalt til den begunstigede, overfor selskabet ved forevisning af vielsesattest, skifteudskrift eller lignende behørigt godtgjort at høre til forsikringstagerens i 2det stykke nævnte efterladte og i denne egenskab gjort indsigelse mod, at sådan udbetaling sker, må selskabet ikke udbe-

tale forsikringssummen, forinden det ved forlig eller retslig afgørelse mellem den begunstigede og de efterladte er bragt på det rene, hvem der har ret til forsikringssummen. Dog har selskabet altid ret til at udbetale til den begunstigede indtil en trediedel af forsikringssummen eller, såfremt han besørger forsikringstagerens begravelse, et passende beløb til bestridelse af udgifterne til denne.

§ 105. Ved fortolkningen af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, kommer, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, følgende regler til anvendelse, når forsikringssummen skal betales ved forsikringstagerens død.

Stk. 2. Er forsikringstagerens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem han ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Stk. 3. Har forsikringstageren indsat sine børn som begunstigede, anses hans livsarvinger, derunder hans adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler ham.

Stk. 4. Er forsikringstagerens arvinger indsat som begunstigede tager enhver af dem del i forsikringssummen efter det forhold, hvori han i henhold til testamente eller loven er arveberettiget efter forsikringstageren.

Stk. 5. Har forsikringstageren indsat sine »nærmeste pårørende« som begunstigede anses hans ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, hans børn, eller hvis ej heller sådanne forefindes, hans arvinger, alt overensstemmende med de forudnævnte regler.

§ 106. Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis forsikringssummen skal udbetales ved eller efter forsikringstagerens død, og den begunstigede ikke overlever denne.

§ 107. Skal efter aftalen forsikringssummen udbetales, når forsikringstageren enten dør eller opnår en bestemt alder, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.

§ 108. Indsættelse af en begunstiget medfører ingen indskrænkning i forsikringstagerens ret til at forlange tilbagekøbsværdien eller til at overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over de rettigheder, forsikringsaftalen hjemler ham.

Stk. 2. Har forsikringstageren overfor den begunstigede givet afkald på at tilbagekalde begunstigelsen, anses han også at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over forsikringen at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.

§ 109. Så længe forsikringsbegivenheden ikke er indtrådt, kan den begunstigede – selv om hans indsættelse er uigenkaldelig – ikke overdrage, pantsætte eller på anden måde råde over sit krav.

§ 110. Har forsikringstageren tegnet en forsikring således, at forsikringssummen ikke skal udbetales umiddelbart ved hans død, men først på et senere tidspunkt, eller har han tegnet en forsikring på en andens liv, indtræder den begunstigede, såfremt intet andet fremgår af forholdet, ved forsikringstagerens død i dennes ret efter aftalen.

§ 111. Den, der ved køb eller på anden måde får en livsforsikringspolice overdraget, erhverver derved alle de rettigheder mod selskabet, aftalen hjemler. Ved overdragelsen bortfalder indsættelse af begunstiget for så vidt ikke afkald på tilbagekaldelsesretten er givet.

§ 112. Pantsætter forsikringstageren sit krav, bortfalder ikke derved sket indsættelse af en begunstiget. Er der ikke givet afkald på retten til at tilbagekalde, står den begunstigede tilbage for panthaverens ret.

Stk. 2. Panthaveren kan, når hans fordring er forfalden, gøre kravet på forsikringens tilbagekøbsværdi gældende efter forud med 2 måneders varsel at have opfordret forsikringstageren til at løse pantet mod betaling af nævnte værdi. Er forsikringsbegivenheden indtrådt, kan han søge fyldestgørelse i forsikringssummen.

Stk. 3. Pantet anses ikke at omfatte krav på bonus, der forfalder forinden panthaveren har søgt fyldestgørelse.

§113. Retshandler vedrørende de af en livsforsikringsaftale flydende rettigheder mod selskabet kan, hvis policen ikke har fået påtegning om retshandelen, ikke gøres gældende over for den, der senere i god tro gennem overdragelse har erhvervet sådanne rettigheder, når han har fået policen i sin besiddelse, eller policen har fået påtegning om hans ret.

§114. Udbetaling af forsikringssummen eller af genkøbsværdien eller bestemmelse om ændring i det bestående kontraktsforhold kan ikke gøres gældende overfor de i § 113 nævnte godtroende erhververe, medmindre retshandelen er indgået i god tro med den, der havde policen i hænde med formel lovlig adkomst, og policen enten er tilbageleveret selskabet eller har erholdt påtegning om det stedfundne.

§115. Er en police udstedt eller senere transporteret til ihændehaveren, bliver denne ikke derved uden at oplyse sin adkomst legitimeret overfor selskabet til at oppebære forsikringssummen eller til i øvrigt at råde over forsikringen.

Stk. 2. Indsættelse af en begunstiget kan ikke ske ved en bestemmelse om, at forsikringssummen skal udbetales til ihændehaveren.

§116. Hverken forsikringstagerens eller den begunstigedes ret overfor selskabet kan gøres til genstand for retsforfølgning fra deres kreditorers side, jfr. dog §117.

Stk. 2. Er en livsforsikringspolice overdraget, kan erhververens ret gøres til genstand for retsforfølgning fra hans kreditorers side, medmindre erhververen er forsikringstagerens ægtefælle, eller erhvervelsen har fundet sted uden vederlag. Bestemmelserne i §117 finder i så tilfælde tilsvarende anvendelse med hensyn til de af erhververen betalte præmier eller – for ægtefællens vedkommende – med hensyn til det vederlag, denne måtte have erlagt for overdragelsen.

§117. Kommer forsikringstageren under konkurs, og findes det, at han i løbet af de sidste 3 år inden fristdagen til betaling af præmier har anvendt et efter hans formue tilstand på det tidspunkt betalingen fandt sted, uforholdsmæssigt stort beløb, kan konkursboet overfor selskabet forlange, at det for meget erlagte indbetales i boet, for så vidt det kan

udredes af forsikringens tilbagekøbsværdi eller, såfremt en sådan ikke findes, af kapitalværdien af den fripolice, hvortil forsikringstageren ville have ret på grundlag af de stedfundne betalinger.

Stk. 2. Er forsikringssummen forfalden uden at være udbetalt inden fristdagen, eller forfalder den under konkursbehandlingen, kan konkursboet under de i 1. stykke omhandlede betingelser forlange en tilsvarende del af forsikringssummen indbetalt i boet.

Stk. 3. Foranstående regler kommer til anvendelse, uanset om der er indsat en begunstiget, og uanset om forsikringstageren har forpligtet sig til ikke at tilbagekalde begunstigelsen. Har den begunstigede erlagt vederlag for indsættelsen, er han berettiget til af boet at kræve dette tilbage. Såfremt han har oppebåret forsikringssummen, kan boet gøre kravet gældende mod ham.

RENTEFORSIKRING

§ 118. Ved renteforsikring kommer de for kapitalforsikring fastsatte regler til anvendelse. Dog frigøres selskabet ved udbetaling af forfaldne renteydelser til den opgivne rentenyder, så længe det ikke har fået kundskab om, at retten dertil er overdraget nogen anden. Dette gælder, selv om policen ikke har fået påtegning om udbetalingen.

Stk. 2. Er den, i hvis levetid renten skal betales, en anden end forsikringstageren, anses han at være indsat som begunstiget.

Afgørelsesregister

U 1942.816 V: 72, 92

U 1947.353 Ø: 70

U 1948.469 H: 72, 92

U 1954.462 H: 76, 85

U 1956.391 Ø: 89, 90

U 1957.738 H: 90

Utrykt kendelse af 11. januar
1961 (Københavns Amts Nordre
Birks skifteret): 68

U 1962.59 H: 89, 90, 98, 101,
107, 110

U 1967.889 Ø: 118, 128

U 1968.613 B: 89, 90, 102

U 1971.328 V: 149

U1973.375 Ø: 87

U 1974.836 Ø: 110, 118

NJA 1976.24 Sv.H: 83

U 1976.716 B: 103

U 1977.118 H: 82

U 1978.979 V: 111

U 1979.499 H: 87

U 1980.436 V: 74

NRT 1980.1145 No.H: 74

U 1981.908 Ø: 92

Utrykt dom af 20. oktober 1981
(Civilretten i Silkeborg): 68

U 1982.195 V: 89, 103

NJA 1982.390 Sv.H: 83

U 1983.121 H: 87

U 1983.774 V: 78, 98, 108

U 1984.219 Ø: 98, 118, 119

U 1985.676 V: 103

U 1985.791 V: 136

U 1986.364 V: 50, 129

U 1986.584 V:, 111

U 1986.758 H: 79, 80, 84, 105

Afgørelsesregister

Utrykt dom af 18. december 1986 (Civilretten i Kolding): 69	U 1995.721 Ø: 131
U 1987.407 Ø: 149	FED 1995.1168 Ø: 108
TfS 1989, nr. 361 Skd: 41, 58	FED 1995.1559 A: 60
TfS 1990, nr. 18 B: 69	U 1996.357 Ø: 131
U 1990.218 H:, 63	Queen's Bench Divisions dom af 2. april 1996: 112
U 1992.517 A: 94, 119	U 1996.823 V: 131
U 1992.545 Ø: 19, 69	FED 1996.1685 A: 66
TfS 1993, nr. 461: 115	U 1997.1096 V: 136
U 1993.954 V: 84, 115	FED 1997.500 V: 137
U 1993.959 Ø: 84	T: FA 1998.50 Ø: 67
FED 1994.43 V: 72, 92, 114	U 1998.115 V: 131
U 1994.309 V: 72, 92, 114	U 1998.169 Ø: 67, 118
FED 1994.323 A: 112	U 1998.496 V: 131
FED 1994.1140 A: 91	TfS 1998, nr. 613 Skd.: 67
FED 1994.1177 A: 105	U 1998.717 H: 31
FED 1994.1377 V: 95	U 1998.719 H: 31
U 1995.17 H: 79, 80, 81	U 1998.799 H: 37, 74, 90, 101, 107, 113
U 1995.240 V: 95	FED 1998.1117 V: 112
U 1995.409 V: 131	U 1998.1545 H: 131

U 1998.1549 H: 131	T: FA 2001.205 V: 104
U 1998.1715 V: 37, 79, 101, 112	T: FA 2001.274 V: 105
T: FA 1998.446 Ø: 78, 101, 104	T: FA 2001.287 Ø: 105
FED 1998.1557 V: 150	FED 2001.415 V: 85
U 1999.298 V: 150	U 2001.739 Ø: 136
Forsikringsankenævnets kendelse af 25. maj 1999: 95	U 2001.1914 V: 136
FED 1999.1936 Ø: 80, 113	U 2001.2372 H: 150
FED 2000.12 V: 114	FED 2002.22 Ø: 72, 114
T: FA 2000.129 Ø: 79, 80, 113	FED 2002.40 Ø: 150
U 2000.709 Ø: 79, 80, 113	T: FA 2002.192 Ø: 72, 105, 114
U 2000.959 V: 114	T: FA 2002.480 Ø: 105, 147
Forsikringsankenævnets kendelse af 11. september 2000: 97	Forsikringsankenævnets kendelse af 2. september 2002: 61
U 2000.1638 Ø: 131	FED 2002.1445 Ø: 105
U 2000.2072 V: 131	U 2002.1849 H: 32, 80
Forsikringsankenævnets kendelse af 4. december 2000: 85	Utrykt dom af 10. november 2003, Skifteretten i Odense: 114
FED 2001.3 V: 104	U 2003.2576 V: 32, 56, 121, 122
FED 2001.10 V: 105	T: FA 2004:50 V: 32, 56
T: FA 2001.204 V: 87	Forsikringsankenævnets kendelse af 10. maj 2004: 109

Litteraturfortegnelse

Göran Almgren: Om förfogan över livsförsäkring (1956)

Eigil Lego Andersen: Gavebegrebet (1988)

Ernst Andersen: Arveret (1967)

Ingrid Lund-Andersen m.fl.: Familieret (5. udg. 2003)

Lennart Lynge Andersen og Palle Bo Madsen: Aftaler og mellem-mænd (4. udg. 2001)

Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen: Bankretlige Emner (1994)

Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen: Begunstigel-ser i dansk og norsk ret (Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen (1997) s. 23 ff.)

Lennart Lynge Andersen og Jørgen Nørsgaard: Aftaleloven med kom-mentarer (3. udg. 1999)

Ole Andreasen m.fl.: Pensionsbeskatningsloven (2. udg. 2002)

Søren Bach: Inddragelse af indbetalinger på pensionskonti i penge-institutter under konkursmassen (Juristen 1997 s. 74 ff)

A. Drachmann Bentzon og Knud Christensen: Lov om forsikrings-aftaler (2. udg. 1952-54)

Betænkning nr. 419/1966 om beskatningen af pensionsordninger m.v.

Betænkning V nr. 501/1968 om Opsparing og kapitalforsikring i pen-sionsøjemed

Betænkning nr. 957/1982 om gældssanering

Betænkning nr. 1293/1995 om fraskiltes pensionsret

O. A. Borum og Jørgen Trolle: Lov om Borteblevne med kommentarer (1946)

O. A. Borum, Stig Iuul og Otto Schlegel: Båndlæggelsesinstituttet i dansk ret (1958)

Hans Jacob Bull (red.): Ny forsikringsavtalelovgivning: Et FAL fremover (1990)

Svend Danielsen: Arveloven med kommentarer (4 udg. 1997)

Henrik Dam m.fl.: Skatteret – Arv og gave (2000)

Udkast til Lov om Forsikringsaftaler med tilhørende Bemærkninger (1925)

Merete Helle Hansen: Pensionsordninger til fordel for samlever – og andre pårørende (TfS 1999,1218)

Moritz Hansen: Skattebegünstigede pensionsordninger (1972)

Christen Boye Jacobsen m.fl.: Bank- og sparekasseloven (1996)

J. O. Engholm Jacobsen: Boafgiftsloven (1998)

Preben Lyngsø: Dansk Forsikringsret (7. udg. 1994), 8. udg. 2003 ved Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard

Preben Lyngsø: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (4. udg. 1992)

Mogens Munch m.fl.: Konkursloven (9. udg. 2001)

C.C. Munksgaard Nielsen: Fal's begunstigelsesregler i kritisk belysning (FEST I (2000) s. 121 ff.

C.C. Munksgaard Nielsen: Begunstigelsesinstituttet (2002)

C.C. Munksgaard Nielsen: Uigenkaldelige begunstigelser, retsgrundlag (*Hyldestskrift til Jørgen Nørgaard* (2003) s. 817 ff.

Linda Nielsen: Familieformueretten (1993)

NOU 1983:56 Lov om avtaler om personforsikring

Irene Nørgaard, Jørgen Nørgaard og Peter Vesterdorf: Arveret (3. udg. 1998)

Irene Nørgaard: Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder (2001)

Jørgen Nørgaard: Indsættelse af en begunstiget og dennes stilling over for trediemand (*Studenterafhandlinger til Ugeskrift for Retsvæsen*, 1967 s. 179 ff.)

Poul Olsen: Opsparing i pensionsøjemed (1971)

Poul Olsen: Pensionsbeskatningsloven m.v. (1990)

Rapport om pensionsrettigheders bevarelse ved separation og skilsmisse (1988 og 1990)

Niels-Jørgen Kaj Petersen og Bue Skammelsen: Bo- og gaveafgift (3. udg. 1997)

Festskrift til Laurits Ringgård (1989)

Knut S. Selmer: Oppnevneelse av begunstiget i livsforsikring (*Nordisk Gjenklang*, *Festskrift til Carl Jacob Arnholm* (1969) s. 741 ff)

Knut S. Selmer: Forsikringsavtaleloven med forarbeider (1990)

Michael Serup: Generationsskifte Omstrukturering (2. udg. 2004)

Ivan Sørensen: Den private Syge- og Ulykkeforsikring (1990)

Ivan Sørensen: Forsikringsret (3. udg. 2002)

Ivan Sørensen: Forsikringsaftaleloven med kommentarer (2000)

Jørgen Trolle: Om fortolkningen af begunstigelsesklausuler, jf. forsikringsaftalelovens § 105 (Festskrift til O.A.Borum (1964) s. 531 ff)

Henry Ussing: Aftaler (3. udg. 1950)

Henry Ussing: Enkelte kontrakter (2. udg. 1946)

Vibeke Vindeløv, Ingrid Lund-Andersen og Linda Nielsen: Retsstillingen for ugifte samlevende (1988)

Erik Werlauff: Arv og skifte (5. udg. 2004)

Stikordsregister

A

Anbringelse af pensionsmidler 52
afkald (på begunstigelse) 67
anvendelsesområde, lovens 49, 87
arbejdsgiverordning 52, 59, 135
arveloven 99, 106
Arvelovsudvalget 37
arveretsforbrydelse 73, 87
arvinger 107f

B

Begravelse 86
begunstigelse
- begreb 55, 57f
- den begunstigedes død 117f
- formkrav 77ff
- fysiske personer 55, 108
- genkaldelighed 70f, 89
- navns nævnelse 53, 58, 142f
- posthume 81ff
- testamente 78f
- tilbagekaldelse 71f, 75ff
boafgift 67
bopælskrav 115, 142f
borteblevne 98
boslod 86, 89ff
børn 53, 59, 106ff

C

Condictio Indebiti 98

D

Diskvalifikation 73, 107
dødsboet 44

E

Effektiv betaling 68
Enkepensionsudvalget 28
enkepensionsloven 28
»Ethiske Regler« 36

F

Faldgrupper 42
Forsikringsaftaleloven 14
- bestemmelser, der er særlige for denne lov 152ff
- forholdet til 34, 35
Finansrådet 16, 29, 60, 130
formålsbinding 25, 50, 110, 130
forsørgelseselementet 56
fortolkningsregler 59, 99ff

G

Gebyr 85
god skik – bekendtgørelsen 36, 62, 76
gruppelivsforsikring 60, 79
gruppelivsrepræsentanten 63
gældssanering 131

I

Ikrafttræden 139f
indekskontrakter/indekskonti 25, 50
indsigelsesret 44f, 86, 93

K

Kapitalpension

- gældssanering 131
 - karakteristik 50f
 - lovgrundlag 50f
 - modregning i 68, 130
 - normal udbetaling 52
 - ophævelse i utide 52, 53, 57, 70, 123f, 130
 - skattefradrag 41
- kapitalforsikring 42
- konkurs 132
- kreditorforfølgning 16, 129f, 148ff

L

Legitimation 86, 93

livsarvinger 41f, 44, 99, 106

M

Modregning 68, 130f

N

Navns nævnelse 53, 115, 142

norsk forsikringsaftalelov 77, 78, 91

»nærmeste pårørende« 37, 43, 53, 76, 99f, 105, 108, 109f, 140f

nødtestamente 71, 84f

O

Omstødelse 132f

P

Pantsætning 53, 131

papirløst ægteskab 41, 43f, 53, 63, 87, 102, 105, 111f, 142ff, 147

pengeinstitut 54

Pengeinstitutankenævnet 61, 65

pensionsbeskatningsloven 7f, 32, 35, 38ff, 50, 52, 100, 123, 140ff

Pensionsbeskatningslovsudvalget 17f, 25

pensionsrådgivning 36, 43, 45, 59, 60, 65, 76f

posthume begunstigelser 81ff

private ordninger 52

R

Ratepension (se også kapitalpension) 39ff, 49f, 127f

registreret partnerskab 101

renteforsikringsloven 15

retsplejeloven 148f

rådgivning 36, 43, 45, 59, 60, 65, 76f

S

Samlevende/samlever 41, 43f, 53, 63, 87, 102, 105, 111f, 142ff, 147

samlevers livsarvinger 37, 40, 115, 140f

selvbåndlæggelse 15, 16, 27

selvpensioneringskonti 25, 49

separation/skilsmiss 22, 30, 36, 73

skattebegunstigelse 38ff

standardbegunstigelse 27, 58, 60, 77, 100

stedbørn 41f, 106

stedbørns livsarvinger 41f, 106

T

Testamente 77f, 93, 107f

tilvækstret 117

tvangsarvelod 72

tvangsarvinger 44f, 86, 88, 91,
93

U

Udlæg 148f

udlægsbeskyttelse 148f

uigenkaldelighed 45, 57, 70ff,
73, 88, 92f, 120, 122, 124

- betingelser,

tidsbegrænsning 45, 73

»ulovlig« begunstigelsesind-
sættelse 53, 86f, 142f
uskiftet bo 67

Æ

Ægtefælle 53, 86f, 88, 99, 101f,
110f

Ægtefællepensionsudvalget 30f

ægtefælleskifte 20ff, 30, 79

ægtepagt 79

Ægteskabsudvalget af 1957 20f,
27